

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

VASAT EDEBİYATI 101

TAYLAN KARA

VASAT EDEBİYATI 101

Taylan Kara

VASAT EDEBİYATI 101
Taylan Kara
ISBN: 978-605-5369-74-3
Hayal Yayınları
Birinci Baskı: Mayıs 2015
Yayın Yönetmeni: Özgen Kılıçarslan Danyal
Kapak Tasarımı: Nihat Taçyıldız
Yayına Hazırlayan: M. Ozan Küren

Hayal Yayınları
www.hayalyayinlari.com
E-posta: bilgi@hayalyayinlari.com
Adres: Miralay Nazım Sok. No: 30/3 Kadıköy - İstanbul
Tel: +90 216 700 28 36 Fax: +90 216 700 28 37

Baskı: www.egebasim.com.tr
Ege Reklam ve Basım Sanatları Ltd. Şti.
Esatpaşa Mahallesi Ziyapaşa Caddesi No: 4
34704 Ataşehir - İstanbul
Tel: +90 216 470 44 70
Sertifika No: 12468

Şiirlerin hukuki ve etik sorumluluğu şairlerine aittir.
Tüm hakları saklıdır.
Bu kitabın yayın hakları Hayal Yayıncılık Ltd. Şti. 'nindir.
İzinsiz kopyalanamaz, aktarılamaz, çoğaltılamaz.

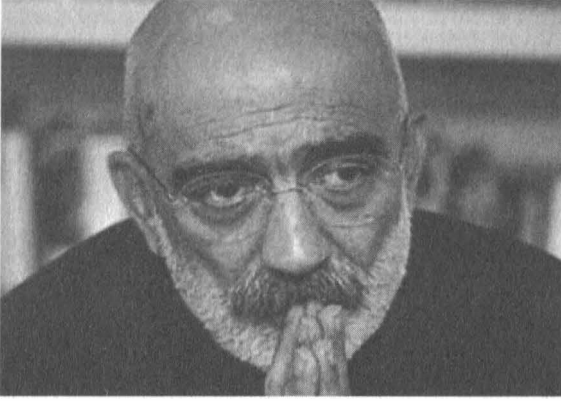
**Çürümeye direnenlere,
Direnme inadına...**

Sanatçı, yalnızca topluma karşı sorumluluk taşımakla kalmaz, toplumu da sorumluluğına çeker.

B. Brecht

BİRİNCİ BÖLÜM: VASAT EDEBİYATI 101

1. Vasat Edebiyatı 101-Bir laboratuvar olarak Ahmet Altan romanları

-Film nasıldı?

-Güzel...

İzlemediğiniz bir film hakkında söylenen “güzel” nitelemesi size ne ifade eder?

“Güzel film”,

“Güzel yer”,

“Güzel kadın”...

“Güzel”, genel bir nitelendirmedir, ayrıntılı bir açıklaması yoksa nitelendiği şey hakkında özel hiçbir şey söylemez. “Güzel film” dediğiniz 100 film birbirinden farklıdır. “Güzel kadın” diye nitelendirdiğiniz 100 kadının hiçbirisi diğerine benzemez, her birinin kendine özgü özellikle-

ri vardır. Roman, diğer birçok özelliğinin yanı sıra karakter yaratma, canlandırma sanatıdır. Karakter ise genel geçer nitelendirmelerle yaratılamaz.

“Elma yanaklı, bal dudaklı, kalem kaşlı kadın...”

Bir kitabımda böyle bir betimleme yapsaydım, ortalama bir okuyucunun “Bunlar çok klişe betimlemeler değil mi?” diye itiraz etmesi gerekmez miydi? Böylesi bayağı ifadelerle bir roman yazılabilir mi? “Yakışıklı adam, güzel kadın” gibi ortaokul düzeyindeki genel geçer betimlemeler, roman karakterlerini canlandırabilir mi?

Bu yazının amacı, “Vasat Edebiyatı” kavramı için adeta bir laboratuvar olan Ahmet Altan’ın romanlarını edebi değer ve estetik yönlerinden eleştirmektir. Bu romanların ideolojisi ve taşıdığı siyasal mesajlara özellikle vurgu yapılmamıştır. Bunun nedeni edebiyat-estetik-ideoloji arasında bir ayrım olduğunu düşünmek ya da her sanat eserinin bir ideoloji taşıdığı gerçeğini yadsımak değil, sadece konuyu dağıtmamaktır.

Aşağıda A.Altan’ın Aldatmak, İsyan Günlerinde Aşk ve Sudaki İz romanlarından alınmış örnek cümleler vardır.

* “Aklında kalandan daha keskin hatlara sahip, yakışıklı denilebilecek bir yüzü vardı.”

* “Bir gün önce havuzda yanmıştı. Yakışıklı görünüyordu.”

* “...erken yaşta çizgilenmiş yakışıklı yüzünü seyretmiş, söylediklerine pek aldırmamıştı.”

* “Vücudu güzeldi. Matadorlarınkini andıran dar ve sıkı kalçaları vardı.”

* “Asansörün aynasında kendisine baktı. Güzeldi.”

* “...onun yanında kendini güzel ve etkileyici bir kadın gibi hissediyor...”

Aldatmak

* “Güzel yüzlü rahibe, başını bir omzuna eğerek, sanki bir şey söyleyecekmiş gibi baktı Hikmet Bey’e...”

* “Selanik, güzel kadını, okalıptüs ağaçlarının kış yağmurları ile keskinleşmiş kokularıyla karşıladı.”

- * “...sıkılmaktan ve sıkıntıdan ölesiye korkup bunalan bu güzel ve kaprisli kadın, acıdan bir haz çıkartabiliyordu.”
- * “...onun köşkten hiç ayrılmadığını öğrenince de evdeki yakışıklı uşakları, güzel yüzlü, gürbüz bedenli Arnavut bahçıvanları düşmanca gözlerle izliyordu.”
- * “...birbirinden güzel Fransız nedimeleriyle inen kızıl saçlı kadınla yanındaki asık suratlı üvey torununa baktı.”
- * “O gece, Mihrişah Sultan’ın hayalinden kurtulmak, o güzel kadına duydukları özlemi ve arzuyu yatıştırabilmek,...”
- * “...Fransız nedimler toplanmışlar, kendilerine doğru yaklaşan Sultan’la Hikmet Bey’e bakıyorlardı. Hepsi de çok güzeldi,...”
- * “...uzun beyaz tuvaletleriyle, bir yerden bir yere kayar gibi giden fildişi tenli güzel kadınlarla konuşuyorlardı.”
- * “...merdivenin basamaklarında dekolte giyinmiş güzel bir kadının, Berlin’deki Osmanlı Büyükelçiliği’nin memurlarından Necdet Bey’e, Enver Bey’i göstererek bağırıldığını duyular...”
- * “Çok güzel bir kadının şımarık oğlu olan Hikmet Bey ise âşık olacağı kadınlarda müstesna bir güzellik olmasını isterdi.”
- * “...yalnızca güzel yüzlü erkeğin bunu söyleyiş biçimiyle ilgilenmişti.”
- * “Hikmet Bey, eski karısının yüzüne, her zamanki gibi gördüğü güzelliğe şaşarak baktı; kendisini terk eden güzel bir kadınla daha sonra yeniden karşılaşan bütün erkekler gibi...”
- * “Hikmet Bey başını kaldırıp eski karısının yüzüne baktığı anda, o güzel çehredeki pek iyi tanıdığı utangaç ifadeyi görür görmez anladı...”
- * “...güzel kadınlar karşısındaki hamlelerin nasıl yapılacağını bir daha hatırlatmış,...”
- * “...çok güzel bir kadının yatağından yara almadan çıkabilmiş her erkek gibi artık diğer kadınlara biraz yukardan, nasıl söylemeli, biraz küstahça ve küçümseyerek bakıyordu.”
- * “...kendisine sarılan erkeğin aklının başka yerlerde olduğunu an-

lamasına rağmen o güzel ve küçük kadın, soluk bile almaktan korkarak, kımıldamadan yatıyor.”

* “...Tıpkı Selanik’teki rahibeler gibi Fransız nedimeler de bir kadının için kendisini vuran bu adamın macerasından, acısından, solgun ve yakışıklı yüzünden etkilenmişlerdi.”

* “...onun ‘tamam, tamam’ derken yakışıklı yüzüne yayılan kendi üstünlüğünden emin alaycı gülümsemesini...”

* “Yakışıklı bir adamdı, iyi bir asker olarak tanınır, subaylarından saygı görürdü.”

* “Yakışıklı yüzü utançla kızardı.

İsyan Günlerinde Aşk

* “Duvardaki aynanın önüne gidip yüzüne baktı. Çok yakışıklı bir yüzü vardı.”

* “Yaşlanmaya başlamış yakışıklı bir yüzü vardı...”

* “İlerici, solcu bir konttu. Yakışıklıydı. Sabahları atla dolaşırdı.”

* “Başını çevirince yan balkonda duran uzun sarı saçlı, yanakları allıklı kızı gördü. Kız güzeldi.”

* “Kızıl saçlı bir kız geldi Ömer’in yanına, iri yeşil gözleri donuk donuk bakıyordu. Olağanüstü güzeldi.”

* “Bir kız görmüştü, sarışın, uzun boylu güzel bir kız.”

Sudaki İz

Örnekler sayfalarca yazılabilir, merak eden bu kitapları okuyarak bu örneklerden onlarcasını bulabilir.

*çağıldayan dereler,

*kaval çalan çobanlar,

*buram buram ekmek kokan köyler,

*güzel kadınlar,

*yakışıklı erkekler...

Bunları ortaokul kompozisyonlarında hoş görebiliriz ama bir ro-

manda hele ki “kadın ruhundan en iyi anlayan” bir yazarın romanlarında böylesi klişeler ne anlama gelir?

Ahmet Altan’ın kitaplarıyla ilgili tanıtım yazılarını okuduğumda nendense aklıma “**mucize ilaç**” reklamları gelir.

Gazetelerde gördüğümüz “mucize ilaç” reklamlarını hatırlayalım: Hiçbir yan etkisi olmayan, her hastalığa iyi gelen ”sadece 49.99 TL” ye satılan süper-ilaçlar...

Yan etkisi yok, ucuz... Kanser, kısırlık, kellik, iktidarsızlık... Her hastalığa iyi geliyor...

“Karanlıkta Sabah Kuşları, ‘İnsan ruhunu, duygularını, çelişkilerini, coşkularını, en güzel çözümleyen ve anlatan bir deneme kitabı’”...

Bu cümle, A.Altan’ın kitaplarının tanıtımında çok sık kullanılan bir kalıptır.

“Kadın ruhundan en iyi anlayan yazar”...

“Kadınları ama aynı zamanda erkekleri, en mahrem ilişkileri içinden anlatma...”

“Aşk ve insanı pek az yazar onun gibi anlatabildi”...

Aşk, insanın çelişkilerini, coşkularını, kadın ruhunu... Herşeyi en güzel anlatıyor!

Roman yazmak, herşeyden önce kendi ayakları üstünde durabilen karakterler yaratmaktır. Genel geçer, klişe betimlemelerle yazdığınız şey roman olmaz. Karakterin canlanması ya da kendi ayağı üstünde durması ise ancak onu diğer insanlardan ayıran özellikleriyle mümkündür. Madam Bovary, sadece kocasını aldatan bir kadın değildir. Raskolnikof, sadece cinayet işleyen bir öğrenci değildir. “Kocasını aldatan kadın”, “cinayet işleyen öğrenci”, genel kategorilerdir. Raskolnikof’u sadece “yaşlı bir kadını öldüren katil” diye tanımlarsanız, ona özgü bir betimleme yapmış olmazsınız. Madam Bovary’yi Madam Bovary yapan, bunun ötesinde, ona özgü özelliklerdir. Anna Karenina (Tolstoy), Emma Bovary (Flaubert) ve Therese Raquin (Zola)... Her üç karakter de “kocasını aldatan kadın”dır. Ancak her birinin kişiliği birbirinden ayrı, herbirinin olaylara verdiği tepki farklı farklıdır. Roman karakterinin canlılığı ve başarısı, tam da bu özgünlüğü ortaya koyan ayrıntılarla

olanaklıdır.

A.Altan romanlarındaki en basit ve de esasen en büyük sorun budur. **A.Altan karakter yaratamamaktadır, yarattığı “karakterler”, genel geçer, klişe, temsil etmeye çalıştığı toplumun ortalamasından ibarettir.** A.Altan romanlarındaki Alman, sarı saçlı, mavi gözlü; Afrikalı, zenci; kadın ana karakter “güzel”; erkek ana karakter “yakışıklı”; Alevi, uzun sakallı, pos bıyıklıdır. A.Altan’ın kitaplarında kadınlar sevişirken daima çılgık atar. A.Altan’ın kitaplarındaki fahişe, her an seks yapmaya hazır ve 24 saat şehvetlidir. Hakim, otoriter ve sert bakışlıdır. Bütün güçlü ve zengin adamlar siyah mercedeslere binerler.

“Her kadın gibi” ...

“Her erkek gibi” ...

A.Altan’ın romanlarında çok sık rastladığımız ifadelerdir. A.Altan genel geçer özelliklerle roman yazmaya çalışmaktadır.

Transseksüel Raskolnikof

Raskolnikof, Suç ve Ceza kitabının sonuna doğru cinsiyet değiştirseydi... Kitapta bununla ilgili hiçbir işaret, bu davranışına yol açabilecek bir kişilik yapısı ya da anlatım yokken bir anda bu olsaydı, “Bu Suç ve Ceza ne kadar sürprizlerle dolu!” mu diyecektiniz?

Yazar “Ben yaptım, oldu.” diyemez. Roman, yazarının sorgusuz sualsiz istediği her şeyi yapabildiği diktatörlük arenası değildir. **Yazar, göstermek zorundadır.** Raskolnikof, transseksüel olduysa bunun nasıl olduğunu göstermek, bu ruh halini ortaya koymak, bu anlamda **neden-sel** olmak zorundadır

Oysa A.Altan’ın romanlarında herşey olabilir. Nasıl mı? A.Altan yapar ve olur. Bunun için bir nedensellik kurmasına veya o davranışın karaktere uygun olmasına gerek yoktur. A.Altan Suç ve Ceza’yı yazsaydı Raskolnikof bir anda hiçbir itki yokken inşaat işine girebilir, borsadaki hisselerini satıp sonra da penguen besleyebilirdi. A.Altan’ın romanlarında karakterler değil kuklalar vardır, her an her yerde A.Altan’ın istediği herşeyi yapabilirler. Niye yaptı veya nasıl yaptı diye sorulmaz. Bu anlamda A.Altan’ın roman “karakter”leri geniş meşreplidir: asla karakter özellikleri ile sınırlanmamışlardır.

Nevşehir’de tarla süren bir köylü İspanyolca bir Kyoto baladı söyleyebilir, bir Anadolu kasabasında Meksikalı, eşcinsel, cüce bir fırın işçisi fırında dondurma pişirebilir!

Bu açıdan A.Altan pek özgürlükçüdür!

Aldatmak romanının sonunda, kitabının “güzel” kahramanı Aydan’ın birden kleptoman olduğunu öğreniriz. Bunun için kitap boyunca bu konuda hiçbir işaret, hiçbir eğilim yoktur. Aydan’ın bu özelliği için hiçbir nedensellik bulunmamaktadır. Aydan’ın kleptoman olmasının kitaptaki tek işlevi, kocası Haluk’a yasak ilişkisini itiraf etmektir. Aydan, A.Altan bu romanı sonuca bağlasın diye kleptoman olmuştur sanki. A.Altan’ın son romanı Son Oyun’un “güzel” kahramanı Zühal, kitap boyunca verilen kişilik özelliklerinin dışında, hiçbir neden yokken ilişkide olduğu ve imam nikahıyla evlendiği yazara “sat beni” der. Niye böyle der? Kitapta verilen hiçbir neden yoktur, sadece A.Altan öyle istediği için...

Bu örneklerden onlarcası verilebilir, bu yazıyı sayfalarca uzatmak olanaklıdır.

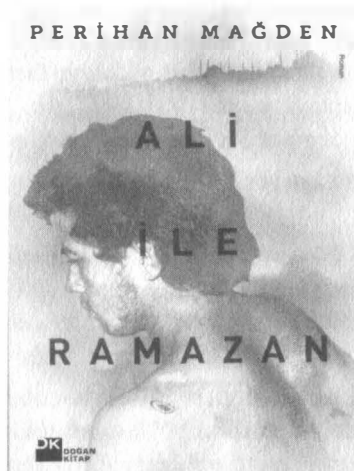
Estetik beğenisini böyle romanların şekillendirdiği insanın, dünyayı kavrama yeteneği sakatlanmıştır.

Kadın ruhundan anlayan yazar

Hakkını teslim etmek gerek: A. Altan ruhtan çok iyi anlamaktadır. Ancak kadın ruhundan değil, olsa olsa böylesine niteliksiz kitapları “başarılı roman” diye yüzbinlerce sattırabildiği için piyasanın ruhundan...

Yukarda anlatılan gerekçeler nedeniyle, bu romanları “insan ruhunu, duygularını, çelişkilerini, coşkularını, en güzel çözümleyen ve anlatan romanlar” diye tanımlayanlar insan türünün birikimiyle, insan türünün estetik kavrayışıyla ve insan aklıyla alay etmektedir.

2. Vasat Edebiyatı 101-Ali ile Ramazan (Perihan Mağden)

Çok süper bir roman: “Prens ile Ejderha”

Prens ile Ejderha

“Yakışıklı prens, güzel prensese aşık olmuş. Prensesle evlenmesi için 7 başlı ejderhayı öldürmek zorundaymış. Aşık olmuş yakışıklı prens 7 başlı ejderhaya, ejderhanın diğer 6 başını kesmiş ve 7. başıyla mutlu bir yuva kurmuş.”

Yukarıdaki paragraf bir roman mıdır? “Yakışıklı prens” ile “7 başlı ejderha” birer roman karakteri midir?

Bu soruların yanıtları belli ama yine de soralım: bu metin niçin bir

roman değildir? **Yazılı bir metnin roman olması için gereken koşullar nelerdir? Bir “roman karakteri”nin olmazsa olmaz özelliği nedir?**

Bu sorunun amacı, roman üzerinde kuramsal bir tartışma açmak değildir. Amaç, Perihan Mağden’in “Ali ile Ramazan” adlı romanını eleştirmek için bir zemin oluşturmaktır. Hiçbir kuramsal tartışma açmadan, çok kabaca romanda olmazsa olmaz koşullardan birkaçı:

-insanla ilgili oluşu,

-karakter,

-kurgu,

-nedensellik olarak sayılabilir. Bunlar ana başlıklardır, daha fazlası da sayılabilir veya bu başlıklar detaylandırılabilir.

Ali ile Ramazan romanının en göze batan yanı, karakterleri etkileyen, karakterleri harekete geçiren itkilerin zayıflığıdır.

*Ramazan kendisini satmaya başlıyor (Sf 64). Niçin bunu yapıyor? Müdürün kendisini taciz etmesinden iğrenen ve o sırada Ali ile “büyük bir aşk” yaşayan Ramazan, niçin kendisini satıyor? Yazar, kahramanın bunu yapması için hiçbir neden ortaya koymuyor. Okuyucu için geriye tek bir yanıt kalıyor: P. Mağden öyle istediği için...

*Ramazan’a en sadık arkadaşlarından biri olan Recep, Ramazan’a ihanet ediyor. Neden ihanet ediyor? Bunu 123. sayfada anlıyoruz, daha doğrusu anlayamıyoruz. Çünkü tek bir cevap verilmiş: Kürt olduğu için. “Recep Kürtleştikçe, Ramazan’dan nefret ediyor”.

*Nurşinöğretmen niçin Ramazan’la yatıyor? Bir romanda elbette bir karakter bunu yapabilir. Ancak karakter, yazar öyle istedi diye böyle davranamaz. Bir yazar bunun gerekçelerini ortaya koymak ve “bu davranışı karaktere yedirmek” zorundadır. Ramazan’ın eski öğretmeni Nurşin, tesadüfen yolda gördüğü eski öğrencisi ile birkaç saat içinde “hadi bi otel bulup yatalım” diyerek niçin yatar? Ama bu kitapta yazar, böyle “gereksiz” ayrıntılarla uğraşmıyor! **Yazarın “mutlak” iradesi her karakterin üzerinde duruyor:** yazar istiyor, zavallı Nurşinöğretmen ile zavallı Ramazan hemen bir otel buluyorlar! Sorun bununla kal-sa iyi. Nurşinöğretmen niye var? Kitapta Nurşinöğretmen karakterinin işlevi nedir?

Bunun tek bir cevabı var: otel çıkışında Recep görsün ve Ali'ye söylesin de Ali, Ramazan'ı bıçaklasın diye.

*Sayfa 112'de Ramazan bir partide hiç sevmediği ve hatta iğrendiği bir kızla yatıyor. Bunun nedeni kitapta şöyle açıklanıyor: "Yorgunluktan, şaşkınlıktan, tiksintiden, kusmaktan o kadar korkuyor ki: atlayıp üstüne kızın, düzüşmeye başlıyor."

"Ali'nin teni öyle koyu, öyle dümdüz kusursuz bir siyah ki; Ramazan gidip elini Ali'nin elinin yanına koyuyor."

Bu cümle yerine cümleyi şöyle değiştirelim:

"Jüpiter o kadar büyüktü ki, Ramazan gidip elini Ali'nin elinin yanına koyuyor."

Burada gösterilen nedenle olayın sonucunun hiçbir ilişkisi yok. **Kitap adeta "nedensiz hareket eden karakterler yığını" gibi.**

Bu roman için, az önceki cümlede "karakter" sözcüğünü kullanmak ne kadar doğru gerçekten tartışılır. Çünkü karakter dendiğinde başarılı-başarısız, derin-sığ gibi sıfatlar bir yana her şeyden önce bir "**iç tutarlılık**" anlaşılmalıdır. Roman karakteri, yazarın ağzından değil, kendi oluştukları nesnellik içerisinde konuşmak, yaşamak zorundadır. Suç ve Ceza'nın Raskolnikov'u durduk yere New York borsasına giremez. Yabancı romanındaki Anadolu köylüsü, bir anda Puccini'den bir opera söyleyemez. Eğer böyle olursa, bunlar "karakter" olmaz, olsa olsa "**yazarın kuklaları**" olur. **Roman kahramanlarının iç tutarlılığı, çok temel bir ilke olsa da Ali ile Ramazan romanında, bu temel ilkeye defalarca tecavüz edildiğini görüyoruz.**

Bu romanda karakterlerin iç tutarlılığı diye bir kaygı yok. Karakter konuşmuyor çünkü, orada P. Mağden konuşuyor. Sanki karakterin içinde bir P. Mağden var! Kitapta sadece Ali ile Ramazan yok, P. Mağden de var.

*Romanın ana karakteri Ramazan: "Ulan ne borcum olabilir ki bana hiçbir halt ama hiçbir halt vermemiş buralara? Vatana yani? Varsa da borcumuz ödedik Vatan Caddesi'nde iyi kötü." diye konuşur (sf 66).

Ramazan karakteri böylesi bir devlet ve militarizm eleştirisini hangi bilinçle yapar?

Bu romanda da karakterlerin bilinciyle asla bağdaşmayan birkaç “askerlik karşıtı”, “devlet karşıtı” cümle, roman tekniğine uysa da uymasa da P. Mağden’in bu tarzını sevenler için romana “**bırakılmış**”. “Vay be P. Mağden gene çıkmış lafını” dedirtmek için roman kuralları ya da karakter tutarlılığı göz ardı edilebilir elbette! Bütün bunlar “sivri dilli, keskin kalemli P. Mağden” imajını cilalamak için değilse niçin?

*Yetimhanede büyüyen 13 yaşındaki Ramazan, Ali’nin Arap Alevisi olduğunu duyunca:

“Hadi lan Fellah! Bi Fellahımız eksikti” diye konuşur (sf 20).

Arap Alevilerini “fellah” olarak adlandırmak, herkesin bildiği ya da Ramazan karakterinin bilebileceği bir bilgi midir?

Roman karakterler bakımından bir basket maçı gibi: Sanki sınırsız bir karakter girdirip çıkartma kontenjanı var. Ana iki karakter dışında en önemli karakter olan müdür bir karakter değil bir karikatür. “Ramazan niye eşcinsel oldu?” sorusuna yanıt vermek için konulmuş. 160 sayfalık kitabın 60. sayfasında P. Mağden tarafından “oyun dışı” ediliyor. “Nevinöğretmen” karakteri (P. Mağden, Nevin ve öğretmen sözcüklerini bitişik yazmayı tercih ediyor) bir kukla bile değil; kitaba sadece Ramazan’ı taciz etmek için bir sayfa, sadece “1 sayfa” girip çıkıyor. P. Mağden dilinde yazacak olursak “**bi taciz edip çıkıyor ki-taptan**”.

Bir zamanlar çok popüler olan Küçük Emrah filmlerindeki Nuri Alço ya da Tecavüzcü Coşkun karakterlerinin bile bu kitapla karşılaştırıldığında anlatı içerisinde bir karakter derinliği vardır. Bu romanda bundan eser bulamıyoruz. “Nevinöğretmen” karakteri, niçin böyle davranıyor? Kitapta bununla ilgili bir tek sözcük, hiçbir neden yok. Okuyucu Ramazan’a acısın, Ramazan’ın niçin “bu yollara” düştüğünü anlasınlar diye mi?

Bazı karakterler kitaba “bi arkadaşına bakıp çıkmak” için girmişler sanki. **Bu, bir romanda yapılacak bir şey değildir, ancak kukla gösterilerinde yapılabilir.**

Kitap Raoul Vaneigem’den bir alıntıyla başlıyor: “Devrim ve sınıf mücadelesi üstüne konuşurken açık açık gündelik hayattan söz etmeyenler, aşkın yıkıcı gücünü ve sınırları reddetmenin olumlu yanını anla-

mayanlar; o insanların ağızında bir ceset var.”

Bu roman “aşkın yıkıcı gücü ve sınırları reddetmenin olumlu yanı”nı vurgulama iddiasında olabilir. Bu konudaki başarısızlığı bir yana burada “devrim ve sınıf mücadelesi üzerine konuşanlar” ya da “ağızında ceset olanlar” kimlerdir? Bu alıntı, yüzbin defa yazılmış olan ve her seferinde hala ekmek yenebilen “nasıl bir sol?” başlığıyla yazılacak bir Taraf gazetesi köşe yazısının başına, gayet uygun gidebilirdi ama bu romanın başında oldukça havada kalmış. Özellikle de alıntının ikinci bölümü için bu geçerli. Bunun açık olmaması bir yana kitabın içeriğiyle de ilgisiz.

Kahramanları, yaşadıkları kültürel özgüllükleri içinde konuşturmak amacıyla romanda kullanılan argo dil, son derece sahte, çoğu kez kahramanların üzerinde eğreti duruyor. Bu romanda diyaloglar başarısız, çoğu yerde işlevsiz ve romanı ilerletmiyor.

Bir dilin yazar tarafından çeşitli şekillerde kullanılması mümkündür. Yazarlar, zaman zaman bu dilin olanaklarını zorlayabilir, o dilin kurallarının sınırlarında dolaşabilir. Peki yazara tanınan bu özgürlük olanağı, “karakterleri kendi özgüllüklerinde yaratmak” amacıyla sıradan sokak cümlelerine hayran olmamızı mı gerektirir? Ya da her gün sokakta, vapurda ya da liseli ergenlerin ağızında “**dilimizin yeni olanakları**” mı zorlanmaktadır? Üçüncü sınıf televizyon dizilerinde “Türkçe anlatımında yepyeni üslupçuluk örnekleri” mi konuşulmaktadır? Bunlara inanmalı mıyız? Kitaptan örnekler verelim:

*Sf 19: Habire zangırdayan dişlerinin sesi, Ramazan’ın *sinirine gidiyor*.

*Sf 20: ...sorularıyla *dittikçe*, seviniyor.

*Sf 24: Çünkü Ramazan ne kadar güzel, ne kadar ışıklı bir herif olduğunun ta bebekliğinden beri farkında.

*Sf 25: Karakoldaki polisler bayılıyorlar bembeyaz bir kundağa sarılı, durmadan gülücükler saçan pembe-beyaz bebeğe.

*Sf25: Güzelliği ve ışıltısı ta kundaktan beri hem şansı hem laneti Ramazan’ın.

*Sf 46: *Acayip* bir matematik kafası var. *Acayip* bir hafızası var.

*Sf 47: *Acayip* bir kadın Nevinöğretmen; sinirli mi sinirli...

*Sf 82: İbne değil onlar. *Ne biçim aşıklar.*

*Sf 83: Ali *şahane yakışıklı, şahane sağlıklı bir genç adam* olarak dönüyor askerden.

*Sf 144: Nasıl soğuk bir gün. Ama nasıl aydınlık bir gün!

*Sf 91: *Offf oluyor* Ramazan.

*Sf 66: Güzel çocuk olduğu için temel eğitimini tamamladığında İstanbul'da kalmasına karar veriliyor.

*Sf 104: Hiçbir işkolunda tecrübesi olmayan *o yakışıklı mı kapı gibi oğlana* iş yok.

*Sf 106: “O kadar basit diil oğlum”u *dayıyor* Ramazan.

*Sf 119: *Bırrr oluyor.*

*Sf 151: Ramazan “Sahi diildir” oluyor.

Örnekler arttırılabilir ama bu kadarı, romanın dili hakkında yeterince fikir vermektedir.

“Offf olmak”, “bırrr olmak”, “şahane yakışıklı”... Bu romanda kullanılan dil, son derece bayağı ve kötü bir dildir.

Yapmacık bir argo dili, aralara “offf olmak”, “bırrr olmak”, “şahane yakışıklı” vs gibi son derece orijinal(!) ifadeleri serpiştirerek devrik cümlelerle kullandığınızda ne yazık ki ortaya bir üslup çıkmıyor. Bu romanın dili bir üslupsa, Türkiye'nin kahvelerinde, lise kantinlerinde, 3.sınıf televizyon dizilerinde, sabah programlarında on binlerce “Türkçe üslupçusu” vardır!

Bu romanı okuyup son sayfayı bitirdiğimde ilk izlenimim şu oldu: Bu kitabın yazarı, yazdığı kitabı okumamış. Bu metin bir romandan çok, aklına gelen herşeyi kağıda döken bir yazarın aceleciliğinin ürünü bir **“roman taslağı”**nı andırıyor. **Sanki hiçbir düzeltme yapılmamış, sanki bir daha hiç okunmadan piyasaya sürülmüş.** Bu roman bir kez okunsa, içinde böyle cümleler olabilir miydi?

*Sf 24: Çok matrak bir başlangıçmış anlattığı gibi kıs kıs gülüyor.

Bir editörün bu cümleyi, “anlattığı, çok matrak bir başlangıçmış gibi kıs kıs gülüyor.” olarak düzeltmesi gerekmez miydi?

*Sf 25: Polisler karakola yakın, arada bir gider görürüz diye Darülaceze'nin bebekler koğuşuna teslim ediyorlar isim babalığını da imamın karısının telkinleriyle yaptıkları güzel bebeği.

*Sf 47 : Ramazan'ın ne okulu ne onu ne de hiçbir şeyi *takmadığının* gayet iyi farkında.

*Sf 68: Canı yanmıyor bi kere tiner çekince. *Ne içerden ne dışardan yanmıyor.*

*Sf 63: Müdür'ün müdavimi, on üç yaşında bir oğlan çocuğunu kapıya kadar yamacında oturtabilecek kadar hatırlı bir müşterisi olduğu, yetimhanenin tam karşısındaki meyhanedeki o geceleri; son görüşleri oluyor birbirlerini.

Yoksa bu çok basit anlatım bozuklukları, “üslupçuluk” ya da “avant-gard bir dil denemesi” de bizler mi anlamıyoruz? “Ne... ne...” gibi artık üniversite sınavlarında bile anlatım bozukluğu sorularının klişesi olmuş, bilindik dil kuralları, P. Mağden için geçerli değil mi? Cümlelerin doğrusunun “ne içerden ne dışardan yanıyor” olduğunu bir yazara hatırlatmak mı gerekiyor? **Bir roman yazarının, dili bu kadar özensiz bu kadar kötü kullanmaya hakkı var mıdır?**

Bu kitap hakkında yazılacak daha çok şey var ama bu yazıda, romanda çok göze çarpan konular ele alınmıştır. **Dili son derece özensiz, birçok anlatım bozukluğu ve dil yanlışları içeren, adeta yazarın kuklaları olan sığ “karakter”lerin, yazarın keyfince, hiçbir gerekçe gösterilmeksizin “takıldıkları” bir roman Ali ile Ramazan...**

Şimdi yazının başında sorduğumuz soruyu tekrar soralım:

Prens ile Ejderha

“Yakışıklı prens, güzel prensese aşık olmuş. Prensesle evlenmesi için 7 başlı ejderhayı öldürmek zorundaymış. Aşık olmuş yakışıklı prens 7 başlı ejderhaya, ejderhanın diğer 6 başını kesmiş ve 7. başıyla mutlu bir yuva kurmuş.”

Ali ile Ramazan'dan roman oluyorsa bu metin niçin bir roman olmasın? Ali ile Ramazan romanı, tiyatroya uyarlanıyorsa, niçin “Prens ile Ejderha romanı” tiyatroya uyarlanmasın? Prens ile Ejderha'nın Ali ile Ramazan romanından ne eksikliği var?

3. Vasat Edebiyatı 101-Olasılıksız veya “Vay be! Ne kadar kalın kitaplar okuyorum!”

Bu kitap, en derin eleştiri ifadeleri “süpeeeer”, “inanılmazzzzz”, “va-aaaav” dan ibaret “sanatsever”ler için “nefes kesici” bir kitaptır, ki bu zümrenin sık sık “apne nöbetleri”ne girdiği bilinmektedir. Zaten kitaplar da ikiye ayrılır: Nefes kesenler ve nefes kesmeyenler... Bu kitap nefes kesenlerden birisidir. Nefesler topluca kesiliyor olmalı ki kitap benim görebildiğim kadarıyla en son 76. baskısını yapmıştır,

Ortalama bir Amerikalı okuru tatmin edecek her şey fazlasıyla vardır. Hatta kitap sırf bunlardan ibarettir. Bu kitabı bir şeye benzetecek olursak en uygun şey **patates cipsidir**. Kolay yenen, gereksiz, pişman olunası, zararlı... Böyle kitapların bütün klişelerini taşımaktadır.

Böyle kitapların arkasında Newyork Times, People vs. gibi bilindik gazetelerden ya da önemli bir kişinin imzasıyla “enfes”, “nefes kesici”, “müthiş bir kitap” gibi derin! açıklamalar bulunur; bunda da bol bol vardır. Konu Amerikan popüler sineması ve popüler kültürünün milyon kez işlediği konulardır; çılgın bilim adamları, entrikalar, büyük sisteme dokunmayan küçük suçlar, Kuzey Kore ve Rus ajanları, gizli servisler, hepsinin sonunda iyiliğin galip gelmesi vs. Sıradan Amerikalı vatandaşı avlayacak her beğeni ögesi vardır bu çorbadaki.

Roman karakteri? O da ne? Öyle bir şey yok, stratosferde dolaşıyorlar. Klişe ve müthiş steriller, işemiyorlar, her işi mükemmel yapıyorlar, yanlışları bile mükemmel. Nava “karakteri” güzel, alımlı, atletik vs... Üç dört dili mükemmel konuşuyor, bombanın parçaladığı bir dizi ameliyat edebiliyor, çantasında her iş için iğne bulunuyor falan filan. İyi karakter Nava, geçmişte bir sürü adam öldürmüş, ama bu onu katil yapmıyor, çünkü öldürdükleri hep kötü adamlar. Örneğin Mossad’a Filistinli teröristlerin **(Bu Filistinliler de hep terörist canım)** yerlerini bildiriyor, amacı insanların hayatlarını kurtarmak ya, ondan. Her cinayetinde sayısız insanın hayatını kurtarıyor! El Kaide, Hamas, FKÖ üyelerinden en az iki düzine ajan öldürmüş (sf 269). Rusya adına çalışırken bile Afgan teröristi **(Bu Afganlılar da hep terörist canım)** öldürüyor. Kötülük bir tek Arap ya da Müslümanlardan **(Bu Araplar ve Müslümanlar da hep terörist canım)** geldiği için Nava iyi bir kadın!

İşte sanat, işte derinlik... Yok canım ne propagandası...

Anlatım mı? Kitap içindeki ifadelerden örnekler verelim:

“gözünün altındaki torbalar frisbi büyüklüğündeydi.”

“güzel, zeki, bakımlı kadın”

“kahrolası”, “lanet olası”

“oyunu kendi kurallarıyla oynayacaktı.”

“eli bir actionman oyuncu gibi havada kaldı”

“Mike Tyson ile boks yapmış gibi...”

“kafasındaki delik bir beyzbol topu büyüklüğündeydi”... Bunlardan onlarcası yazılabilir.

İşte anlatım işte estetik...

İlgili internet sitelerinde bu kitabı yere göğe koyamayan bir sürü yorum yazmakta. Muhtemelen “nefesi kesilenler” tarafından yazılmış bu yorumların bazılarında, “bir sürü bilimsel konu anlatılıyor” şeklinde yorumlar var. Evet kitapta bir sürü bilimsel konuya da değinilmiş, ama Ahmet Mithat Efendi tadında... Bir reklam fragmanı gibi, örneğin bir diyalogda **“Heisenberg’in belirsizlik ilkesi”** mi geçiyor, aç bir paragraf, çevir ansiklopediyi, hı ye gel, neymiş Heisenberg’in ilkesi yaz... Heisenberg’in belirsizlik ilkesini böyle bir kitaptan öğrenmeye kalkan birisinin nefesinin kesilmesi çok normal elbette...

Bu bilimsel konuların zorlama ve yer yer apaçık yanlış yorumları ayrı bir yazı konusu. Örneğin $E=mc^2$ ’yi ve görecelik kuramındaki ışık hızına yakın hızlardaki cisimlerin ağırlaşmasını açıklarken, örnek olarak uçak hızlanırken insanın kendini daha ağır hissetmesini vermesi gerçekten **“nefes kesici”** bir örnekti (sf 337). Kitap “nefes kesici” dememiş miydik?

Bu kadar basit bir yanlış bu “enfes!” kitapta ne arar? “Nefesi kesilen”ler bir ara nefes aldıklarında bunu düşünmeliler.

“Bir kitap yazayım, best seller olsun, filme de çekilsin, parayı götüreyim.” “Sanat”ının bir halkasıdır. Bir metro, şehirlerarası otobüs kitabı denebilir. “Hiç kafamı yormayayım, eğleneyim, çabuk çabuk okuyayım, birkaç yüz sayfalık bir kitap bitireyim, gururlanayım.” diyen herkes bu kitabı alıp çatır çatır okumalıdır. Bu konuda Da Vinci Şifresi gibi diğer örneklere de bakabiliriz.

4. Vasat Edebiyatı 101-Yazı pazarlama A.Ş. ya da “bazı” kitap eklerinde yazı yazma kılavuzu

Diyelim ki hakkında yazı yazacağımız ifade “elma yanaklı, kalem kaşlı kadın” olsun. İşin doğrusu aslında son derece nettir:

Bu ifade, son derece sıradan, son derece klişe ve olabildiğince gülünç bir betimlemedir.

Bu ifade için bundan fazlası sözcük israfıdır.

Ama bu saçma ifadenin yazarını pazarlayacaksanız, kitabının çok satmasını istiyorsanız, karşınızda estetik beğenisi tecavüze uğramış okuyucular var ise bunları söylemezsiniz, örneğin aşağıdaki şeyleri söyleyebilirsiniz:

“Elma yanaklı, kalem kaşlı kadın”

İnsan-doğa antagonizmasını, yüzde beliren ilk günah simgesiyle (elma) ontolojik bir karaktere bürüyen ve bu ilk günah simgesini bir mekan kaydırmasıyla adeta insanın yüzüne çarparcasına tekrar hatırlatan metaforik bir anlatım bu. Yazar, fallik göndergelerin (kalem) elektriksel imgelerle (elma) yanyana ve hatta elele durduğu çok katmanlı bir temsil evreni yaratarak özgün bir dil kuruyor. Bu dil simgesel düzlemde bütün bir insan ruhunu kucaklıyor: sadece olduğuyla değil aynı zamanda olabilecekleriyle...

Çağımızın seksist bakışını duru ve çırpılçılak bir cümleyle karşısına alarak bir kadın yüzüne sadece “eko-logos”u (elma) değil aynı zamanda “logos”u (kalem) sığdıran sıradışı bir bakış var.

Dil hem sade hem çok katmanlı. Yüzeysel bir okumayla basit bir be-

timleme olarak algılanabilecek bu ifadede alt metinde Baudrillard'dan Kristeva'ya uzanan gürül gürül bir senfoni akıyor. Elma yanağı, kalem kaşı ne kadar kapsayabilir: Lacancı temsiliyet imkansızlığı algılanabilir olanın sınırlarında burada da karşımıza çıkıyor.

Bakış açısının alginın son ürününü değiştirdiği, sözcüklerden yapılmış bir çeşit Mona Lisa tablosu adeta. Yazarın algısı, sadece bir kadın yüzündeki dişillliği (elma) kavramanın ötesine, o dişillğin yanbaşındaki erilliği (kalem) de algılayacak kadar keskin: metinde, dişildeki erillik, erildeki dişillik diyalektik bir kavrayışla karşıtını yeniden üretiyor. Üst metinde kadın yüzündeki dişillik tözünü gösterirken, yazar bu gösteren-gösterilen ilişkisini tersyüz etmek için bir alt katmana inmemizi bile beklemiyor: duru olduğu kadar sabırsız bir dil bu. Yazarın kurduğu bu dil labirentinde okuyucu, düşünce akışını hangi düzleme yönlendirse bir başka noktaya ulaşıyor: yatay bir okumayla ulaşılabilene dikey okumada ulaşamıyor. "Kalem kaş" ya da "elma yanak"... Metinden ne alması gerektiği noktasında okuyucuya sınırsız bir seçim hakkı tanıyan özgürlükçü bir dille karşı karşıyayız. Yanak ve kaş gibi nitelikleri nesneler dünyasının sınırlı yapıları, yazarın kaleminde elma ve kalem gibi sınırsız simgelerin kanatlarında varoluşçu bir uçuşa çıkıyor. Daha önce size çok sıradan gelen nesnelere artık şaşkınlıkla baktığınızı fark ediyorsunuz. Yazarın bizi kalemiyle ulaştırdığı ontolojik katmanda yanak artık sonsuz döngüsel bir elmaya, kaş lineer bir kaleme dönüşüyor.

Lineer ile döngüselin birbirini dışlamadan, aynı varoluş uzamında yer alabildiği, kapitalist modernitenin uzamında yaşayan bizlerin anlamakta zorlanacağı bir evren bu. Bu aynı zamanda moderniteyi üreten kartezyen düşüncenin postmodernle kavgasında bir uzlaşma arayışı sanki. Kavramların birbirlerini itip ötekileştirmede, farklılıkların kendiliklerini yitirmeden birlikte varolabildiği realiteden daha reel bir hipergerçeklik manifestosu... Bir betimleme merkezinde yayılan yepyeni bir felsefi praksis önerisi...

Kalemin sivriliğini, modernitenin Newtoncu determinizmine saptanan bir eleştiri olarak da okuyabiliriz. Yanak ve kaş, metaforları olan elma ve kalemin dışında ve ötesinde, konumları itibariyle metinde ifade edilmese de göze atıfta bulunuyor. Bu bağlamda metin söyledikleri ka-

dar söylemedikleri ile de bize zengin bir dil olanağı sunuyor.

*Bu metinde her katmanda bizi yeni bir imgesel sürpriz karşılıyor.
Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik Bik...*

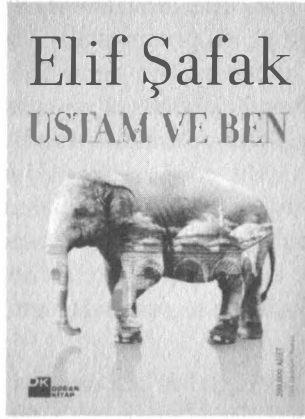
Ne o bunaldınız mı? Bu adam ne anlatıyor? İlgili ilgisiz bunca sözcüğü ardı ardına sıralayarak ne anlatmaya çalışıyor?

Lacan, Kristeva, kartezyen, praksis, eril, çok katmanlı anlatım, ontolojik, lineer, fallus... Bütün bu laf salatası “elma yanaklı, kalem kaşlı kadın” gibi saçma sapan bir ilkokul klişesi için mi? Böyle mi diyorsunuz?

Her hafta okuduğunuz bir yığın kitap ekindeki onlarca tanıtım yazılarını, çok bilmiş köşe yazılarını hatırlayın: sizce bu yazı onlardan daha mı saçma?

Ey okuyucu, gerçekten ne okuduğunun farkında mısın?

5. Vasat Edebiyatı 101-Saçma bir “eleştirisi” nasıl yazılır?

Bir kitap eleştirisi nasıl yazılmamalıdır? Aslında böyle bir yazıya özel bir gereksinim yok. Çünkü kitap eklerini az çok takip eden okurlar, her hafta bunlardan onlarcasına rastlayabilirler. Haydi biz de piyasa es-tetiğinden yola çıkalım ve **saçmasapan** bir yazı yazalım.

Konu: Elif Şafak'ın son kitabı Ustam ve Ben

İnsanın Derinindeki Tarih, Tarihin Derinindeki İnsan: Ustam ve Ben

Bu romanda Elif Şafak, insanın büyük yolculuğunu, bir insanla bir filin dostluğunu merkeze alan bir atmosferde şekillendirmiş. E.Şafak kalemi, herşeyden önce bir yolculuk kalemidir;

bir yolculuk ama aynı zamanda bir “varamayış”,

yola çıkma ama “ulaşamama”,

ulaştığı yerlerde “kalamama”nın, yazarın deyişiyse sürekli bir göçebelik hali... E.Şafak göçebeliğin yazarıdır. Bir insan kaç kere göçebe olabilir?

Aşk romanında hem mekansal bir göçebelik hem de ruhsal bir göçebelik işlenmişti. Bu izlekler, E.Şafak romanlarında sık rastladığımız, neredeyse bir E.Şafak karakteristiği izleklerdir diyebiliriz.

Ustam ve Ben romanında da menzili İstanbul’a varan göçebelik Hindistan’dan başlıyor ama İstanbul’da bitiyor mu, bunu söylemek güç. Ustam ve Ben, bir 16. Yüzyıl panaroması aynı zamanda. Herkesin çok iyi bildiği, bildiğini sandığı, ilköğretim okullarına, kurumlara, semtlere, ilçelere ismi verilen ve hatta adına üniversite açılmış olan Mimar Sinan, E.Şafak kalemiyle ete kemiğe bürünüyor, insanlaşıyor. E.Şafak kalemi, Sinan’ın yaşamını, kaygılarını, planlarını, kendi içindeki gerilimlerini, mimarlık yaşantısına tanıklık ederken bir yandan da yeniden kuruyor. Ustam ve Ben, ana hikayesiyle ve yan hikayeleriyle Osmanlı tarihinin gizli kalmış bir dönemini aydınlatırken diğer yandan insan ruhunun karanlık dehlizlerine ışık tutuyor. İçeri tutulan her ışık aslında dışarıya tutulmuş bir ışıktır: E.Şafak da bu romanda bunu fazlasıyla doğrulamış oluyor.

Ustam ve Ben tam bir E. Şafak işi; romanda E. Şafak’ın kalem izlerini görebiliyorsunuz. E.Şafak kaleminin mürekkebinden akan kıpır kıpır insanları görüyorsunuz satır aralarında. Öte yandan her romanında bize yeni bir yolculuk olanağı gösteriyor, yolculukların asla tükenmeyeceğini anlıyoruz E. Şafak kalemiyle, yol bitse bile yolculuğun süreceğini. “Öteki”ni öğreniyoruz, ötekinin acısına bakmayı, bakmayı ve hissetmeyi, başkalarının acılarının da okşanabileceğini öğreniyoruz. Sonra dostluğun, sadece insanlar arasında olmadığını, yaşanmışlıklarımıza bir filin de birşeyler ekleyebileceğini öğreniyoruz. Kalabalık bir dünyada bir fil ile bir insanın birbirlerine nasıl sığındıklarını, koskoca dünyaya sığmayanların küçücük bir kalbe nasıl sığabildiğini görüyoruz. Hoşgörüyü öğreniyoruz hoşgörüsüzlüğün yol açtıklarına bakarak. Kaç kitapta bu kadar çok anlatımı bir arada bulabiliriz?

Duru bir dil ve çok katmanlı bir okumayla karşı karşıyayız. Yaza-

rın bu katmanları inşa etmek için ince bir işçilik sergilemiş olduğu her satırında kendisini gösteriyor. Bu hacimli roman, yazarın yaklaşık üç yıl süren titiz araştırmalarının bir ürünü. Yazar, alışlageldik tarihi romanlardan farklı olarak dönemin bütün kültürel bileşenlerine sahicilik katmak için çok emek vermiş. Evet tarihte geçiyor ama sadece bir tarihi roman diye nitelemek kitaba ve yazara haksızlık etmek olur. Her okuyucunun bu şölede kendine yeni bir tat bulacağından kuşkusuz yok. Keyifli okumalar.

Ne dersiniz? Sizce de kültür endüstrisinin kitap eklerine yakışır akışkanlıkta bir yazı olmadı mı?

6. Vasat Edebiyatı 101-Penguen yazılar ve Tonguç Kundil

En iyi gazeteci, en az kağıdı en ucuza boyayıp en pahalıya satandır. Gazetelerin kumaşı kültür, eğitim ve zeka seviyesi düşük, konsantre yeteneği kısıtlı, okuma isteği az, züğürt insanlara uygun olarak kesilmelidir. Bu tür insanlar Türk halkının büyük çoğunluğunu teşkil ediyor.

Haldun Simavi

Bu acımasız ama gerçekçi saptamayı, eski bir gazete patronu günlük gazete okurları için yapmıştır. Kitap okurları için bu saptama elbette tam olarak doğru değildir. Ama ilk cümle sadece bir okur tanımlaması değil bir “ilişki tanımlaması”dır ve “edebiyat piyasası”nı çok iyi tanımlamaktadır.

En iyi yayıncı-yazar-yayınevi, en az kağıdı en ucuza basıp en pahalıya satandır. Edebiyat piyasası ya da piyasa edebiyatı daha iyi nasıl tanımlanabilir ki?

Gazetelerin kitap ekleriyle ilgilenen bir okursanız kendinize şu soruyu sorun: bir kitap ekinin ne kadarını okuyorsunuz?

Kaç sayfasını?

Kaç yazısını?

Ve hatta kaç satırını?

Yanıt kişiden kişiye değişmekle birlikte şu saptama nettir: kitap ekleri pek de okunan ekler değildir. Çünkü kitap eklerinin çoğu, yayınevlerinin reklam broşürüne eklenmiş bir kaç “penguen” yazıdan oluşmaktadır. “Penguen” yazılardır çünkü kitap eleştirisi iddiasıyla yazılmış bu

yazıların çoğu birbirine benzemektedir. Kitaplar ne kadar çeşitli olursa olsun onları tanıtan yazılar üç-beş kalıp yazıdan ibarettir.

Edebiyat piyasası/piyasa edebiyatı açısından, bir tüketim kalemi olarak kültürün domatesten, arabadan, halıdan ya da buzdolabından bir farkı yoktur, aynı üretim-tüketim döngüsünün içindedir. Bir kitap eki ise en nihayetinde bir “tüketim broşürü”dür, “müşteri”ye önerilen “mal kataloğu”dur.

Herşey birbirine benziyor.

Eduardo Galeano

“Penguin yazı” nedir? Penguin yazı, herhangi bir yazarın herhangi bir kitabına yazılabilecek ortaya karışık bir tanıtım yazısıdır. Bu yazılar penguinler gibi birbirine benzer. Penguin yazılar kişiliksizdir, hakkında yazılan kitaba ait ya da ona özgün değildir.

Penguin yazılar genel geçer yazılardır, genel ifadelerle özele ilişkin birşeyler söylemeye çalışır.

Penguin yazılar, birbirinden apayrı kitapları, aynı cümlelerle ve aynı ifadelerle tanıtır.

Onlarca yazarın onlarca kitabı için geçerli olabilecek joker yazılardır.

Penguin yazıları ancak “penguin yazarlar” yazabilir.

Penguin yazılar tıpkı penguinler gibi birbirlerine benzerler, penguin yazarlar da öyle. Penguin yazılar birbirlerine benzese de toplamda hiçbir şeye benzemezler. Şekilsizlerdir, karakterleri yoktur, yer kaplamazlar, uçucudurlar, birşeyleri kapsıyormuş gibi görünseler de hiçbir şey içermezler. Örnek?

Gergedan Kanadında Yolculuk

Ünlü yazar **Tonguç Kundil** yeni bir romanla yine okuyucusuyla buluşuyor. Okuyucu kitlesinin sabırsızlıkla beklediği yeni romanı **Gergedan’ın Tok Kanadı**, her zamanki gibi okuyucuyu heyecanlı, sürükleyici, şaşırtıcı bir yolculuğa davet çıkarıyor. Daha önce Tonguç Kundil okumamış birisi için yazarın dili yadrigatıcı olsa da Kundil’in

kalemini bilen deneyimli okuyucular için bu dil, sabırsızlıkla beklenen bir kalemin anlatım olanaklarını zorlayan bir biçem denemesi olarak kendini temelden inşa ediyor. **Gergedan'ın Tok Kanadı** romanı kendini okuyucuya hemen teslim eden bir metin değil; okuyucunun onu hak etmesi, emek harcaması, cümlelerinin labirentlerinde ter akıtması gerekiyor. Ancak kitap daha ilk sayfadan, okuyucuya harcayacağı bu emeği için asla pişman olmayacağını belli ediyor. Birincil bir okumada gözden kaçanlar, ikinci ve hatta üçüncü okumada ağa takılabiliyor; Kundil romanında, kaçınıcı okuma olursa olsun mutlaka okuyucunun algı ağına takılacak bir şeyler mutlaka bulunuyor. Yazar, metnini katmanlarla örmeği tercih etmiş ve okuyucunun gezintiği yaptığı katmana ve okuma düzeyine göre bulacakları da farklı farklı olabiliyor. Bu romanı okuyan okurlar, birbirlerinden farklı ve hatta birbiriyle ilgisiz tadlar alabilir. Bu bağlamda yazarın okuyucuyu da metne katması ile roman, yazarın okuyucuya tuttuğu bir ayna olarak karşımıza çıkıyor. Bu durum, bizim için hiç de şaşırtıcı değil, bir Tonguç Kundil klasiği...

Tonguç Kundil metinlerinin, okuyucuya küçük sürprizler yapmayı seven şakacı metinler olduğunu Kundil okuyucuları olarak zaten biliyorduk. Son romanında ise bu durum adeta bir “toplular gösterim”e dönüşmüş.

....

Yazı böyle biter ya da uzar gider. Bitse de uzayıp gitse de bir penguen yazıdır bu. Herhangi bir kitap için yazılabilir.

Tonguç Kundil kimdir? Ne önemi var ki bunun? Tonguç Kundil anonimdir; onlarca Tonguç Kundil vardır, Tonguç Kundil olabilmek için can atan, kitaplarının satması için ruhunu satacak olan onlarca yazar bulunabilir. Gönüllü Tonguç Kundiller haricinde, herhangi bir yazar, ne kadar değerli olursa olsun, amacından ve duruşundan bağımsız olarak kitap eklerinde Tonguç Kundillik yapabilir. Tonguç Kundil, bir pozisyonudur, bir elbisenin adıdır; içindeki değişse de elbise bakidir. Tonguç Kundil, penguen yazıların vazgeçilmez kahramanıdır.

7. Vasat Edebiyatı 101-Vasat Edebiyatı okuru

Vasat Edebiyatı, yazar, moda konular, pazarlanan ürün (kitap), halk-la ilişkiler, reklam, pazarlama teknikleri vs. gibi birçok bileşeni kapsar. Ancak bütün bunlar bir okuyucu kitlesini ikna etmek, onların bu ürünü tüketmesini sağlamak için yapılır. Vasat Edebiyatı çarkı, okuyucu kitle-sine “mal”ı satmakla tamamlanır. Vasat Edebiyatı okuyucusu (tüketici-si) kimdir, ne özellikleri vardır?

-Vasat Edebiyatı okuyucusu muğlaktır; beğenilerini maymun-cuk sözcüklerle anlatır. “Başarılı”, “nefes kesici”, “süper”, “müthiş”, “keyifli” vs. Bu ifadelerin içi doldurulmamıştır, hemen hiçbirinin ne-denini açıklayamaz. Pazar sabahı gittiği kahvaltıyı da, akşam izlediği futbol maçını da aynı sözcükleri kullanarak tanımlar.

-Vasat Edebiyatı okuyucusunun en önemli değerlendirme ölçü-tü “hoşlanma”dır. Bir kitaptan “hoşlanır” ise o kitap iyidir; “hoşlan-maz” ise o kitap kötüdür. Vasat Edebiyatı okuyucusu, niçin hoşlandığı ya da hoşlanmadığının üzerinde asla düşünmez.

-Vasat Edebiyatı okuyucusu, bir estetik zehirlenmeye maruz kalmıştır. Okuduğu 50 tane sıradan kitaptan edindiği “estetik beğeni” ile 51. kitabı değerlendirir. 51. kitabın güzel olmasının ölçütü, önceki 50 kitaptaki düşük estetik düzeydir. Ancak bu estetik ölçütü mutlaklaş-tırır.

-Vasat Edebiyatı okuyucusu “sıvı” kitaplardan hoşlanır. “Çok akıcı” ifadesi, başarılı bulduğu bir kitap için en önemli ölçütlerden bi-risidir. Beğendiği kitaplar için en sık kullandığı niteleme “bir solukta

okudum”dur.

-Vasat Edebiyatı okuyucusu, okurken çaba harcamak ya da yorulmak istemez. Yazar her ne söyleyecekse söylemeli, okuyucuyu fazla uğraştırmamalıdır. Vasat Edebiyatı okuyucusu, kitap okurken eğlenmek, hoş zaman geçirmek ister; bu da, “en az çaba, en çok eğlence” demektir.

-Vasat Edebiyatı okuyucusu, okuyacağı kitabı vitrinden, afişlerden, reklamlardan seçer. Bu nedenle onun bir kitabı okumasını istiyorsanız, söz konusu kitabı vitrine yığmanız yeterlidir.

-Vasat Edebiyatı okuyucusu, kendisine anlamsız gelen bir metinle karşılaştığında iki şekilde tepki verir; ya “sıkıcı” diye adlandırır, ya da “olağanüstü” diyerek yüceltir. Her iki durumda da metni anlamamıştır, anlamak için çabalamamıştır. Bu nedenle en önemli edebiyat eserlerini sıkıcı diye okumaz ya da sıklıkla da anlamsız metinlere, “derin edebiyat eseri” muamelesi yapar.

-Vasat Edebiyatı okuyucusu yukarıda sayılan maddelerin bir bölümünü ya da çoğunu taşır. Ama bunların hepsinin ötesinde, **bir okuru Vasat Edebiyatı okuyucusu yapan en önemli özellik, bunların hiçbirisinin farkında olmamasıdır.**

8. Vasat Edebiyatı 101- “Aykırı yazar”, “sivri dilli”, “cesur kalem” olma teknikleri

“Vasat Edebiyatı” kavramı, sadece kötü yazılmış ya da başarısız eserleri tanımlamamaktadır. Kötü yazılmış olmaları, bu türden “edebiyat” için bir kural olsa da “Vasat Edebiyatı” kavramının toplumdaki işlevi ve iktidarla ilişkisi, en az içeriği kadar önemli ve belirleyicidir. Bu yazıda “Vasat Edebiyatı” yazarlarının bu özelliği üzerinde durulacaktır.

Dünya edebiyatındaki yerleri artık neredeyse tartışılmayan Joyce, Kafka ya da Proust gibi yazarlar hakkında bile bazı olumsuz eleştiriler bulabilirsiniz. Bu dahilerin yazdıkları hakkında, size başka pencereler sağlayabilecek doğru ya da yanlış olumsuz değerlendirmeler okuyabilirsiniz: Kafka bunaltıcıdır, Joyce onlarca sözcük oyunuyla neredeyse anlaşılmazdır. Proust uzattıkça uzatmakta, kahramanı ancak on beş sayfada uykuya dalmaktadır.

Ancak Vasat Edebiyatı yazarları hakkında böyle bir eleştiri bulmak çok zor, ana akım medyada ise kesinlikle olanaksızdır. Bir kitap hakkında yazılanların neredeyse tamamının sadece övgülerden oluşması bana hep tuhaf gelmiştir. Bir kitap hakkında çıkan onlarca yazının hemen hepsinin “süper”, “çok süper”, “bomba”, “tokat gibi kitap” vs. gibi magazin klişeleri olması tuhaf değil midir?

Bu kitaplarla ilgili abartılı övgüleri okuduğumda aklıma iki soru gelir:

1. Acaba ben yanlış kitabı mı okudum?
2. Bu roman “süper” bir romansa kötü roman nasıl olabilir?

Bir yazar düşünün ki ülkedeki edebiyat evreninde piramidin en üstünde yer alıyor. Kitapları, holdinglerin kurduğu yayınevlerinden büyük reklamlarla basılıyor. Kitapları daha çıkmadan gazetelerde söyleşileri çıkıyor. Ülkenin en çok satan gazetelerinde ve kültür eklerinde sayfa sayfa ilanları veriliyor. Kitapları, kitapevlerinde girişte, vitrinin en görülecek yerlerinde okuyucunun gözüne gözüne sokuluyor. Yayın dünyasında bir yazarın kullanabileceği her türlü olanak o yazara sunuluyor. Hâl böyleyken bu yazar hâlâ “muhalif”, “aykırı kalem”, “cesur yazar” diye anılıyor! Yazarın, “yükseklerde” edindiği bu ilişkiler yumağı içinde yaşadığı küçük mağduriyetler bile ballandırılı ballandırılı “muhalif olmasından kaynaklanan baskılar” diye sunuluyor. Kayıkçı kavgalarından kaynaklanan köşe yazarlığından kovulmalar, “bir majestelerinin” gazetesinden “bir başka majestelerinin” gazetesine transfer olması, “ilkesel nedenlerle istifa” olarak adlandırılıyor.

Yazarların öldürüldüğü, bir sürgünden diğerine gönderildiği, sayısız kitabın toplatıldığı bir ülkede, bu yazarın bir mahkemede yargılanması, bir konuda sadece dava açılması bile onun “ne kadar muhalif ve sistem karşıtı” olduğunun kanıtı diye sunuluyor.

Bir ülkenin başkanı, sözgelimi Barack Obama, kendini “muhalif” ya da “anarşist” diye tanımlasa bu ne kadar inandırıcı olabilirdi? Yukarda anlatılan türden bir “muhaliflik”, “cesur kalemlik”, “sivri dillilik” sizce ne kadar gerçekçidir. Sarayda, kralın sofrasında “muhalif” olunabilir mi?

Burada güvenli “mağduriyetleri”ni bile tiraja, imaja, kitap satışına ciro eden sınır tanımaz bir “ahlâksızlık” vardır.

Ey okuyucu,

Sen bunlara inandığın sürece, bu “muhalif”, “aykırı” ve “cesur” kalemliktir iktidar saraylarından “muhalefet”lerine devam edecektir. Eli, bir gün sıcak şudan soğuk suya değmemiş bir yazarın, yıllarca hapiste yatan yazarların olduğu bir ülkede “muhalif” diye dolaşmasında sence de bir terslik yok mu? Yayın dünyasının iktidar piramidinin en tepesinde oturup bu edebiyat iktidarının bütün nimetlerinden faydalananlar hâlâ muhalif olduğunu iddia ettiklerinde, aklınla alay edildiğini fark etmiyor musun?

9. Vasat Edebiyatı 101-Vasat estetiği

Bir roman kahramanının, sizin sempati duyduğunuz siyasi görüşü temsil ediyor olması, o romanın güzel olması için yeterli midir? Diyelim ki sosyalistsiniz, okuduğunuz romandaki başkahraman işçi ise sizce o roman iyi midir? Ya da dindar bir müslüman, başkahramanı ateist olan bir romanı okumamalı mıdır? Emile Zola'nın Germinal romanı sadece işçileri ve bir grevi anlattığı için mi büyük bir romandır yoksa karakterlerin derinliğinden ve toplumsal çelişkileri çarpıcı bir biçimde işlediğinden dolayı mı? Madam Bovary'nin başkahramanı kentli, kaprisli, şımarık bir kadın diye bize söyleyeceği hiçbir şey yok mudur?

İlerici sanat nedir?

İnsanı derinlikli işleyen, insanlık durumlarını ortaya koyan ve okuyucuda farkındalığı arttıran sanat ilerici sanattır. İlerici sanatın tanımı bu kadar basit, bu kadar kısadır. Bu tanımın içinde Rus Çarlığı'nı ve Panslavizmi savunan "gerici" Dostoyevski'nin devrimci romanları da vardır, insanlığın düşmanı Naziliği savunan Celine ya da Hamsun'un romanları da vardır, bir tür Hristiyan mistisizmi ile anarşizm arasında gidip gelen Tolstoy'un büyük romanları da vardır. "Gerici" Dostoyevski, Ecinniler'de güncel siyasette, karşısına çıksa bir kaşık suda boğacağı Rus anarşistlerini öylesine derinlikli anlatır ki, sanatı, savunduğu gerici siyasetin ötelere geçer. **Gündelik siyasetteki duruşu ile sanatsal duruşunun örtüşmediği hatta taban tabana zıt olduğu epeyce bir yazar sayılabilir.** Özne aynı olsa dahi tutumlar birbirine zıt-

tır. Birini dikkate alarak diğeri hakkında konuşulamaz. Eğer yazarların günlük siyasette savunduğu görüşlerini göz önüne alarak romanlarını seçecek olsaydık Balzac ve Dostoyevski'nin bütün yazdıklarını çöpe atmamız gerekirdi.

Sanatla siyaseti karıştırmayalım mı?

Bunu söylerken asla “sanata siyaseti karıştırmayalım” klişesi kastedilmemektedir. Söylenen, esasen bunun tam tersidir: **“sanat, siyasete karıştırılamaz, çünkü zaten siyasetten asla ayırteedilemez”**. **“Karıştırmayın”** dedikleri şey, zaten hiçbir zaman ayrışmamıştır ki karıştırılsın.

Ancak burada kastedilen siyaset, gündelik yaşamdaki siyasal tutum değil, sanatın, oluşurken insana bakışında aldığı siyasal tutumdur. **Bir yazarın edebi değeri, güncel siyasette aldığı tutumda değil, eserlerinin güncel siyaseti aşan bir düzlemde insanla kurduğu estetik ilişkide saklıdır.** Bu hata, ne yazık ki on yıllardır yapılan ve halen de yapılmakta olan bir hatadır.

Sosyalist sol, siyasi yönelimleri nedeniyle birçok önemli yazarı görmezden gelmiştir, okumamıştır. Kemalist diye Yakup Kadri'yi küçümseyen, sağcı diye Refik Halit'i, faşist diye Peyami Safa'ya dudak büken solcular ne yazık ki vardır. Sağ cenahda ise durum çok daha kötüdür; Nazım Hikmet'ten Orhan Kemal'e, Yaşar Kemal'den Hasan İzzettin Dinamo'ya kadar hepsi “komünist” oldukları için “necis”tir. Bu anlayış, on yıllarca sağ görüşlü insanları ve muhafazakârları edebiyat-roman diye üçüncü sınıf yazarlara, sabun köpüğü romanlara mahkum etmiştir. **Bir kuşak boyunca on binlerce insanın bildiği en derin romanın, Emine Şenlikoğlu'nun “Bize nasıl kıydınız” kitabının olması, on binlerce insanın bu estetik düzeye mahkum olması, çok büyük bir haksızlıktır.**

Siyaseten “faşist” P. Safa'nın “Yalnızız” romanı, insan psikolojisinin derinlerine inebildiği için “devrimci”dir, bundan sanırım P. Safa'nın da haberi yoktur! Bir Fransız “gericisi” Balzac, romanları ile Karl Marx'a “komünist ilham”lar verdiğini bilmemektedir.

Mesele şu ki, siyasi duruşlarını nitelemek için kullanılan bu

terimler, bu yazarların edebi duruşlarını dikkate alarak yeniden tanımlandığında bambaşka bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Kralı savunan “gerici” Balzac, romanlarıyla K.Marx’a Fransız toplumunu anlattığı bir “devrimci” yazara dönüşür. Bir ateist, koyu ortodoks Dostoyevski’nin kitaplarındaki insanlık durumlarından kendine pay çıkarır.

Bu yazarlar, eserlerinde insanın derinliklerine indikleri ve insanlık durumlarını ortaya koydukları ölçüde bütün insanlara hitap etmektedirler. **İşte devrimci sanat, ilerici edebiyat denildiğinde kast edilen tam olarak budur. Bir romanı ilerici yapan şey, işçilerden, ezilenlerden, fakirlerden söz etmesi değildir: bu bir “kötüye kullanım”dır. Edebiyat açısından başarısız bir romanı, siyasi mesajından dolayı ilerici zannetmek çok büyük bir yanılgıdır. Bir roman, sizin siyasal görüşünüze uygun diye o romandaki klişeleri, sloganları, roman tekniğiyle asla uyuşmayacak kaba siyasal mesajları görmezden mi gelmeliyiz?**

Güncel siyasetle ilgili konulardan biri hakkında roman yazılınca o romanın eleştirisi, edebi düzlemde değil artık siyasal bir arenada yapılmaktadır.

Bu, edebiyat anlayışı bakımından çok tehlikeli bir yaklaşımdır.

Fırsatçı yazarlar, örneği çokça görüldüğü gibi sadece bu türden bir konu seçerek hiçbir edebi çaba harcamadan yazdıkları başarısız romanları piyasaya ardı ardına sürmektedir. Okuyucunun siyasal duruşunun kötüye kullanımıdır bu. Romanın kendine özgü kuralları gözetilmeksizin, edebi açıdan üçüncü sınıf anlatıları, sadece içine yerleştirilen “siyasal mesajlar” nedeniyle o siyasal görüşe sempatiyle bakan okuyucuların gözlerini kamaştırmaktadır.

Bu, “siyasal alan” dan “edebi alan”a beğeni aktarımıdır. Bunun adı, edebi alandaki başarısızlığın ve emek eksikliğinin, siyasal mesaj öne çıkarılarak gizlenmesidir.

“Ne yazarsam satar?”

Bu cümle bir yazarın aklından geçemez; eğer geçerse o kişiye yazar denemez. İster “algı yöneticisi” deyin, ister “PR uzmanı”, ister “pazar planlayıcısı” deyin, isterse dümdüz “tüccar”; eğer sorunuz “ne

yapsam satar?” ise yaptığınız işin anahtar sözcükleri “edebiyat” veya “sanat” değil, “ticaret”, “market” ve “pazarlama”dır. “Konjonktürel roman” denen şey, tam da bu soru etrafında şekillenir. Güncelin, o anki ortalama beğenin, revaçta olan eğilimlerin, modanın belirlediği bir **ticaret etkinliği**dir bu.

Örneğin, Perihan Mağden’in Ali ile Ramazan romanını ele alalım. Kitapta, antimilitarist diye sunulan ifadeler karaktere tamamen aykırı iki slogandan ibarettir. Bu romanın sonunda sözü edilen yurdun adının, kitabın içeriğiyle veya anlattığı olaylarla en ufak bir ilişkisi olmayan “Şeyh Said çocuk yuvası” olması masum bir yaklaşım mıdır? Bu tutum, okuyucuyu, roman karşısında estetik bir kavrayışa değil siyasal ve duygusal bir kavrayışa zorlamaktadır. İster Şeyh Said’e sempati duysun, isterse ondan nefret etsin; okuyucuda, estetik-sanatsal bir etki değil siyasal bir etki yaratmaktadır. Bu sık yapılan ancak çok kaba bir kurnazlıktır. Perihan Mağden, “Biz kimden kaçıyorduk anne?” kitabı çıkmadan önce verdiği bir röportajda, “Kitabımda Türk ordusuna bir sürprizim var.” der. Sürpriz ise kitabın sonunda Türk ordusunun bir subayının kaba psikopatlığıdır. Böyle roman yazılabilir mi? **Bir roman karakteri, yazarın istediği zaman istediği şeyleri söyletebileceği, hasımlarına laf çaktığı, siyasi görüşlerini yücelttiği bir kukla tiyatrosu mudur?** Roman, siyasal karakterlerin durduk yere çıkıp slogan attığı bir etkinlik midir? Roman, yazarın siyasal tezlerini kusacağı, kukla karakterlere fikirlerini söylettiği bir etkinlik midir? Eğer böyle olsaydı Dostoyevski, kendisine siyasal olarak taban tabana zıt olan Ecinniler karakterlerini bu denli incelikli, bu denli gerçekçi işleyebilir miydi?

Malkoçoğlu Filmleri

Roman, bütün Türklerin ahlaklı, iyi, cesur, bütün Bizanslıların kötü, aşağılık, hain olduğu Malkoçoğlu filmleri gibi yazılamaz. Romanda böylesi kukla karakterlerle, sloganlarla, çiğ siyasal mesajlarla ulaşılabilecek en ileri nokta Malkoçoğlu filmlerindeki gibi “**vasat estetiği**”dir. Güncel Türk edebiyatında ne yazık ki bol miktarda “Malkoçoğlu romancısı” vardır. “**Vasat estetiği**”, okurun bilincini tahrip eden estetik bir zehirlenmeye yol açar. İşte Vasat Edebiyatı, “vasat estetiği”nin şekillendirdiği okurun estetik bilinci üzerine inşa edilmiştir.

10. Vasat Edebiyatı 101-Vasat endüstrisi

Ne zaman sıradan bir yazarı ya da bir piyasa kitabını övmek isteseler çok tanıdık cümleler sıralanır. Vasat yazar, başka bir kitaptan alıp olduğu gibi kendi kitabına aktarmıştır, yani **çalmıştır**. Damda dolaşan, miyav diyen dört ayaklı hayvanın adı kedidir, bu işin adı da “intihal”dir, yani hırsızlık...

-Hayır, o “metinlerarasılık” derler.

Vasat yazar, kitabında son derece bayağı bir dil kullanmıştır: bu durum ortaya konduğunda:

-Hayır, “dilın sınırlarını zorlayan bir deneyseellik” derler.

Vasat yazar, aklına gelen her şeyi olduğu gibi yazmış ve yazdığı metni bir daha okumamıştır:

-Hayır, bu “bilinç akışı tekniği” derler.

“Tarihe tanıklık eden roman” diye piyasaya çıkarılan bir kitapta, tarihe tamamen aykırı, koca koca mantık hataları bulunur:

-“Roman gerçeklikle uymak zorunda değildir.” denir. “Tarihe tanıklık ettiğini, tarihin bir dönemini aydınlattığını” iddia edenler de onlardır, “gerçekliğe uymak zorunda olmayanlar” da onlardır.

Sonuç olarak edebiyat piyasası-piyasa edebiyatında, her şeyin bir kulpu vardır. Sürecin sonunda bu bayağılıkları görenler suçlu çıkarlar. “Moderniteye saplanmış eski sanat anlayışları”nı savunmakla itham edilirsiniz. “Modern ötesi arayışlar”a ve “insan kavrayışının sı-

nırlarını genişleten” sanatçılara engel olmakla suçlanırsınız.

Önünüzde bir “sanayi” vardır, hatta “ağır sanayi”: son ürünü “Vasat Edebiyatı” olan koca bir kültür endüstrisi... Yazarıyla, okuruyla, eleştirmeniyle, yayıneviyle, “best-seller”larıyla, ödülleriyle bu gördükleriniz, bu duyduğunuz sesler, holding gazetelerinin kültür köşelerinde ve kitap eklerinde okuduklarınız, kültür endüstrisinin makineleri, kayışları ve çarklarıdır.

Bugün bu kültür endüstrisinin aleti yazarlardan birisi, **sayfalarında tek bir sözcük olmayan 500 sayfalık boş bir kitap çıkaracak olsa** “bu da nesi” diye garipseyenlere, kültür endüstrisinin CEO’ları “büyük eleştirmenler” şöyle diyebilirlerdi:

“Yazar roman sanatının temellerindeki anlamı kökünden sarsan bir arayış içinde”,

“Dilin sınırını zorlayarak bu sınırın ötesine geçen yaratıcı bir çalışma”,

“Modernitenin dayatığı güncel estetik değerleri ve çağrışımlarını kökünden reddederek yeni bir estetiğe yelken açan sanatçının cüretkar cılgılığı”

...

Hiçbir edebi donanımı olmayan liseli bir ergenin bile aklına gelebilecek bu türden bir iş, kültür endüstrisinin aletleri tarafından “yaratıcı sanat” diye pazarlanabilir, kültür endüstrisinin “eleştirmen” aletleri de bunu güzelleyebilir. Ne de olsa çark dişlileri birbirine uymalıdır, endüstrinin yazarı ile eleştirmeni aynı tornadan çıkmıştır.

Bu yazıyı yazarken “acaba abartılı bir örnek vererek yazının inandırıcılığını zedeliyor muyum?” diye düşünürken geçen yıl olan bir olayı öğrenince bunun hiç de fantastik bir örnek olmadığını anladım.

“Dahi” ressam Bedri Baykam, boş bir çerçeveyi 125 bin dolar (yüz yirmi beş bin dolar) fiyatla bir iş adamına satmış (1).

Gazetelerin bu haberi verirken öne çıkardığı şey, Bedri Baykam’ın siyasal görüşü ile resmini alan iş adamının ideolojik uyuşmazlığıydı.

1. <http://www.hurriyet.com.tr/kultur-sanat/haber/22971169.asp>

Olayın bu açıdan tutarlılığı beni hiç ilgilendirmiyor, bu nedenle bir kenara bırakıyorum. Beni ilgilendiren şey “büyük sanatsal olay”... “Büyük sanatsal olay”, boş bir çerçevedir.

Biraz önce yazdığım, “sayfaları boş kitap” için yazılabilecek o anlamsız cümleleri, bu durumu yermek için yazmıştım. Bu durumun resimde bir benzerini yapan B. Baykam ve boş çerçevesi için de benzer saçma cümleler kurabilirdim. Oysa benim şaka olsun diye yazdığım anlamsız cümlelerin gerçekten ciddi ciddi yazıldığını hayretler içinde gördüm. Hasan Bülent Kahraman, “boş çerçeve sanatı” için **tam da bu kıvamda, tam da aynı anlamsızlıkta tam da aynı “anamlılık pozları” içinde “ağırmış gibi yapan” bir yazı yazmıştı (2).**

Ancak mizah amacıyla yazılabileceğini düşündüğüm bu yazıyı uzun uzun incelemeyeceğim. Ancak Hasan Bülent Kahraman’ın bu yazısını okurken üç şeyi düşündüm.

İlki şu: mizah yapacak alanımız, her geçen gün daralıyor. Gerçek yaşamda olanlar, her geçen gün mizah alanımızdan yer alıyor. **Biz ne yaparsak yapalım, bu insanların ciddi ciddi yazdığı yazılardan daha komik olamıyoruz, olamayız.**

İkincisi şu: “saçma” sözcüğünün bazı olayları-ifadeleri artık tek başına yeterince tanımlamadığını düşünüyorum. Pratik yaşam, “saçma” sözcüğü için dil yetimizin önüne geçmiş. Bazı olaylar-ifadeler için sadece “saçma” demek yetersiz kalıyor. “Saçma”nın derecelerini tanımlayan yeni sözcükler bulmalıyız-bulunmalı: “saçma”, “sapsaçma”, “çokskaçma”, “aşırısaçma”, “ensaçma”, “hepsaçma”, “tümsaçma”, “üstsaçma”, “ötesaçma”, “saçmaötesi”...

Üçüncüsü de Gramsci... Bu tür yazıları okurken onu anmadan olmuyor. Gramsci, yine Gramsci, yeniden Gramsci akla geliyor:

Ey saçma, bir tek sen ölümsüzsün!

11. Vasat Edebiyatı 101-Okur velinimetimiz midir?

Okur beğenisi kayıtsız şartsız saygın mıdır? Okur neylerse güzel mi eyler, okurun her yaptığı işte derin kerametler mi aramalıyız?

Saçma sapan bir kitap gördüğünüzde, oturup bu metnin yazarını eleştiren bir metin kaleme alabiliriz, bu sıkça yapılır. Birisi çıkıp “yazarın yazma özgürlüğü” ya da “sanatçının öznelliği” adı altında böyle bir eleştiriye karşı çıkarsa, hemen kimse tarafından ciddiye alınmaz. **Özgürlük ve öznellik** varsa sorumluluk da vardır, yazar yazdıklarından sorumludur. Peki ya okur? Okur dokunulmaz ve sorumsuz mudur?

Okur sorumsuz mudur?

Dostoyevski “herkes her şeyden sorumludur” demişti. **Nasıl ki yazar yazdıklarından sorumlu ise okur da okuduklarından sorumludur.**

Okur dokunulmaz ve kayıtsız şartsız saygın değildir. Yazara karşı çizdiğim bu çerçeveden bakarsak “okur istediğini alır okur, kime ne” diyerek işten sıyrılamazsınız. Yazara karşı takınılan bu haklı tutum okura karşı da takınılmalıdır.

Örneğin bir kitap, bir pazarlama stratejisi olarak erkekler için gri kapaklı, kadınlar için pembe kapaklı çıkarılmış, bu strateji de tutmuşsa, kitabın içeriğinden çok kapağının renginden etkilenen bir “okuyucu” saygıdeğer değildir. Bu “okuyucu”yu saygıdeğer ya da derin bulan yazar en azından yalancıdır. Bir kapakla “ikna olan” okurdan düşünce,

sanat ya da edebiyat alanlarında hiçbir şey beklenemez.

Sanatta “demokrasi”

Bir sanat eserini değerlendirmede ölçü, sadece “okur beğenisi” ya da “okurda bıraktığı izlenim” olamaz. **O zaman en çok satan kitapların en iyi kitaplar olduğunu kabul etmek zorunda kalırız.** İnsan kültürünün en yüksek ürünlerinin hemen daima bu listelerde olmadığını herkes bilir. Ne Dostoyevski, ne Tolstoy, ne Kafka, ne Zweig, ne de Proust... En üst düzey edebi metinler çoğu kez okur beğenisine ilk sunulduğunda garipsenmiştir. **Bilimde ve sanatta “oy çokluğu” ya da demokrasi olmaz.**

Sıradan okur neyi beğenir?

Çünkü sıradan okurun beğenisi reklamlarla ve bir yığın ideolojik aygıtla yönlendirilir. Hangi kitaplara ulaşacağı, hangisini okuyacağı bile az çok öngörülmektedir, çoğu okur da bu profile uyar. **Sıradan okur bir yansıtıcıdır**, çoğu kez egemen kültürün kendisine verdiklerini yansıtır. Sıradan bir okurun estetik zevki toplumundan bağımsız değildir ve estetik bilinci belli bir biçimde biçimlendirilmiştir ve çoğu kez ne yazık ki düşük niteliktedir. 100 tane vasat roman okuyan bir okur, eline aldığı 101. romanı bu estetik düzeyle karşılaştırır; bu kitapta önceki kitaplara göre bir farklılık gördüğünde “beğenmedim” der.

Kısacası okur beğenisi, “tartışılmaz”, “mutlak saygı gösterilmesi gereken”, “saygın” tercihler değildir; çoğu kez “ortalama”yı yansıtır. **Sıradan bir okurun değerlendirmesi çoğu kez “sürükleyici”, “sıkıcı”, “hoşlandım”, hoşlanmadım” gibi sınırlı sayıda ölçütle sınırlıdır.**

Bunlar ise bir edebiyat eserini değerlendirmede asla bir ölçüt olamaz. Bundan kurtulduğumuz ölçüde, eserin içeriğine daha çok yaklaşır, daha derin değerlendirmeler yaparız.

Eğer romanların ve sanat eserlerinin içeriklerini gerçekten anlamak istiyorsak ve “nesneleri adıyla çağırma” diye bir derdimiz varsa her şeyden önce bu **OKUR FETİŞİZMİ**nden kurtulmalıyız.

İKİNCİ BÖLÜM: EDEBİYAT ÜZERİNE

1.Sanat tarafsız mıdır?

Çürümüş ve yıkılmaya yüz tutmuş tarihi dönemlerde, çok belirgin bir öznel gericilik göze çarparken, bütün ilerici dönemlerde dünyayı kendi bütünselliği içinde ve olduğu gibi kavrama gereği görülmektedir.

Goethe

Goethe aslında, kendisine sorulmamış bir soruyu yanıtlamıştır. Soru şudur: **eseriniz okuyucuya nasıl bir dünya sunmaktadır?**

Öngörülemez, gizemlerle dolu, “akıl sır ermez”, insanın edilgen ve zavallı olduğu bir dünya mı yoksa insanın dünyaya ve de kendi kaderine müdahale edebilen bir özne olduğu bütünlüklü bir dünya mı?

“Sanatçı özneliği”, “romanın kendi gerçekliği”, “sanatçı yaratıcılığı” ve benzeri sıfatlarla listeyi uzatabilirsiniz; ancak liste ne kadar uzarsa uzasin her şeyi Goethe’nin ortaya koyduğu sorunun etrafında kümellendirebilirsiniz:

“bütünlüklü dünya algısı” mı, yoksa **“parçalı bilinç”** mi?

Okuyucuya önerdiğiniz dünyanın nitelikleri, işaret ettiğiniz pencereden görünen, neyi gösterip neyi sakladığınız, neyi büyütüp neyi küçülttüğünüz, kısacası durduğunuz yer, okura **“bütün bir dünya algısı** mı sunar, yoksa **parçalı bir algı** mı?

Aslında Goethe aynı cümlede “çürümüş ve yıkılmaya yüz tutmuş tarihi dönemlerle”, “ilerici dönemler”in ayrımını yaparak bunun cevabını da vermiştir.

O halde sanat anlayışınızı seçerken, aslında parçası olacağınız “tarihi dönem”i de seçmektesinizdir.

Edebiyat insanla ilgili bir etkinliktir. Şu ana kadar, izleği, kurgusu ya da konusu ne kadar “gerçek dışı” olursa olsun bir insanlık durumunu işlemeyen, insanla ilgili olmayan bir roman henüz yazılamamıştır. Örneğin Tolkien, filmi de çekilen Yüzüklerin Efendisi’nde tamamen kendine özgü bir dünya kurmuştur; alfabe ve dil bile icat etmiştir, apayrı canlı türleri yaratmıştır. Ama bütün roman iyi-kötü, gücün tehlikesi, iktidar vs. gibi **insani** sorunları işlemektedir.

Her roman bir hakikatin estetik düzlemde yeniden kurgulanması ve sunuluşudur.

Her sanat eseri, sanatçının niyetini de aşan bir nesnel gerçekliğe oturur. Neden Balzac gibi bir kralcıyı, Dostoyevski gibi Slav milliyetçisi, koyu bir Ortodoks’u okuyoruz hala? Çünkü kendilerinden onlarca yıl sonra yaşayan insanlara, **kişisel görüşlerin çok ötesinde verebildikleri bir dünya kavrayışı vardır.** “Gerici” Balzac ve “gerici” Dostoyevski, insanlığı ilerletmektedir.

Sanatçı bunun bilincinde olsun ya da olmasın, sanat eserinin bir dünya kavrayışı, bir toplumsal karşılığı, tarihsel olarak oturduğu nesnel bir gerçekliği, kısacası pratik bir değeri vardır.

Sanatı, “doğuştan yetenekli üstün insanların bir tür salgısı”, “sanatçının nevrozlarından kaynaklı gizemli bir ürün” ya da “sıradan fanilerin anlayamayacağı insanüstü yaratılar” olarak görmek-göstermek tamamen bilinçli bir ideolojik tercihtir. Bu tutum –ki egemen görüş budur– insanın tarihselliğini gizlemeyi amaçlar. “Takma kafana böyle şeyleri” der bu sanat, “dünyayı anlayamazsın, dünyayı değiştiremezsin, oturduğun yerde” der alıcısına. Bundan daha politik, daha ideolojik bir mesaj olabilir mi?

Öyleyse Goethe’den başladığımız yazıyı M. Horkheimer’in ünlü kalıbını kullanarak şöyle özetleyelim: **Politikadan bahsetmek istemeyen, sanattan söz açmamalıdır. (1)**

I.M.Horkheimer’in cümlesinin özgün hali: “Kapitalizmden bahsetmek istemeyen faşizmden söz açmamalıdır.” şeklindedir.

2. Türkiye’de edebiyat ödülleri nasıl verilir?

“Hamdi Koç’un 2014 yılında Orhan Kemal Roman Ödülü’nü almasıyla başlayan bu tartışmada...”

Yazıya böyle başlamak isterdim ama başlayamıyorum. Çünkü Hamdi Koç’un bu ödülü alması neredeyse hiçbir tartışma yaratmadı. Bu ödülün seçici kurulu kimlerdir diye merak ederken Türkiye’deki edebiyat ödüllерinin seçici kurullarını inceledim.

En son söyleyeceğimi şimdiden söyleyebilirim:

Türkiye’deki “edebiyat piyasası”, üç-beş kişinin mutlak hâkimiyeti altındadır. Ödüller veren, şair ve yazarları öne çıkaran kısacası “edebiyat piyasası”nı belirleyen insan sayısı, parmakla sayılacak kadar azdır.

2013 yılında verilen 23 edebiyat ödülünde, birden fazla seçici kurul üyeliği yapmış isimleri incelediğimizde şöyle bir tabloyla karşılaşırız:

Doğan Hızlan: 12 kez

Hilmi Yavuz: 5 kez

Cevat Çapan: 4 kez

Egemen Berköz: 4 kez

Metin Celâl: 4 kez

Refik Durbaş: 4 kez

Cemil Kavukçu, Enver Ercan, Eray Canberk, Faruk Şüyün, Nursel Duruel, Selim İleri, Semih Gümüş, Turgay Fişekçi, Turhan Günay ve

Ülkü Tamer isimleri ise 3'er kez ödül jürisinde yer almıştır (1).

Bu sayılar bütün ödülleri kapsamamaktadır.

Benim tek tek bakarak saptayabildiğim kadarıyla Doğan Hızlan'ın seçici kurulunda bulunduğu edebiyat ödülleri aşağıda verilmiştir:

1. Behçet Necatigil Şiir Ödülü
2. Sait Faik Hikaye Armağanı
3. Sedat Simavi Edebiyat Ödülü
4. Yunus Nadi Şiir Ödülü
5. Haldun Taner Öykü Ödülü
6. Erdal Öz Edebiyat Ödülü (2010 yılına kadar)
7. Behçet Aysan Şiir Ödülü
8. Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü
9. Altın Portakal Şiir Ödülü
10. Dünya Kitap Ödülü
11. Attila İlhan Şiir Ödülü
12. Melih Cevdet Anday Şiir Ödülü
13. Metin Altıok Şiir Ödülü
14. Naim Tirali Öykü Ödülü
15. Duygu Asena Roman Ödülü
16. Fantazya ve Bilimkurgu Sanatları Derneği GİO Ödülü

Bunlar benim bulabildiklerim, muhtemelen fazlası da vardır. Aydın Doğan Ödülü 1997 yılında roman, 2000 yılında şiir, 2012 yılında öykü dalında verilmiştir. Hepsinin seçici kurulunda Doğan Hızlan vardır. (2)

Aydın Doğan Ödülü, arkeoloji, kent mimarisi, resim, moda tasarımı, heykel, tiyatro, sinema, Türk Halk müziği, fotoğraf dalında verildiği yılların TAMAMINDA seçici kurulda yine Doğan Hızlan bulunmaktadır.

Farkında mısınız bilmiyorum size bir dehşet resmi gösteriyorum. Kesik bir kafa, parçalanmış bir bebek cesedi...

1. <http://koltukname.com/2014/01/01/2013un-one-cikan-juri-uyeleri/>

2. <http://www.aydindoganvakfi.org.tr/TR/AydinDoganAwards.aspx?View=2008>

Konu Hamdi Koç'tan açıldığı için oradan devam edelim.

İlan edilene göre 2014 Yılında Orhan Kemal Roman Ödülü'ne 44 roman katılmış. (3)

Ödül yönetmeliğine göre dosyalar şubatın sonunda jüriye ulaşmakta ve kazananlar mayıs ayının ikinci haftası ilan edilmektedir. **Yani seçici kurul üyelerinin dosyaları okuması için toplam 2.5 aylık (75 gün) bir süre vardır.** Katılan 44 romanın her birinin ortalama 300 sayfa olduğunu kabul edersek (ödülü alan kitap 599 sayfadır) bu toplamda **13 bin sayfadan fazla eder.** Acaba jüri üyeleri işi gücü bırakıp 75 günde 13 bin sayfa okumuş mudur, ne dersiniz? Birçok seçici kurul üyesinin başka ödüllerde de seçici kurul üyesi olduğunu da göz önünde alarak düşünelim. Yoksa dosyalar **okunmayıp** sadece **“değerlendirilmiş”** mi-dir? Bu soruyu size bırakıyorum.

Bir roman “okunmadan” nasıl “değerlendirilir”, doğrusu hiç bilmiyorum. Ama sanırım bir yolu bulunmuş olmalı, çünkü başka türlü bu kadar çok dosyayı okumanın olanağı yok.

Başka örnekler de var. 2007 yılında Attila İlhan şiir ödülüne seçici kurul üyelerini de şaşırtacak şekilde 1037 şiir katılmıştı. Değerlendirmeniz için bir soru daha: 1037 şiir nasıl okunur?

Bu türden sorular bizim fesatlığımızdan mı kaynaklanıyor acaba?

Bu sorulara seçici kurul üyeleri ne diyor peki?

Haldun Taner öykü ödülü seçici kurul üyeliğinden ayrılan Ahmet Oktay: “Kendi adıma, gelen dosyaları doğru dürüst okuyamıyordum. Yapıtlara gerekli ilgiyi gösteremiyordum.”

Haldun Taner öykü ödülü seçici kurul üyeliğinden ayrılan Tuğrul Eryılmaz: “dosyaları asla tam anlamıyla” okuyamadığını ve “jürinin akıntısına kapılarak” oy kullandığını söylüyor.

Aynı seçici kurulun üyelerinden Tahsin Yücel, görevini bırakan üyelerin gerekçelerini doğru bulduğunu ve bu gerekçelerin kendisi için de geçerli olduğunu belirtiyor. (4)

Tahsin Yücel, aynı zamanda Hamdi Koç'a verilen Orhan Kemal Ro-

3. http://orhankemal.org/v04/yonet_tr.htm

4. http://www.maviyesildergisi.com/index_dosyalar/Page534.htm

man Ödülü'nün de seçici kurul üyesiydi.

Cumhuriyet Gazetesinin 1948 yılında Yunus Nadi adına düzenlediği öykü yarışmasına katılan Tarık Buğra, ikinci olmuştu. Tarık Buğra, birinciliği kazanan Fethi Başak adlı kişinin o sıralarda askerde olan Doğan Nadi'nin (Yunus Nadi'nin oğlu) bölük komutanı olduğunu aktarır. Verilen kaynağa göre Fethi Başak'ın o yarışmadan sonra ikinci bir öyküsü bilinmemektedir. (5)

Şuna ne demeli?

Melih Cevdet Anday Şiir Ödülü 2009 yılında şair **Nihat Behram'a** verildi. Seçici kurul Gülten Akın, Doğan Hızlan, **Ataol Behramoğlu**, Eray Canberk, Egemen Berköz, Refik Durbaş ve Enver Ercan'dan oluşuyordu. Burada N. Behram'ın ödülü hak etmesi etmemesi ya da şiirinin niteliği asla tartışılmamaktadır ancak abi A. Behramoğlu'nun seçici kurul üyesi olduğu bir ödülün, kardeşi N. Behram'a verilmesi etik midir? (6,7)

2003 yılı Behçet Necatigil Şiir Ödülü, Ali Hikmet'e veriliyor. Ne var bunda? Şu var: Seçici kurulda Adalet Ağaoğlu, Füsun Akatlı, Prof. Cevat Çapan, Mehmet H. Doğan, **Doğan Hızlan** (elbette ve daima!), Hilmi Yavuz ve Prof. Tahsin Yücel var. Ali Hikmet kim? Hilmi Yavuz'un oğlu. **Yani babasının yer aldığı bir jüri, oğluna ödül veriyor!** Bunu hak edip etmemesi ayrı konu ama yarışmacı Ali Hikmet ya da seçici kurul üyesi Hilmi Yavuz... Birinden birisinin orada olmaması gerekmiyor mu? Ali Hikmet, seçici kurulda bulunan babası Hilmi Yavuz'un jüri toplanmadan bir gün önce kendisine, "Eğer senin ismin bir şekilde geçerse tamamıyla tarafsız olacağım. Oy kullanmayacağım." dediğini aktarır. (8)

Yine de bu işte terslik yok mu? Televizyon yarışmalarında bile kurum çalışanlarının ikinci derece yakınları dahi yarışmaya alınmazken babasının seçici kurul üyesi olduğu bir yarışmada oğlu, abisinin seçici

5.<http://www.sanathaber.net/haber.asp?HaberID=1143&KategoriAdi=Kultur-Edebiyat>

6.<http://www.haberdar.com/melih-cevdet-anday-siir-odulu-behram-a-391436-haberi/>

7.<http://www.ntvmsnbc.com/id/24989585/>

8.<http://arsiv.zaman.com.tr/2003/04/16/kultur/h1.htm>

kurulda olduğu bir yarışmada kardeş nasıl ödöl alır? Bu soruları değerdendirmenize değöl oluşturmaya çalıştığım şaşkınlığınıza bırakıyorum.

Aynı Hilmi Yavuz, Orhan Kemal Roman Ödölü seçici kurulundayken, ödöl sekreterinin, seçiciler kurulu'nun haberi bile yokken, bir yazara ödöl verildiğini açıklaması üzerine, öteki bazı üyelerle birlikte istifa eder. Yapılanın densizlik olduğunu belirtir. (9)

Seçici kurulun ödöl verilen yazardan haberinin olmaması, sanırım bu konuda gelinecek en son yerdir. 2009 yılında benzer bir olay yaşanmıştır. Reha Mağden Öykü Ödölü'nde seçici kurul üyeleri, ödöl verildiği açıklanan eseri okumadıklarını açıklamıştır. Seçici kurulun başkanı tahmin edeceğiniz gibi elbette ve her zamanki gibi Doğan Hızlan'dır! (10,11) Bu olay için daha sonra Birgün Gazetesi sorumluluğu üstlenerek, pek benzerine rastlanmayacak bir tavır almış ve özür yayınlamıştır.

Benzer bir olay 2005 Sedat Simavi ödölü verilirken Güven romanıyla Vedat Türkali'nin başına gelmiştir. Güven romanı, V.Türkali'den habersiz, yayıncısı tarafından yarışmaya gönderilmiş ancak ödöl alamamıştır. Vedat Türkali, "Fakat sonradan öğrendik ki roman jüride yer alan Hilmi Yavuz'un eline bile geçmemiş. Gönderilmemiş." diye aktarır. (12)

Okuyucu için artık sürpriz olmayan şey, bu seçici kurulda da Doğan Hızlan'ın bulunmasıdır!

Bir diğerd şahitlik ise Ülkü Tamer'den:

"Ödüllere inanmıyorum. Aldığım ödöllerden, benim de katıldığım seçiciler kurulu toplantılarından sonra hiç inanmıyorum. Çiçeği burnunda yazarlardık; a dergisi'ni çıkarıyorduk. İlk kitaplarımızı yayımlıyorduk. Ünlü bir şairimiz günün birinde bir öğüt vermişti bize: 'Bu iş böyle olmaz' demişti. 'Kitaplarınızı sırayla çıkaracaksınız. Her yıl biriniz bir kitap yayımlayın. Biz de ödöllerinizi o sıraya göre veririz. Birbirinizi yemezsiniz.'

9. http://www.zaman.com.tr/hilmi-yavuz/bir-juri-uyesinin-anilari_537625.html

10. <http://www.gazeteciler.com/birgunde-odul-skandali-0-2989p.html>

11. <http://www.odatv.com/n.php?n=birgun-gazetesi-neden-ozur-diledi-0906091200>

12. http://www.posta.com.tr/cumartesi-postasi/HaberDetay/Ne_ovgu_ne_yergi_ne_de_odul_bekliyorum.htm?ArticleID=53110%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20&Date=22.08.2010&PageIndex=1

Yine aynı şairin, bir seçiciler kurulu toplantısında, ‘Ödülü filancaya verelim. Gerçi kitabı pek güzel değil; ama kış geliyor, evine kömür alsın’ dediğini de biliyorduk.

Birkaç seçiciler kurulunda yer aldım. Gönderilen bütün yapıtları okuyan tek kişi tanıdım: Orhan Hançerlioğlu. Benim bulunmadığım kurullarda durum başkadır belki. Onu bilemem.” (13)

Örnekler çoğaltılabilir, bu yazı sayfalarca uzatılabilir. Ancak tablo yeterince nettir.

1.Türkiye’de edebiyat ödülleri birkaç kişinin kişisel kontrolü altındadır.

2.Seçici kurul üyelerinin büyük çoğunluğu hep aynı insanlardan oluşmaktadır.

3.Seçici kurul üyelerinin çoğu yarışmacıların eserlerini okumaktadır.

4.Ödül vermede, edebiyat dışı ölçütler kullanılmaktadır.

5.Verilen bazı ödüllerden, ödülün seçici kurul üyeleri dahi haberdar değildir.

Bu sonuçlardan sonra “**edebiyat piyasası**”na iki önerim var. İlki şu:

Yarışmacıların bu kadar ödüle ayrı ayrı başvurup katılması büyük bir zahmettir. **Bu nedenle edebiyat ödülleri tek çatı altında toplanmalıdır.** Nasılsa hepsinin seçici kurulunda Doğan Hızlan olduğuna ve olacağına göre yarışmacıların doğrudan Doğan Hızlan’a başvurmalarını öneriyorum. Doğan Hızlan gerekli değerlendirmeyi (dikkat edin “**okumak**” demiyorum, “**değerlendirmek**” diyorum) yaptıktan sonra kazanan 10-15-20 kişiyi açıklamalıdır.

İkinci önerim şu: Tüm ödül verme yetkisi bir jüri meclisine devredilmeli (ki şu an durum zaten aşağı yukarı böyledir): **Türkiye Büyük Edebiyat Jürisi Meclisi (TBEJM) gibi.**

Bu meclisin her üyesinin ağırlıklı oy hakkı olmalı. Örneğin Doğan Hızlan’a 13 oy, Hilmi Yavuz’a 5 oy vs. gibi. Ödülleri bu kurul tek elden dağıtmalı.

13. Ülkü Tamer, “*Yaşamak Hatırlamaktır*”, s.263-264, Doğan Kitap, Temmuz 2011
<http://limessil.tumblr.com/post/78021547147/ulku-tamer-oduller-icin> (Aktaran Şair İrfan Çınar)

Önerilerim çok mu saçma? Peki şu anda olanlar, söylediklerimden daha mı az saçma?

Şu an edebiyat dünyasında olanların, asgari ölçüler içerisinde herhangi bir açıklaması var mıdır?

Bir an bu ödüllerin parmakla sayılacak kadar az sayıdaki jüri üyelerinin birer edebiyat dahisi olduğunu düşünelim. Bütün şüphelerimizi ve “fesatlığımızı” bir kenara koyalım.

Dahi bile olsalar, gerçekten son derece yetkin ve hatta gelmiş geçmiş en büyük edebiyatçılar bile olsalar, bir edebiyatın birkaç kişinin sanat anlayışı ve kavrayışı tarafından şekillendirilmesi doğru mudur? Fransız edebiyatını tek başına Balzac şekillendirseydi, İngilizce edebiyat sadece Bernard Shaw ve onun gibi yazarlardan oluşsaydı şu an olduğundan daha fakir bir edebiyat olmaz mıydı? **Ne kadar yetenekli olursa olsun, birkaç insanın sanat anlayışının damgasını vurduğu edebiyat kısır kalmaktan kurtulamaz.**

Ayrıca hangi insan ya da hangi bir grup insan koca bir edebiyatı şekillendirme hakkına sahip olabilir?

Bu yazının amacı, asla bu ödülleri almış şair, yazar ve edebiyatçıları rencide etmek veya onların eserlerini küçümsemek değildir. Seçici kurul üyeleri de ortaya koydukları eserlerin niteliğince elbette değerli insanlardır. Ama **“piyasa sanatı”**nın ve **“ödül oligarşi”**sinin Türk edebiyatını getirdiği nokta burasıdır. **Vasat Edebiyatı** bu bataklığın bir ürünüdür. Ortada bir bataklık vardır: birçok kişi ve kurumun görmezden geldiği, yok saydığı, kafasını çevirdiği, sessizce izlediği bir bataklık... Sessiz kalan herkesi er ya da geç içine çekecek olan bir bataklık...

3. Flaş! Flaş! Flaş! Ahmet Altan Büyük Roman Ödülü Taylan Kara'ya verildi!

Birlikte bir düşünce deneyi yapalım. Birkaç yıl sonra bir kurul bana **“Ahmet Altan Büyük Roman Ödülü”** diye bir ödül verse ne düşünürdünüz?

A.Altan hakkında, kitabın başındaki yazıları yazmış bir yazara bu ödülü verseler ve ben de gidip bu ödülü alsam, bunu nasıl yorumladınız? Ödülün verilme gerekçesi, süslü püslü 3-5 sözcükten sonra **“T. Kara'nın yazdıklarının A. Altan'ın dünya görüşüne yakın olması”** diye açıklansaydı.

“Ahmet Altan büyük roman ödülünü alırken ödül töreninde ne söyleyebilirdim? Bu kitabın ilk bölümünde A. Altan hakkında yazdıklarımı mı?

Mesela A. Altan'ın karakter yaratamadığını mı, betimlemelerinin genel geçer ve başarısız olduğunu mu?

“Güzel” ve “yakışıklı” sıfatlarını gelişi güzel serpiştirdiğini mi?

Romanlarının klişelerle dolu olduğunu mu?

Ödül töreninde ne söyleyebilirdim?

Yazdıklarımı inkar edip ikiyüzlülük ederek A. Altan'ın çok büyük bir romancı olduğunu söylemeliyim yoksa?

Gazetelere çıkmak, adımdan söz ettirmek, edebiyat dünyasında tanınmak için bu ikiyüzlülüğü yapsaydım ne düşünürdünüz?

Sizce A.Altan hakkında bu kitaptaki yazıları yazmış bir kişinin

gidip onun adına verilen ödülü alması yüzsüzlük değil midir?

A. Altan hakkında yazdıklarımın hiçbirisine katılmıyor olabilirsiniz. Ancak bu yazıları yazan bir kişinin bir süre sonra gidip bu ödülleri alması, tutarsızlıktan öte ikiyüzlülüktən başka birşey değildir.

Her şey ne kadar net değil mi?

Bir de sizden şu satırları yorumlamanızı isteyeceğim:

“... Toplumcu gerçekçilik dedikleri bir şey vardı ve o yıllarda yaşamasına izin verilen tek gerçekçilikti. Ne işler ya! Nelerle uğraştık’ Lukacs diye bir Macar köylüsünü getirip burnumuzun dibine dayadılar, estet diye”

Bunlar bir röportajında H. Koç’un söylediği sözler.

Üç satırda taşan kibir, Lukacs’ın aşağılanması ve diğer sorunları bir kenara bırakalım. Elbette bir yazar toplumcu gerçekçiliği eleştirebilir, Lukacs’ın değersiz olduğunu söyleyebilir, hakkıdır.

Buradaki sorun, bu yazarın gidip bir süre sonra, her fırsatta aşağıladığı “toplumcu gerçekçiliği”n abidesi Orhan Kemal adına verilen ödülü alabilmesidir. O “Macar köylüsü”nü “estet” kabul eden bir yazarın adına verilen bir ödülü almıştır Hamdi Koç.

H.Koç söyleşilerinde, Lukacs’ı, toplumcu gerçekçiliği ve onların temsil ettiği edebiyat anlayışını defalarca küçümseyen, defalarca aşağılayan ve zaman zaman küfreden bir yazardır.

Bir insan daha ne diyebilir? Bu ödülle ilgili söyleşide şöyle diyor.

Soru: Orhan Kemal’in toplumumuza bakışı ve edebiyat anlayışıyla sizinki arasında nasıl bir fark var? Hangi noktalarda Orhan Kemal’den ayrılıyorsunuz?

H.Koç: Ben daha on üç on dört yaşımdayken tanıştım Orhan Kemal’le. Yazarlığa dair aldığım ilk derslerden birini ondan aldım: Diyalog yazma... Orhan Kemal en iyi diyalogcularımızın başında gelir ki diyalog bizim yazarlarımızın zayıf oldukları bir noktadır. Herkeste roman kişilerini söylev verir gibi konuşturma huyu vardır. Orhan Kemal ise gündelik dili doğallığı içinde yakalamış bir yazar. Aramızdaki farka gelince; o bir klasik, benim daha gidecek çok yolum var. **Edebiyat anlayışına gelince, Orhan Kemal şimdi yazsa ne yazardı diye düşün-**

meyi tercih ederim. Biz şimdi daha şanslı olan kuşağız. Memleketin en çileli zamanlarında, en çileli hayatları yaşamış ve yazmış Orhan Kemal ve onun gibi birkaç büyük yazar sayesinde şimdi artık konu seçme lüksümüz var. Ama eğer onunla aramda küçük de olsa bir benzerlik olduğunu ileri sürme hatta umut etme şansım olursa bunun **haksızlığa itiraz etme inadı** olduğunu söyleyebilirim.

Özeti nedir?

O. Kemal iyi diyalog yazar.

O. Kemal, gündelik dili doğallığı içinde yakalayan yazar.

Başka?

O. Kemal'in ne yazdığıyla değil "şimdi yazsa ne yazacağıyla" ilgilendiğini ifade ediyor.

Yazdıkları ve söyledikleri ortadadır.

Orhan Kemal ile H. Koç'un birbirleriyle bir ilgisi var ise bu ilgi BİRBİRLERİNİN ANTİTEZİ OLUŞLARIdır ancak.

H. Koç ne ise, O. Kemal o değil; O. Kemal ne ise, H. Koç o değildir.

Sanat anlayışı bir tercihtir. Germinal ile Elif Şafak, Orhan Kemal ile Hamdi Koç birbirlerini dışlayan apayrı iki bakış, bambaşka iki tercihtir. Bunlar uzlaşmaz.

Bu yazıyı yazarken olabildiğince sadeleşmeye çalıştım. Lukacs'ı "bir Macar köylüsü" olarak tanımlamadaki 500 yanlışı, Aydınlık Gazetesindeki "tuhaf" söyleşiyi, o "tuhaf"lığın uzun ayrıntılarını yazıp yazıyı uzatmadım. Son sözü yine Hamdi Koç söylesin.

Orhan Kemal ile arasındaki benzerliklerin ne olduğu sorusuna şu yanıtı vermiştir:

"Ama eğer onunla aramda küçük de olsa bir benzerlik olduğunu ileri sürme hatta umut etme şansım olursa bunun **haksızlığa itiraz etme inadı** olduğunu söyleyebilirim."

O. Kemal'in yazdıklarındaki "**haksızlığa itiraz etme inadı**"nı hepimiz görüyor ve biliyoruz da H. Koç'un yazdıklarında "**haksızlığa itiraz etme inadı**" göremiyoruz. H. Koç'ta görünen inat, "**haksızlığa itiraz etme inadı içindekileri aşağılama**" inadıdır.

4.Orhan Kemal Roman Ödülü nasıl verilmemelidir?

Sözcükleri çok ciddiye alıyorum. Bunu bize en çok edebiyat öğretti. Edebiyat dünyayı ve insanı sözcüklerle değiştirme sanatıdır. Bu nedenle, sözcükler üzerine yapılan tartışmaları, asla boş tartışmalar olarak görmem.

Orhan Kemal Roman Ödülü, 2014 yılında Hamdi Koç'un Çıplak ve Yalnız kitabına verildi. Seçiciler Kurulu bu romanı, “**tarımsal üretim atmosferindeki insan gerçekliğinin dönüştürülebileceğini, daha iyi bir dünya için yaşanan acılardan kurtulmanın mümkün olduğunu, Orhan Kemal’in dünya görüşüne yakın bir anlatımla bir dizi bilinmezle irdeleyen ve tarihe yaptığı göndermelerle evrensel vicdanı da hatırlatan yaklaşımıyla**” ödüle değer gördü.

Kitabı okumadan önce kafamda büyüyen şüphe, kitabı okuduktan sonra iyice pekişti. Acaba ben yanlış bir kitabı mı okudum, yoksa bu gerekçe başka bir kitap için mi ifade edildi gerçekten emin değilim. Ama neredeyse emin olduğum bir şey var: **ya ödülü veren seçici kurul bu kitabı okumamış, ya da bu gerekçeyi başka birileri yazmış.** Geriye kalan tek seçenek olan **“seçici kurul bu kitabı okuyup bu ödülü bu gerekçeyle vermiş”** seçeneğine ihtimal vermek istemiyorum, çünkü bu durumda, zorunlu olarak, saygıdeğer jüri **“bu kitabı anlamamış”** gibi bir yargıya varmak gerekiyor. Bu yargıya varmak haddim değil. Bu nedenle mantık yürütmemi burada kesiyorum.

Gerekçenin ilk bölümü: **“tarımsal üretim atmosferindeki insan gerçekliğinin dönüştürülebileceğini”**... Romandaki atmosferin, “tarımsal üretim” ile uzaktan yakından bir ilgisi yok. Bir “üretim atmosferi”nden söz edilecekse bu asla “tarımsal” değil. Romanın ana kahramanı (Mesut) PTT’de çalışan bir memur, gizlice telefon dinlediğini öğreniyoruz. Mesut, bir gün bile işini yapmadığı gibi roman boyunca işiyle ilgili kayda değer bir olay olmuyor. İkinci kişi bir koruma-şoför (Allahşükür), romanda en çok söz edilen üçüncü önemli kişi ise amca; geniş arazileri olan bir tefeci. **Romanda en geniş anlamıyla yorumladığımızda bile “üretim atmosferi” namına hiçbir şey “tarımsal” değil.** Ara sıra cümle arasında geçen “köylü fındığı satınca” gibi ifadeler dışında “tarımsal” hiçbir şey yok. Romanda sayfa sayfa “tarımsal üretim atmosferi” arasanız bile, ne yazık ki bulamayacaksınız. Hadi daha da zorlayalım, “tarımsal üretim atmosferi” diye üretim mekanı ya da köy kast edildi diyelim; arada sırada “köylü şöyle yapar, köylü böyle yapar” gibi ifadeler dışında köyle ilgili bir şey de yok. Acaba bu kitapta ben ne kaçırdım diye gerçekten kuşkuya düştüm ve 599 sayfalık kitabı iki kere okumama rağmen izine bile rastlayamadım. Sorun bende ise bunu memnuniyetle kabul etmeye hazırım ancak **bu romanda “tarımsal üretim atmosferi” ile doğrudan ya da dolaylı hiçbir şey yok.**

“Tarihe yaptığı göndermelerle evrensel vicdanı da hatırlatan yaklaşımıyla...”

Gerekçenin son kısmı böyle. Bitişi 2012 olsa da romanın son birkaç sayfası hariç tamamına yakını 27 Mayıs 1960’ın hemen sonrasın-

da geçiyor. Romanda tarihe yapılan iki gönderme var: birincisi Adnan Menderes’lerin mahkeme süreci, ikincisi ise Mesut’un anne tarafından ailesinin uğradığı katliam. Yazar doğrudan belirtmese de dolaylı olarak bu katliamın 1915’te Ermenilere yönelik olduğunu anlıyoruz.

Menderes “gönderme”si sadece Mesut’un karısı ile yaptığı telefon görüşmelerinde ve de iki siyasetçi (Kürşat ve Reşat) ile konuşmalarında geçiyor. Diyalog konusu olması dışında hiçbir şekilde işlenmemiş. İkinci gönderme roman açısından çok daha önemli. Ancak bu trajik olay bile fazla derin işlenmeden kalmış. Bu tarihi olay ele alınırken en derinleştirilmiş karakter olarak Hikmet karakterini görüyoruz. Bu motifin işlenişinde romanın sahicilik duygusuna en çok yaklaştığı yer burası. Ancak yazar, romanın doğal örgüsü içinde çok kolay çözülebilecek sorunları, doğaüstünü olaya katarak çözmüş. Hepsini birlikte değerlendirdiğimizde, **bu katliamın ele alınışında edebi açıdan olumlu anlamda bir olağanüstülük yok. Toplu mezarın açılması gibi trajik bir sahne bile çok daha dramatik yazılabilirdi.** Olayın kendi dramatikliğini düz yoldan dile getiriş dışında anlatımda bir özgünlük, ele alınış tarzında bir farklılık yok.

“Orhan Kemal’in dünya görüşüne yakın bir anlatımla bir dizi bilinmezle irdeleyen”...“Bir dizi bilinmezle irdeleyen” ifadesi ile kast edilen sanırım romandaki ruhlar, ölü amcadan haber getiren arabacı, mezardan çıkan ölü vs. Bir romanda doğaüstü olaylar romanın kurgusu buna uygun olduğu takdirde elbette olabilir. **Doğaüstü unsurlar tıpkı diğer unsurlar gibi roman gerçekliğinin altını çizdiği, gerçekliği güçlendirdiği ölçüde kullanılabilir.** Roman, bir nedensellik örüntüsü içinde ilerlerken Mesut’un Ankara’ya gitme isteğini akışa aykırı bir şekilde doğaüstü bir güç (arabacı-amca) engeller.(s.115) Sayfa 377’de amcası arabacıyla mesaj göndererek “müsademeye gireceğini”, “şehirde değil köyde kalmasını”, “kıza iyi bakmasını” söyler; Hikmet’in semaverini ve halısını eve getirir. Ölü amcanın evden duyulan çığlıkları, amcanın mezardan kalkarak Huriye’nin elini yakması, amcanın parmağı vs. bunlar bu romanın kurgusu içinde kolaylıkla çözülebilecek sorunlara gereksiz ve anlamsız “dış” müdahaleler olarak kurguya zarar vermiş. Romanın kendi içinde birçok olanak varken bu kısa ve kötü yo-

lun seçilmesi romanın niteliğini ciddi ölçüde düşürmüş. Doğaüstü müdahaleler, bu romanda zorunluluk değil aksine keyfidir, romanda yapay kaldığı ve bu romanın kendi kurgusuna aykırı olduğu için romanı zayıflatmaktadır. **Bu romandaki doğaüstü olaylar, Marquez'in Yüzyıllık Yalnızlık kitabından çok Samanyolu TV'deki 5. Boyut programını andırıyor.**

“Orhan Kemal'in dünya görüşüne yakın bir anlatımla bir dizi bilinmezle irdeleyen...”

Bu fazlasıyla yanlış cümlelerin **“en yanlış”** yeri burası... Cümlelerin bu kısmı artık gerçekliğin inkarıdır. Bir masaya zürafa deseydiniz, gerçeği bu kadar inkar etmiş olmazdınız. Bu kitapta Orhan Kemal'in dünya görüşü var ise bize yıllarca Orhan Kemal diye yanlış kitaplar okutmuş olduklarını söyleyebilirim. Bereketli Topraklar Üzerinde, Eskici ve Oğulları, Hanımın Çiftliği, Müfettişler Müfettişi... Eğer bu kitapları Orhan Kemal yazdıysa bu ifadeye **palavra** sözcüğü bile az gelir. Neresine dokunsanız elinizde kalacak bir ifade. **Orhan Kemal'in dünya görüşü ile uzaktan yakından, köşesinden kenarından hiçbir ilgisi yok.** Bunu yazarın da çok iyi bildiğini tahmin ediyorum. Çünkü bunu hiç saklamıyor ve söyleşilerinde söyledikleri ortada. Daha önce yazıldığı için tekrar yazmıyorum.

Sonuç olarak Çıplak ve Yalnız kitabı, Perihan Mağden'in Ali ile Ramazan veya Ahmet Altan'ın Son Oyun kitabı gibi **“roman türünün neredeyse bütün kurallarının ırzına geçen”** 5. sınıf bir roman değildir. Yukarıdaki eleştirilerim haricinde romanın oturmuş karakterleri, belli bir kurgusu ve üslubu var. Ufak tefek yanlışlar (“özlemle yad etti” gibi) hariç ciddi bir dil yanlışları (“aynen öyle”, “ya”lı cümleleri görmezden gelemim) yok. Ufak kronoloji hataları (3 düşük yapan bir kadın, 3 yıl sonra hamile kalarak Mesut'u doğuruyor, Mesut 22 yaşında; bütün bunlar 25 yıllık bir evlilikte oluyor!) da fazla sorun değil. İçinde altı çizilecek bazı cümleler de var.

Bu kitap Orhan Kemal ödülü almasaydı, ödülü “bu gerekçe” ile almasaydı, bu yazıyı yazmaya gerek duymazdım. Ancak bu kitap Orhan Kemal Roman Ödülü alacak en son kitaplardan birisidir. Hele bu gerekçe ile alması tam bir skandaldır.

Seçici kurul üyeleri içinde tanıdıklarım, alanlarında yetkin sanatçılardır. Ancak bu olay kişisel bir olay değildir. Bu kitabın Orhan Kemal Ödülü almış olması, Türkiye’de ödöl kurumunun ne kadar çürümüş olduğunun güncel bir kanıtıdır.

5. Kendi kendisine ödöl veren jüri

Edebiyat ödöllelerinin 3-5 kişinin elinde oyuncak olmasını yermek için defterime aylar önce bir espri yazmıştım. Ödöl oligarşisini vurgulamak için:

“Doğan Hızlan Ödölü, jüri başkanı Doğan Hızlan tarafından bu yıl Doğan Hızlan 'a verildi.” diye...

Bu sadece bir espriydi. Ancak eğer Türkiye’de yaşıyorsanız yaptığınız en akıl dışı espriler bile gerçek olabilir. Yaptığım esprilerin başıma gelmesi ilk defa olmuyor. Ülkemizde artık edebiyat piyasasında olanlar, her geçen gün mizahtan kendisine alan çalmakta. Bugün mizah diye kurguladığınız şey, yarın bizzat yaşanabiliyor.

Babanın bulunduğu seçici kurulun, oğluna ödöl verdiğini biliyorduk. Seçici kuruldaki abinin kardeşine ödöl verdiğini de biliyorduk. Ama seçici kurulda olan bir kişi **kendisine** ödöl verir mi? Yanlış okumuyorsunuz, soruyu yalın bir halde tekrar sorayım:

İnsan hiç kendisine ödöl verir mi?

İnsan hiç kendi kendisine ödöl verir mi?

Eğer bulunduğunuz ülke Türkiye, hakkında konuştuğunuz şey, “edebiyat piyasası” ise yanıt “evet”tir!

Bu bir Zaytung haberi değildir! Değerli okurlar, inanın sizinle dalga geçmiyorum.

Nasıl olur?

Cevat Çapan, Semih Gümüş, Jale Parla, Füsün Akatlı ve Deniz Kavukçuoğlu'ndan oluşan kurul, 2006 yılı İstanbul Kitap Fuarı “Onur Yazarı” unvanını Doğan Hızlan'a verdi.

Soruşturma

Onur yazarları fuarı anlattı

TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı'nın 1987 yılında başlattığı “onur yazarı” geleneği, bu yıl da devam ediyor. Fuarın 25 yılını onur yazarları değerlendirdi.

TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı, 1987 yılından bu yana bir yazara Kitap Fuarı'nın “Onur Yazarı” unvanını vererek onu onurlandırıyor. Onur yazarını fuarın danışma kurulu belirliyor. Onur yazarının ille de bir yazar olması gerekmiyor. Semih Bakıoğlu ve Turhan Selçuk örneklerinde olduğu gibi bu paye, çizerlere de verilebiliyor.

TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı Danışma Kurulu'nun başkanlığını son dört yıldır Doğan Hızlan yürütüyor. Bu yıl da gelenek bozulmadı; Hızlan, Cevat Çapan, Semih Gümüş, Jale Parla, Füsün Akatlı ve Deniz Kavukçuoğlu'ndan oluşan kurul, başkanın yer almadığı bir “gizli” toplantı yaparak 2006 yılı “Onur Yazarı” unvanını Doğan Hızlan'a verdi.

25.10 2006 tarihli Milliyet Gazetesi'nin haberi:

TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı Danışma Kurulu'nun başkanlığını son 4 yıldır Doğan Hızlan yürütüyor. Bu yıl da gelenek bozulmadı; Hızlan, Cevat Çapan, Semih Gümüş, Jale Parla, Füsün Akatlı ve Deniz Kavukçuoğlu'ndan oluşan kurul, başkanın yer almadığı bir “gizli” toplantı yaparak 2006 yılı “Onur Yazarı” unvanını Doğan Hızlan'a verdi.

Yani?

Altı kişiden oluşan bir seçiciler kurulu, başkanları olmadan gizlice toplanıp “onur yazarı” unvanını, kurul başkanlarına vermişler. Ne hoş bir sürpriz! Böylece başkanı olduğu bir seçiciler kuruldan ödül almak da sanırım dünyada ilk kez Sayın Doğan Hızlan'a nasip olmuş!

Ödüllerle ilgili bir yıl içinde neredeyse 10'dan fazla yazı yazdım.

Bazı yazıları yazarken “acaba çok mu tekrarlıyorum” endişesine kapılıyordum. Ancak ne zaman ki bu konuda “artık yazılacak birşey kalmadı” desem, yepyeni bir şey karşıma çıkıyor ve bunu yazmak zorunda kalıyorum. Edebiyat Ödülleri’nin çürümüşlüğü konusunda artık herhangi bir kuşumuz bulunmuyor. Bu ödülleri verenler bile artık bunlara inanmıyor, güvenilir bulmuyor. Ödüller verilirken dönen kumpaslar, belli bir grup insanın dönüşümlü olarak jüri olması, adam kayırmalar, okunmayan dosyalar, jüriden habersiz ödül dağıtımı, birbirlerine karşılıklı ödüller vermeler vs. Bunların hepsi detaylarıyla yazıldı.

Edebiyat piyasasının, piyasa edebiyatının ulaştığı son nokta burasıdır. Bundan daha fazlası benim bütün hayal gücümü aşıyor. Entelektüel yetilerim, ne kadar gayret edersem edeyim buraya kadar: ötesini düşünemiyorum!

Ne dersiniz değerli okurlar,

Ödüllerin kokuşmuşluğunun bir sonraki aşaması ne olabilir?

“Doğan Hızlan Ödülü, jüri başkanı Doğan Hızlan tarafından bu yıl Doğan Hızlan’a verdi.” diye... Şimdi yapılacak tek iş, aslında her biri birer “Doğan Hızlan Ödülü” olan edebiyat ödülllerinin tek bir çatı altında toplanıp, bu ödüle gerçek sahibinin adını vermektir!

Şu edebiyat piyasasında-piyasa edebiyatında yapılmamış olan sanırım bir tek bu kaldı. Ha gayret...

6. Yunus Nadi Ödülü alma teknikleri

Türkiye’de düzenlenen onlarca edebiyat ödülü arasında ilk akla gelen ödüllerden birisi Yunus Nadi Ödülü’dür. Yunus Nadi Ödülleri tanıtılırken saygınlığı ve en eski edebiyat ödüllerinden biri olduğu özellikle vurgulanır. Bu ödül her yıl öykü ve roman dahil olmak üzere çeşitli alanlarda verilir. Peki bu kadar saygın ve prestijli bir ödül nasıl alınır? Ya da **bu ödülü almanın bir kılavuzu olur mu?**

Olur!

Eğer konu **edebiyat piyasası** ya da **piyasa edebiyatı** ise bu ödülleri almanın da bir tekniği olacaktır ve vardır.

Can Yayınları Ödülleri!

Bu yazı aslında, birkaç yıl önce **Kemal Ateş**’in yazdığı ancak içeriği nedeniyle yeterince tartışılmayan bir yazının devamıdır. Yazar Kemal Ateş, 2002 ile 2011 tarihleri arasında Yunus Nadi Roman Ödülleri’nin hangi yayınevlerinden çıkan kitaplara verildiğini araştırmış ve şu sonuca varmıştı: **2002 ile 2011 yılları arasında dağıtılan 10 Yunus Nadi Roman Ödülü’nün 7’si Can Yayınları’ndan çıkan kitaplara verilmişti.**

Bu listeye öykü ödülleri de eklediğimizde, durum daha da netleşmekte ve netleşirken de aynı zamanda tuhaflaşmaktadır.

Aşağıda, 2002-2011 yılları arasında Yunus Nadi Ödülü alan bazı eserler listelenmiştir:

2002

Roman Ödülü: Aşki Giyinen Adam, Nazlı Eray (*Can Yayınları*)

Öykü Ödülü: Uykusu Sakız, M.Sadık Arslankara (*Can Yayınları*)

2003

Roman Ödülü: Yalan, Tahsin Yücel (*Can Yayınları*)

Öykü Ödülü: Ölüm Oyunları, Osman Şahin (*Can Yayınları*)

2004

Roman Ödülü: Bu Filmin Kötü Adamı Benim, Murat Gülsoy (*Can Yayınları*)

Öykü Ödülü: Denizler Dört Duvar, Ayşe Sarısayın (*Can Yayınları*)

2006

Roman Ödülü: Deniz Taşları, Yiğit Okur (*Can Yayınları*)

Öykü Ödülü: Tamiris'in Gecesuçları, Sezer Ateş Ayvaz (*Can Yayınları*)

2008

Roman Ödülü: Pembe Otobüs, Mehmet Anıl (*Can Yayınları*)

2009

Roman Ödülü: Amida Eğer Sana Gelemezsem, Özcan Karabulut (*Can Yayınları*)

2010

Öykü Ödülü: Bir de Baktım Yoksun, Yekta Kopan (*Can Yayınları*)

2011

Roman Ödülü: İncir Tarihi, Faruk Duman (*Can Yayınları*)

Listeden de anlaşılacağı gibi 2002-2011 yılları arasında (bazı yıllar hem öykü hem roman ödülü, bazı yıllar ise sadece biri), iki yıl (2005 ve 2007) haricinde öykü veya roman ödülleri, her yıl Can Yayınları'na verilmiştir. Bu 10 yıl içinde Can Yayınları'nın hiç ödül almadığı sadece iki yıl vardır!

Kemal Ateş'in yazısı, her zaman olduğu gibi "suskunluk suikasti" ile karşılanmış, çok dar bir çevre dışında hiç kimse tarafından tartışıl-

mamıştı. O kadar ki yazının aslı bile internetten bulunmuyordu. Kemal Ateş'in bu yazısından sonra Yunus Nadi Ödülü 3 kez daha verildi. Peki bu 3 yılda ne oldu? Kemal Ateş'in bu iddiası çürütüldü mü? Kemal Ateş haksız bir suçlamada mı buluyordu yoksa?

Son üç yılda ne değişti?

Son 3 yılda öykü ve roman dallarında verilen Yunus Nadi Ödülleri-ne.baktığımızda şunu görürüz:

2012 Yunus Nadi Öykü Ödülü: Hanımların Dikkatine, Seray Şahiner (*Can Yayınları*)

2013 Yunus Nadi Roman Ödülü: Hayatı Sevme Hastalığı, Sibel K.Türker (*Can Yayınları*)

2014 Yunus Nadi Öykü Ödülü: Teklifinizle İlgilenmiyorum, Başar Başarır (*Can Yayınları*)

Görüldüğü gibi Kemal Ateş'in savı, sadece geçmiş 10 yılda değil bu yazıyı yazdıktan sonraki 3 yıl için de geçerlidir.

Yukarıdaki tabloya, bu ödülü aldıktan sonra Can Yayınları'ndan çıkan kitaplar dahil edilmemiştir. İsmi anılan kitapların hepsi, "ödül aldığı sırada" Can Yayınları'ndan çıkmış olan kitaplardır.

Tablo nettir:

2002 yılından bugüne kadar verilen 13 Yunus Nadi Roman ve Öykü Ödülü'nün en az biri, 2005 ve 2007 yılları haricindeki bütün yıllarda Can Yayınları'ndan çıkan kitaplara verilmiştir.

Burada asla ödül alan yazarlara ve bu yazarların eserlerine saygısızlık yapma amacında değilim. İsmi geçen kitapların içeriği, başarılı ya da başarısız olması da şu an bu yazının konusu değildir.

Acaba Yunus Nadi Ödülleri'nin çok büyük bir kısmının son 13 yıldır Can Yayınları'na gitmesi bir tesadüf müdür? Yoksa iyi kitaplar sadece o yayınevinden mi çıkmaktadır?

2014 yılı seçici kurulu kimler?

En son 2014 yılı Yunus Nadi Öykü Ödülü seçiciler kurulu içerisinde

yer alan 5 üyenin birisi Can Yayınları editörü ve yazarı, diğer üçü de Can Yayınları'nın yazarlarıdır.

Ne dersiniz değerli okurlar, çok mu fesatlık yapıyoruz? Niyetimiz mi kötü?

Yazının başlığı okur için sanırım artık daha anlamlı hale gelmiştir. Yunus Nadi Öykü ve Roman Ödülü almanın yolunu artık herkes anlamıştır.

Yunus Nadi Ödül Yönetmeliği'ne **malumu ilan eden** şöyle bir cümle eklenmesinin zamanı gelmiştir artık:

“Ödül Can Yayınları'ndan çıkan kitaplara verilmektedir.”

Abartıyor muyum?

Sizce abartan gerçekten ben miyim? Böyle bir tablo karşısında sizce ne düşünmemiz gerekiyor?

NOT:

Bu kitap baskıya girerken 2015 yılı Yunus Nadi Ödülleri açıklandı.

Roman ödülünü Eren Aysan'ın **Can Yayınları'ndan çıkan Gece Uyrurken** adlı romanı aldı.

7. Utanç eksikliği ve rezil olamamak

Utanç! Dünyayı bir tek utanç kurtarabilir.

I. Bergman

Halkımız kitap okumaz. Bu durum, herkesin bildiği, üzerine saatlerce “geyik yapılan” bir olgudur. Halkın kitap okumadığından yola çıkılarak bir sürü yorumlar yapılır, bu durum birçok teze dayanak oluşturur. Bu önermeyi destekleyen sayısız kanıt vardır. En son Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) raporu da bunu desteklemektedir. TÜİK raporuna göre Türkiye kitap okumada dünya ülkeleri arasında 86. sırada yer almaktadır. Buna göre Türkiye’de **günde 6 saat TV izleyip 3 saat internet kullanılırken kitap okumaya günde 1 dakika zaman ayrılıyor**. Yılda 6 saat (günde 1 dakika) kitap okuduklarını söyleyen katılımcılar, kitaba ihtiyaç listesinde **235. sırada** yer veriyor (1).

Halk okumuyor da aydın okuyor mu?

Bütün sorun sadece sokaktaki insanın kitap okumuyor olması mıdır? Sokaktaki insanın bilincinin kültür için bir ölçü olamayacağını var sayalım. Sıradan halk kitap okumaz da **“sıradan olmayan”** insanlar, eleştirmenler, yazarlar, akademisyenler kitap okur mu?

“Roman okumuyorum, fazla zaman alıyor. Oturup koca kitabı okuyacağıma özetini okuyorum, böylece o kitabı okumaktan kurtuluyorum.”

1. <http://yasam.bugun.com.tr/avrupada-son-siradayiz-haberi/1071994>

Yönetmen-yazar Woody Allen’a atfedilen bir fıkra vardır. W. Allen, Tolstoy’un Savaş ve Barış’ını hızlı okuma tekniğiyle okuduğunu söyler. Ne anladığı sorulur. “Sanırım olay Rusya’da geçiyor” diye yanıtlar. Her kitabı az çok böyle özetleyebilirsiniz. Bu bakışa göre, bunu öğrendikten sonra kitabı okumaya ne gerek var? Savaş ve Barış’ın özeti Rusya’da geçmesidir! Suç ve Ceza’da bir adam bir yaşlı kadını baltayla öldürüp pişman olmaktadır! 400 sayfa okumaya gerek yok; Suç ve Ceza’yı size özetledim işte!

Yukarıdaki sözleri söyleyen ya da söyleyebilecek on binlerce-yüz binlerce insan vardır ve bu söz yukarıdaki istatistiklerle örtüşmektedir. Ancak bu sözlerin üniversitede bir profesörün ağzından çıkıyor olmasının üzerinde durmak gerekir. Bilen bilir ki bu sözler hiç de “marjinal” bir tutumu yansıtmaz.

Türkiye’de okuduğu en derin roman Da Vinci Şifresi olan yüzlerce akademisyen vardır. Buradan “aydın nedir, kime denir?”, “üniversite nasıl sokaklaştı?” tartışmalarını açmayacağım. “Halkı aydınlatmak” klişesi, yıllarca kullanılırken gelinen noktada “halkın aydınlanmayıp” “aydının halklaşması” ise yine başka bir tartışma konusu.

Okumasalar daha iyi!

Sadece üniversite mi? Hemen şimdi geçen hafta en çok satan kitapların listesine bakın. Bu listelere baktığınızda bazen “**bunları okuyacaklarına okumamaları daha iyi**” dediğiniz hiç olmadı mı? Son bir haftada gazetelerin kültür sayfalarına ve kitap eklerine bakın.

Türkiye’de hakkında eleştiri yazdığı kitabı okumayan eleştirmen vardır. Bu bir abartı değil. **Türkiye’de kendi yazdığı kitabı okumayan yazar bile vardır!** Bunlar, asgari bir kültürel atmosferde insan içine çıkılamayacak kadar utanç verici olaylar kabul edilir. Ancak ülkemizde hiçbir şey olmaz.

Nasıl rezil olunabilir?

Ülkemizde rezil olmanın hiçbir yolu yoktur. Edebiyat iklimimiz öyle bir iklimdir ki; intihal de yapsanız, başkasının kitabını da çalsanız, böylesi utanç verici hareketler de yapsanız hiçbir entelektüel yaptırı-

mı yoktur. Edebiyat dünyamız “her şeyin olabileceği” ancak “sanki hiçbir şey olmamış” gibi davranmanın dünyasıdır.

Ülkemizde, bu insan “tür”ünü toplu olarak üreten vahşi bir kültürel iklim var. Toplumun siyasal-kültürel örgütlenmesi bu insan türünün verimli bir üreticisidir.

“Halk okumuyor” diyerek “geyik yapmak” kolay. Biraz da bu “iklim”i tartışmaya ne dersiniz? Ne dersiniz bu iklime “bir tutam utanç” eklense çok mu kötü olurdu?

8. Devletin “edebiyat” teşviki: Aynılar aynı yerde, ayrılar ayrı yerde

*Gözünüz haminizin üstüneyken
bir entelektüel gibi düşünemezsiniz.*

Edward Said

İnsan türünün çeşitliliği gerçekten hayret vericidir. Birkaç yüz dolar için ruhunu satan kişi ile 1 milyon dolarlık ödülü elinin tersiyle iten Grigori Perelman, insanın iki ayrı türüdür.

Sıradan bir edebiyat ödülü almak için atmadığı takla kalmayan “yazar”la, Nobel Ödülü’nü reddeden Sartre iki ayrı türdür.

Bir koltuk için, 3-5 yıl sonra gülünç hale gelecek bir konum için 40 çeşit oyun çeviren kişi ile bunları reddeden kişi iki ayrı türdür.

Parasızlıktan kamyon şoförlüğü yapan Sabahattin Ali de bir türdür, dönemin başbakanından mektupla para isteyen “üstad”lar da bir türdür. (1)

Yaşamı boyunca açlık çeken (lafın gelişi değil, sözcüğün düz anlamıyla günlerce yemek yememeyi kastediyorum), gecekonduyunun bir duvarı eksik Hasan İzzettin Dinamo bir türdür; devlet ödenekleriyle “muhalif” dergi çıkan “yazar”lar da başka bir türdür.

2014 Yılında Kültür Bakanlığı 40 “proje”ye toplam 463.000 TL yardım yapacaktı. (2)

1. <http://www.sabitfikir.com/haber/sanatcilardan-menderese-odenek-mektuplari>

2. <http://www.kygm.gov.tr/TR,104485/edebiyat-eserlerini-destek-projesi-istatistikleri.html>

“Mış”lı yazıyorum çünkü bu “proje”lerin ve “proje sahipleri”nin kim olduğu, bunları hangi seçici kurulun hangi ölçütlere göre seçtiği açıklanmadı. Açıklanmadı ama bu bir sorun değil, kişisel olarak umurumda da değil. Okuyucularıma da önerim budur. Sürecin “gizem”i, seçici kurulun ve para alan “proje sahipleri”nin açıklanmaması, olayın bir bütün olarak şeffaf olmaması ayrı bir tartışma konusudur, detaydır. Bence bu tablonun “içinden” değil büsbütün “dışından” bakanlar için gereksizdir de.

Dikkat edilirse ortalıkta “yazar”lar ya da “eser”ler değil ortada “proje”ler ve proje sahipleri” vardır.

Ben o “yazar”ların (metinde “yazar” değil “proje sahibi” olarak geçiyor) yerinde olsaydım kendime şu soruyu sorardım:

Ben ne yaptım da bu para bana veriliyor?

Belki hayal kırıklığına uğrayacaksınız ama hiçbiriniz-hiçbirimiz vazgeçilmez değiliz. Hele devlet ya da bakanlığın bürokratları için sanat ya da edebiyat en son ihtiyaç duyulacak “unsurlar”dan birisidir. Bu parayı “ben o kadar iyi ve özgün metinler yazıyorum ki, devlet bana bu parayı veriyor” diye yorumlamak, en hafif deyimle safıktır. Yazarlar kendisini bu kadar önemsememelidir.

Devletler, var olduğundan beri kime para vereceğini çok iyi bilir. “Devlet geleneği” bu konuda hiç yanılmamıştır; **hangi yazara para, hangi yazara hapis cezası verileceği çok iyi bilinir. Tarihe bakıldığında bu seçimin büyük bir titizlikle yapıldığı görülecektir.**

Bir yazarın en önemli şeyi vicdanıdır. Vicdan ancak bağımsız olduğu zaman var olabilir. Yazar, sırtını dayayacağı bir güç arayışına girdiği anda ruhunu ve vicdanını yitirir. “Hem para alırım hem de özgürce yazarım” demek, bir sefaletin gülünç halidir. “Hamama gireyim ama terlemeyeyim” ya da “gergedan olmak istiyorum ama boynuzum olmasın” demekle yukarıdaki yargının mantığı aynıdır.

İnsan iki ayrı türdür. Sanatçılar, edebiyatçılar, yazarlar iki ayrı türdür. Bu iki ayrı tür birbiriyle asla uzlaşmaz. Bu gördüğümüz,

iki ayrı değerler sistemi,

iki ayrı ahlak anlayışı,

birbiriyle hiçbir ilişkisi olmayan bambaşka iki yoldur.

Yazar, gideceği yolu, ait olduğu türü bizzat kendisi seçer. Ortada telaşlanacak bir durum yoktur. Bu gibi olaylar yazarlara, türünü seçmesi için fırsat yaratır.

Bu bir seçimdir. Bu seçimler sonucu, şimdiye kadar ne olduysa yine aynı şey olur:

Aynılar aynı yerde, ayrılar ayrı yerde.

9. Bir NAZİ iyi roman yazabilir mi?

Genel anlamda sanat ya da özel anlamda roman elbette siyaset içerir. **Ancak bu siyaset, yazarının güncel siyasetteki duruşuyla çakışmak zorunda değildir.** Bu nedenle bir yazarı ya da eserlerini değerlendiren romanları ve diğer edebi metinleri dikkate alınıp siyasal kimliği ve köşe yazıları gözardı edilmelidir.

Politik çıkışlarla tanıtılan romanlar

Neredeyse bir kural olarak ilan edebiliriz: Vasat Edebiyatı yazarları, bir kitap yazdıktan sonra bu kitabı mutlaka siyasal bir çıkış veya siyasal bir polemikle gündeme getirmektedir. Bu yazarlarda çok sık rastladığımız bir özellik, romanları hakkında konuşurken bile edebi terminolojiyi değil, siyasal bir terminolojiyle konuşmaktır. Bunun nedeni, **yazdıklarının edebi açıdan kayda değer bir özellik taşıyor oluşudur.** Romanda edebi içerik eksik olunca, bu eksiklik siyasal içerikle doldurulmaktadır. **Vasat Edebiyatı yazarlarının en çok yaptığı şey, siyasal söylemden edebiyata beğeni taşımaya çalışmaktır.** Bu nedenle bu yazarların ne kadar çekici olursa olsun siyasal söylemini, güncel siyasetle ilgili yazdıklarını, edebiyat eleştirisinin dışında tutmaya çalışmak gerekir.

Sanattaki siyaset

Tekrar tekrar vurgulamakta bir sakınca görmüyorum: bunun nedeni edebiyatın siyaset içermemesi ya da sanatın siyaset üstü bir konumda olduğu düşüncesi değildir. Her sanatsal üretim bir siyasal duruşu içerir.

Alman general Clausewitz'in sözlerini değiştirerek uyarlarsak “**sanat, siyasetin başka araçlarla sürdürülmesidir.**”

İnsan bilincini uyuşturan, bilinci rrten, algıyı yavaşlatan, farkındalığı azaltan, farklılıkları keskinleştirmeyip yumuşatan sanat anlayışı gerici bir sanat anlayışıdır. Panolarda reklamını gördüğümüz, kitapçının vitrininde dizilen, holding gazetelerinde bizlere sırtan sanat, asla bir tesadüf değildir. İlerici sanat dönüştürür. İlerici sanat, insanın nesnel gerçekliğe nüfuz edebilmesini sağlayarak çevresini, kendisini ve toplumu daha iyi anlamasını sağlar.

Türkiye’de ilerici siyaset kurumlarının büyük bir kısmının içine “sanatsal gericilik” sız mıştır. **Sanatta kullanılan ilericilik-gericilik kavramları, güncel siyasette kullanılanlardan tamamen farklıdır.** Bir sanatçının siyaseten ilerici olmasının sanatının konumu ile hiçbir ilgisi yoktur. **Siyaseten ilerici olup sanatsal olarak gerici olan ya da siyaseten gerici olup sanatsal olarak ilerici olan çok sayıda yazar vardır.** Bu nedenlerden ötürü bir sanatçının sanatını değerlendirirken, güncel siyasi duruşu ile sanatsal duruşu birbirinden mutlaka ayırt edilmelidir.

10. “Muhelif yazar”a gönderilmemiş bir yanıt

Bu yılın (2014) mayıs ayında verilen Orhan Kemal Roman Armağanı nedeniyle, edebiyat ödülleri konusunda belli bir çevreyle sınırlı da olsa bir tartışma başladı. Aslında daha önce birçok defa tartışılanlar, güncellenerek bir kez daha dile getirildi. Özetle şu saptamalar yapılmıştı.

1. Türkiye’de edebiyat ödülleri birkaç kişinin kişisel kontrolü altındadır.

2. Ödül jürilerinin büyük çoğunluğu hep aynı insanlardan oluşmaktadır.

3. Ödül jürilerinin çoğu yarışmacıların eserlerini okumamaktadır.

4. Ödül vermede, edebiyat dışı ölçütler kullanılmaktadır.

5. Verilen bazı ödüllerden, ödül jürisi dahi haberdar değildir.

Hemen hepsi yıllar öncesinde defalarca dile getirilmişti. Hepsisiyle ilgili itiraz edilemez tonlarca örnek vardı.

Hepsi bilindik şeylerdi. Ama bilmediğim bir şey daha oldu. Bu ödül nedeniyle birçok şair, yazar, gazete ve dergiye nazik bir üslupla mailer atmıştım. Siyasal duruşları nedeniyle normal şartlarda bu skandal karşısında itiraz etmelerini beklediğim birçok sanatçının akılalmaz suskunluğu ile karşılaştım. Bu tutumu ilk önce garip, sonrasında ise hayret verici bulmuştum. **Şimdi ise utanç verici buluyorum. Bu suskunluk karşısında hissetmem gereken duygunun kesinlikle “utanç” olması**

gerektiğini anlıyorum.

Size baktığımda bir hesap görüyorum: bir hesap makinası gibi şunu hesapladığınızı hissediyorum:

- Ben bu olaya bir laf edersem ne kaybım olur?
- Ödül jürisindeki “önemli” insanlarla ilişkilerim zedelenir mi?
- Son çıkan kitabımın tanıtımı aksar mı?
- Yayıneviyle aram bozular mu?

...

Fazla etliye sütlüye bulaşmak, durduk yere birileriyle didişmek, taşları oynatmak, yeni konumlarda tutum belirlemek, bu alanlarda oturulmuş dengeleri bozmak ve başınıza iş açmak istemiyordunuz. ‘Hem nalına hem mihına’ tavrıyla devam etmek istiyordunuz.

Hesapçılık, sanatçı tutumu değildir. Hesapçılıkla ahlak aynı bünyede duramaz.

Politik iktidara karşı çıkarak muhalif payesi alıyor, “ruhunuzu kurtardığınızı” zannediyorsunuz. Hükümetin yaptıklarına karşı “tvitler atmak”, “yazılar yazmak” sizi politik olarak muhalif yapmaya yetebilir. İktidarın her alandaki müdahaleciliğini, kontrol etme çabasını görebiliyorsunuz. **Peki bunların edebiyat dünyasındaki karşılığı olan tutumlara niye körsünüz?**

Sessizliğiniz edilgen ya da tembellik kaynaklı bir sessizlik değil bilinçli, bizzat tercih ettiğiniz bir sessizlikti. Eğer konuşabilseydiniz, o utanç verici suskunluğunuzu bozabilseydiniz size şu soruyu sormak isterdim:

Edebiyat dünyasında diktatörlük nasıl olur? Karşı çıktığınız iktidarın başındaki kişi siyasetçi değil de edebiyatçı olsaydı edebiyatta ne olurdu?

Ben söyleyeyim.

-Kendi edebiyat anlayışına uygun dar bir kadro kurarak edebiyatı bu kadroyla yönlendirirdi.

-Edebiyat ödülleri kontrol altına alır, kendisi verirdi.

-Edebiyat yayıncılığını tekeline alır, istediği kitapları öne çıkarırdı.

-Kitap eklerine kendisi gibi olanların yazmasına izin verir, diğerlerini sansür ederdi.

-Kendi edebiyat anlayışını herkese dayatırdı.

-Kendi anlayışına uymayan kitapları görmezden gelir, yok sayardı.

-Liyakat ve yetenek dikkate alınmaz, kişisel ilişkiler öne çıkardı.

...

Peki şu an edebiyat dünyasında olan şey tam olarak bu değil midir? Şu an edebiyat “piyasası”nı yönlendirenler, bunlardan farklı mı davranmaktadır?

Bir başbakanın her şeye karışmasından rahatsızsınız da bir tek kişinin bir yılda 16 jüride bulunması sizi neden rahatsız etmiyor? Siyasetçilerin kendi yakınlarını kayırması sizi rahatsız ediyor da bir babanın çocuğuna, abinin kardeşine ödül vermesi niçin rahatsız etmiyor?

Okumadığı romanlara ödül veren seçici kurulun yaptığıнын siyasal eşdeğerlerine ağız dolusu küfrederken buna nasıl sessiz kalabiliyorsunuz?

Aslında benim bütün bildiklerimi siz de biliyorsunuz. Ama hesap yapıyorsunuz.

Normalde hiç düşünmeden itiraz etmeniz gereken bir konuda devreye hesaplarınız giriyor.

Sanatınızın en temel dayanağını, duyarlılığınızı yok ettiğinizin farkında mısınız? Bu kötülük piramidindeki yer arayışınızın sizi zehirlediğini ne zaman anlayacaksınız?

Bütün bu pisliklere, bir yarışmada size haksızlık yapıldığında ya da hak ettiğinizi düşündüğünüz bir ödül başkasına verildiğinde mi karşı çıkacaksınız? “Sanatçı duyarlılığınızı” ve “muhalif kimliğinizi” bu mağduriyet anına mı saklıyorsunuz?

İtiraz, suskunlukla zehirlenir. Muhalefet, hespla çürür. Hem “muhalif” kalıp hem de bu edebiyat oligarşisi ile bozuşmadan yaşanamaz. **Bu suskunluğunuz yarın utancınız olacaktır.** Gelecekte taşıyacağınız utancı şimdilik sizin yerinize taşıyanlar var, ben de bunlardan biriyim.

O güne kadar içinizde biraz duyarlılığınız kalabilirse, bunun bir sanatçı için fazlasıyla büyük ceza olduğunu da anlayacaksınız.

11. Edebiyat yasaklansa ne değişir?

Kültür ve sanatta bize “en iyi” diye sunulanlar esasında sadece seçim sürecini tekelinde bulunduran güçlerin bize uzattığı menüdeki tercihlerle sınırlıdır.

U.Eco

Yarın Türkiye’de fırıncılar çalışmasa milyonlarca insan aç kalırdı. Yarın otobüs sürücöleri grev yapsa on binlerce insan gitmek istedikleri yerlere gidemezdi. Yarın sağlık çalışanları işlerini bıraksa, yüz binlerce insan sağlık hizmeti alamaz, ciddi hastalığı olan hastaların yaşamı tehlikeye girerdi. Bütün bu aksaklıklar **“hemen”** olurdu.

Peki yarın edebiyat yasaklansa ne değişir? Artık roman, öykü ya da şiir yazılmasa bugünden yarına ne kaybederiz?

Yanıt bellidir: gözle görünür bir kaybımız olmaz. Edebiyat yasaklandığında ne aç kalırız ne de buna benzer bir mağduriyetimiz olur. **Çoğu insanın yaşamında edebiyat zaten yoktur, hiç olmamıştır.** Edebiyatın yasaklanması, Türkiye’deki birçok insan için “Yeni Zelanda ormanlarında piknik yapmanın yasaklanması” kadar anlamlıdır.

Hoşlandım, o halde iyidir!

Bir diğer insan grubu ise edebiyat diye “pop edebiyat” olarak isimlendirilebilecek kitapları bilir. Yılda okunan üç-beş kitap Dan Brown, Adam Fawer, Grinin Elli Tonu gibi çok satanlar ya da kişisel gelişim türü kitaplardır. Bu okur tipi yaşamında hemen hiçbir edebi eser oku-

mamıştır. Bu gruptaki okur için kitapları değerlendirme ölçütü “hoşlanma” ya da “hoşlanmama”dan ibarettir. Bir roman kolay okunuyor veya sürükleyici ise “iyi”dir.

Hiç kitap okumayan ilk grup insandan esasta bir farkları yoktur; sadece edebiyatla ilgilendiklerini, roman okuduklarını zannederler. **Estetik bilincin şekillenmesi bakımından edebiyatın yasaklanmasının bu iki insan grubu üzerinde hiçbir etkisi olmayacaktır.**

Sanat gerekli midir?

Sanatın insan üzerindeki etkileri bugünden yarına, günler ya da aylar içinde ortaya çıkmaz. Sanat, insanın kavrayışını, dünyayla olan temasını, nesnel gerçeklikle olan ilişkisini şekillendirir. İnsan nesnel gerçekliği doğrudan algılayamaz. **İnsanla nesnel gerçeklik arasında binlerce dolayım vardır.** Sanat, işte bu ilişkiyi etkileyen çok etkin bir araçtır.

Bir roman, bugünden yarına insanın hiçbir şeyini değiştirmese de uzun vadede insana karışır ve dünyayı algılamasını açıkça şekillendirir. İnsan duyarlılığını yontmakta, ruhunu şekillendirmekte sanat ve edebiyattan daha etkili bir yöntem yoktur.

1970’lerde çoğu vahşice öldürülen o kuşağın gösterdiği toplumsal duyarlılıkta büyük bir pay edebiyata aittir. Sosyalizm ile ilgili hemen hemen hiçbir kitabın çevrilmediği, çevrilenlerin yasak olduğu bir dönemde İstanbul’dan, Ankara’dan kalkıp Hakkârî’ye köprü yapmaya, Varto’da depremde ev yapmaya hangi itkilerle gittiler? Bunun kaynağı azımsanmayacak derecede edebiyattı; bu insani duyarlılığa politikadan çok edebiyat aracılığıyla ulaşmışlardı. **Hiçbir siyasal kitabın, hiçbir sloganın, hiçbir ajitasyonun bir insana bu kadar büyük fedakârlıkları yaptırmaması olanaksızdır.**

Sanat ne işe yarar?

İnsan bir kültür varlığıdır. Estetik bilinci, insanın doğuştan sahip olduğu bir özellik değildir; edinmek için uğraşması, emek harcaması gerekir.

Sanat, insanın estetik bilincini şekillendirir. Boyun eğmek ya da is-

yan etmek; işte bütün bunlar estetik bilincin ürünleridir. **Bütün bunlar, insanın nesneyle kurduğu ilişkiyi şekillendirme kavgasıdır.** Toplumun estetik bilincini şekillendirmek için amansız bir kavga vardır. İşte bu nedenle topluma, bütün insani duyarlılıkları törpüleyen, yok eden bir sanat anlayışı pompalanmaktadır.

Sermaye kültürle niye bu kadar ilgilenir?

Neden bankalar, büyük holdingler, para yatıracakları çok daha kârlı alanlar varken ve büyük olasılıkla zarar ettikleri halde yayınevleri kurar, sergiler açar, ödüller dağıtır? Çok hayırsever olduklarından mı? Kültür endüstrisinin aygıtları topluma neden hep aynı tip sanat anlayışını pompalar? Egemen ideoloji, galerilerde ne göreceğinizle, sinema salonlarında ne izleyeceğinizle, odanızda ne okuyacağınızla neden bu kadar ilgilidir?

Dünyaya nasıl baktığınız onları doğrudan ilgilendirir çünkü. Gördükleriniz, izledikleriniz, okuduklarınız size boyun eğdirecek ya da sizi isyan ettirecektir. Ne dersiniz? Bu kadar ilgilenmekte haksızlar mı?

12. İdam edilmenin faydaları!

*yok başka bir cehennem
yaşıyorsunuz işte...*

Behçet Aysan (Sesler ve Küller)

Bugünlerde herkes darbelere karşıdır. Darbe anayasasına evet diyen %92'nin içinde olanlar ise nedense diğerlerine göre daha hırçın bir şekilde karşıdır! Şimdilerde çevrede 12 Eylül darbesini savunan bir kişi bile nedense bulunamıyor, sanki 1982'teki seçim sırasında milyonlarca insan dışardan gelip seçimde "evet" diyerek sonrasında ülkeyi terk etmiş gibi...!

Edebiyatın 12 Eylül'ü

Peki, 12 Eylül'ün edebiyattaki karşılığı nedir? 12 Eylül'ün edebiyat üzerindeki etkileri ne kadar tartışılmıştır? Herkes 12 Eylül'ün edebiyatımıza yaptıklarına karşı mıdır? Karşı ise hala niçin edebiyatımız 12 Eylül'ün gölgesindedir?

Prof. Dr. Yıldız Ecevit, bu konuyu kitabında şu şekilde ele almaktadır:

"Bu arada, depolitize olmak durumunda kalan edebiyat da kendini dile getirmek için siyasal angajmanın dışında yeni alanlar aramaya başlar. Türkiye'ye onarılmaz zararlar verdiğini düşündüğümüz 12 Eylül yönetiminin, Türk Edebiyatı'na farkında olmadan yaptığı bir iyiliktir bu." (1)

1. Yıldız Ecevit, *Kurmaca Bir Dünyadan*, İletişim Yayınları, 2013, İstanbul, s.20

12 Eylülün iyilikleri

Kitabından kısa bir alıntı yaptığım Yıldız Ecevit, 12 Eylül darbesinin edebiyatımıza iyiliklerinden uzun uzun söz ederken özetle şunu diyor: 12 Eylül öncesi toplumcu gerçekçi bir sanat anlayışı egemenken darbe sonrası sanat siyasallıktan çıktı ve özgürleşti!

“12 Eylül öncesi kardeş kardeşi vuruyordu, ordu ihtilal yaptı ve kanı durdurdu” cümlesi resmi klişelerimizden birisidir.

Bu cümle kalıbıyla benzerliği ne kadar şaşırtıcı... Aslında hiç de şaşırtıcı değil. **Şaşırtıcı olan, bu anlayışın Türkiye’deki ilericiler arasındaki akıl almaz itibarıdır.**

Edebiyatın sıkıyönetim bildirgesi

Kenan Evren bile bunları yazamazdı ya da Kenan Evren edebiyattan anlamış olsa ve yazabilse ancak bu kadar yazabilirdi. Darbe sadece sıkıyönetim bildirgelerinde aranmamalıdır. Bu yazı edebiyat alanında “2 numaralı sıkıyönetim bildirgesi”dir.

Bu anlayış, 12 Eylül darbesinin edebiyattaki görüntüsüdür. Bir darbe, edebiyat alanında size hazır ol duruşunda tekmil vermez; bu anlayış, zaten gönüllü bir “hazır ol” a geçiş, “hazır ol” duruşunun onaylanmasıdır.

12 Eylül’ün bizlere yaptığı “iyilik” sonucu gelişen yeni roman anlayışını Yıldız Ecevit şu şekilde tanımlamaktadır:

*“...Yeni romancı, yıllarca yaşadığı **sanatsal esaretin zincirlerini kırmış, zembereğinden boşanmış bir yay gibi coşkuyla özgürlüğünü yaşıyordu. Geleneksel estetiğin dogmatizmi bu güçlü coşku karşısında silahsız kalmıştır.**” (2)*

-Esaretin zincirlerini kırmış...

-Coşkuyla özgürlüğünü yaşıyor...

Neler olmuş neler!

Değerli okurlar, gördüğünüz gibi bütün o küfür romanları, piyasa

2. Yazı, 01/01/2010 tarihli Radikal Gazetesi Kitap Eki’nde yayınlanmıştır.

İnternet erişimi: <http://www.insanokur.org/yaratma-coskusuna-taniklik-etmek-prof-dr-yildiz-ecevit/#>

edebiyatı, e e dosta akrabaya verilen edebiyat  d lleri, parayla yazdırılan tanıtım yazıları, parsellenmi  kitap ekleri, kredi kartı reklamında oynayan “büyük” yazarlar aslında hep özgürlüğün co kusuymu !

Başbakanın açıklamalarına ve siyasal konjonktüre uygun romanlar, kitap kapaklarının erkekler için gri, kadınlar için pembe olarak çıkarılması, seçici kurulun ve seçilenlerin bilinmediğı 463 bin TL’lik bakanlık teşvikleri, meğerse “zembereğinden boşanmış bir yay gibi coşkuyla yaşanan özgürlük”m  !

Edebiyat  d llerindeki oligarşi, okunmadan verilen ödüller, oğluna, kardeşine ve hatta kendi kendine verilen ödüller, meğerse “yıllarca yaşanan sanatsal esaretin zincirinin kırılması”ym  !

“Zembereğinden boşanmış”   r me

Evet, aslında Yıldız Ecevit  u konuda haklıdır: ortada bir “zembereğinden boşanma” ve “coşku” gerçekten de vardır. Ancak bu **piyasa edebiyatının, edebiyat piyasasının k peksiz köyde değneksiz gezme h lidir**. Evet vasat edebiyatının vah eti -onların özgürlük dediğı- edebiyat ortamında hiç olmadığı kadar cüretkar ve acımasızdır. Çürümenin cüretini ya amaktayız.

12 Eylül’ n şefkatli ve iyiliksever generallerinin bizlere yaptığı böylesine büyük iyiliklere karşı teşekkür etmek gerekiyor sanırım.

Ama i te serde nankörlük var!

Bize iyilik yaramıyor!

 efkatli generallerin Türk Edebiyatı’na yaptığı bu “büyük iyiliğı” biz anlamıyoruz, anlamayacağız!

Yazıya edebiyattaki 12 Eylül ile ba lamı tık. Edebiyattaki 12 Eylül m  demi tiniz?

Yaşıyorsunuz i te!

13. “Güzel” öykü nedir? Peri Gazozu (Ercan Kesal)

Ercan Kesal’ın bu kitabındaki öykülerin yarısından fazlasını Radikal Gazetesi’ndeki köşe yazılarından okumuştum. Kitap bu yazıların toplanmasından oluşuyor. Yazar yıllarca taşrada, kendisinin adlandırmasıyla “bozkır”da doktorluk yapmış. Öykülerin hemen hepsinin merkezinde bu var.

Kitaptaki öykülerde insanlık durumları vardır ve öykülerin içerdiği insanlık durumları gerçektir. Gerçeklikten kasıt, yaşamdaki olayları bire bir yansıtması, yaşamın olduğu gibi temsili değildir. Gerçi Peri Gazozu kitabı hemen tamamen otobiyografiktir, yazarın yaşadıklarından alınmıştır ancak bunun bence hiçbir önemi yoktur. Bu öyküleri “güzel” kılan yaşanmış olmaları değildir, bir olayın “yaşanmış” olması, onun edebi olarak değerli olmasına yetmez. Sahiden yaşanmış bir olay, edebiyatta ele alındığında gerçekliğini yitirebilir. Bu tamamen nasıl ele

alındığına bağlıdır. Don Kişot gerçektir, Raskolnikof gerçektir; gerçekten yaşamışlar mıdır? Bize ne... Ne fark eder?

Bu öyküleri “güzel” kılan en önemli unsuru yazar en başta kendisi ifade etmiş. Kitap, Bergman’dan bellekle ilgili bir alıntıyla başlıyor. Yazarın öyküleri tam da alıntı yaptığı o paragrafla uyum içinde. Öykülerin çoğu birbirleriyle bir nesne, bir çağrışım ya da bir cümleyle bağlanan iki ya da üç parçadan oluşuyor. Hatta bu, Ercan Kesal’ın öykülerinde neredeyse bir kural gibi. “Ne alakası var baba”, “yorgan”, “ceket çıktığında”, “korkma bırak ellerini”, “kestaneden duduk olur mu?” bu parçalı öykülerin tipik birer örneği.

Yazar bir nesne, bir cümle ya da bir imgeden yola çıkıp bellekte sıçramalar yapıyor. Çocukken yaşanan bir sahneyle doktorken yaşanan bir sahne (korkma bırak ellerini), bozkırdaki bir kasabayla Erivan’daki bir pazar yeri (kestaneden duduk olur mu?) böylece birbirine bağlanıyor.

Bellek, bu öykülerin temel taşı: çünkü yazar “yazmadan” önce “hatırlıyor”.

Bu öyküler için anahtar sözcükler verseydim ilk iki sözcük kesinlikle “bellek” ve “çağrışım” olurdu. Tam karşılamamakla birlikte belki “nostalji” sözcüğünü de yedekte tutardım.

Bu sözcüklerle tanıtılan öykülerde hemen daima bir tehdit kenarında durmuştur. Kişisel bir gözlemim şudur ki; böylesi öykülerdeki en büyük tuzak sıklıkla çığ bir duygusallığa düşmeleridir. İnsanla ilişki kurmanın en kolay yolu duygulardır ve öyküye yüklenen duygu, “aşırı doz”da öykünün edebi niteliğine zarar verir. Bunun çokça örneği piyasada vardır. Bu kitaba başlarken doğrusu bu korkum vardı. Ancak bu öykülerde yazar asla böyle bir tuzağa düşmemiş: duygu olması gerektiği yerde, olması gerektiği kadar... (Olmaması gereken doz ne kadardır?) Bu öyküleri “güzel” yapan nedenlerden birisi de bu.

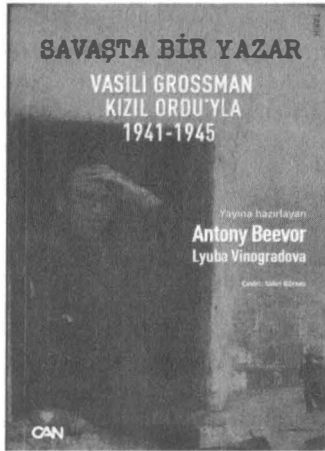
Yine anı-otobiyografi temelindeki öyküler için ikinci bir tuzak, gerçekçilik diye yaşamı olduğu gibi yansıtması, “bunların hepsi gerçek” yargısının arkasına saklanarak bunu bir edebiyat başarısı olarak görmeleridir. Bu kitapta bunların hiçbirisi yok.

Yazar yine kitabın başında, “Okur hikayelerimi okumak yerine ‘sey-

retsin' istedim.” diye yazıyor. Yazarın aynı zamanda bir senarist olduğunu, sinemayla ilişkisini sonradan öğrendim ancak hiç şaşırmadım. Çünkü bu öyküleri gerçekten de seyredilmesi için yazdığı belli. Bunu uzun betimlemeler, nesnelerin ayrıntılarını anlatarak yapmıyor: çağrışımlar yardımıyla değişik zamanlarda ve mekanlarda atmosfer yaratarak başarıyor. Bu öykülerin “güzel” olmasının nedenlerinden birisi de bu özgünlük.

Bütün teorik çözümler bir yana, bir edebiyat eserini “güzel” kılan en önemli unsurlardan birisi okuru o temayla ilgili olarak derinleştirmesidir. Teması aşk olan bir kitabı okuduktan sonra aşka bakarken eskisine göre daha çok şey görmüyorsanız o kitabı niçin okudunuz? Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok kitabını okuduktan sonra savaşa bakışınız hâlâ romandan önceki gibiyse o kitabı okumasanız da olurdu. ”Kötü” edebiyat bu anlamda “lüzumsuz”dur. **Derinleştirmeyen edebiyat sığlaştırır.** Peri Gazozu kitabından sonra “bozkır”da daha çok şey görmeye başladım. Bu, “güzel” edebiyatın bir başka niteliğidir.

14. Savaşta bir yazar, Vasili Grossman Kızılordu'yla 1941-1945 (Antony Beevor)

Savaşı anlayabilir miyiz? Kolumuzun çarptığı bir insandan özür dilediğimiz, bankada sıra beklediğimiz, garsona teşekkür ettiğimiz, kırmızı ışıktaki durduğumuz bir dünyada yaşarken, insanların bir anda parçalara ayrıldığı, bebeklerin ve çocukların topluca öldürüldüğü, kadınlara topluca tecavüz edildiği bir dünyayı nasıl algılayabiliriz?

Yanıt aslında net: ALGILAYAMIYORUZ.

Gerçekten de savaşta olanlar çoğumuz için anlaşılır şeyler değildir. En küçük çaplı bir savaşta bile bu sayılanlardan tonlarcası olur.

Savaş mı? İkinci Dünya Savaşı'dır. İkinci Dünya Savaşı mı?

Stalingrad'dır. İnsan kıyımıyla, vahşiliğiyle, insani olanakları alabildiğince zorlamasıyla, sokak sokak, oda oda çatışmalarıyla savaşın bir örneğini arıyorsak Stalingrad'dan daha "iyi"sini bulamayız.

Stalingrad hakkında ne kadar çok okusam da Grossman'ın kitabı kadar **"hakikat duygusu"** yaratanını okumadım. Onunla bu konuda yarışacak kitap Malaparte'nin Kaputt'udur. Malaparte'nin kitabı bence biraz uzatılmış olsa da bizlere "gerçeküstü" gelen gerçekleri gösterir. Malaparte'nin tanık olduğu, örneğin, Lagoda Gölü'ndeki donmuş atlar ya da bomba yüklü köpekler gibi inanılması güç sahneler, Kaputt'ta Grossman'ın kitabına göre çok daha ayrıntılı anlatılır. Grossman ise yaklaşık 4 yılını cephede geçiren dürüst bir yazar olarak en az Malaparte kadar çarpıcıdır.

Grossman, Stalingrad için:

"Cephenin sıradan kokusu -morgla demirci dükkanı arası bir koku-" diye yazar.

Hem Malaparte'ye hem de Grossman'a inanmak çok zor. Bütün bunların 70 yıl önce bu dünyada olmuş olabileceğine inanmak imkansız. Oysa gerçekler; **bizim gerçekliğimizi bile pekiştirebilecek kadar gerçekler.**

Grossman, 1941-1945 yılları arasında yaşanan bir savaşı anlatırken hep insanın evrenselliğine göndermeler yapar. Ortaya koyduğu savaş manzaraları hep insanlık durumlarının altını çizer. Evine gelen askerlere yatağını, patatesini, gazyağını, yakacak odununun hepsini veren yaşlı kadını yazar.

"Eğer bu korkunç, ağır savaşı kazanırsak halkın içinde böyle yüce kalpler olduğu, hiç pişmanlık taşımayan ruhlar, yüce ve dürüst insanlar, işte bunun gibi ihtiyar kadınlar var olduğu için..."

İlya Ehrenburg'un sadık bir dostudur. Değer sistemlerinin birbirine benzediğini anlıyoruz. Grossman, Ehrenburg'u işgalcilere "Hitler'in adamları" değil "Almanlar" dediği için eleştirmektedir.

Rus insanıyla ilgili:

*"Rus insanı günahkar yaşayabilir ama aziz olarak ölüyor... Cephe-
de Rus ölümünün kutsallığı, cephe gerisi Rus yaşamının günahları..."*

Gerçekliğe aykırı her türlü müdahale, savaş gibi olağanüstü koşullarda bile Grossman'ın tepki duyduğu birşeydir.

“Savaşın kanlı bedenine ideolojik, stratejik ve sanatsal dilin yararsız giysisi giydiriliyor. Geri çekilmeyi görenler ve onu giydirenler.”

Bu naifliğe varan doğruculuğu, sık sık sansür yemesine neden olur.

Kapımdaki düşman filmine konu olan Vasili Zaytsev'i bizzat görür. Beevor'un yazdığına göre filmde Zaytsev ile uzun bir düelloya giren Binbaşı Koenig ve Berlin Keskin Nişancılık Okulu, Sovyet propaganda aygıtının uydurduğu bir efsanedir.

Stalingrad'da göğüs göğüse, ev ev, hatta oda oda çarpışmalar günlerce sürer. Sovyet askerleri nehirle Alman mevzileri arasındaki birkaç yüz metrelik bir alana sıkışmıştır.

“Sadece buradakiler bilir kilometrenin ne demek olduğunu. Bin metredir bu, yani yüzbin santimetre.”

Zaman zaman savaşın gerçekliği, onun deyimiyle “acımasız gerçekliği” altında ezilir.

“O kadar çok şey geçti ki; insan bunun ruha, kalbe, belleğe sığmasına şaşıyor.”

Grossman yazar Şolohov'dan duyduğu antisemitik sözlerden çok etkilenir. Ehrenburg bu sözler üzerine Şolohov'a “pogromcu” diye bağırır. Cephede Şolohov'un antisemitik sözlerini ve cephelerde kendi gözüyle gördüğü on binlerce Yahudi askeri düşünür. On binlerce Yahudi, Sovyet askeri olarak cephede ölmekte, fedakarca savaşmaktadır. Şolohov'un utanması gerektiğini düşünür.

Ocak 1944'te Ukrayna Almanlardan geri alındığında gördükleri yıkım ve zulüm herkesi etkilemiştir.

“...artık topraklarımızda iki kutsal sözcük yaşıyor: “sevgi” ve “intikam.”

Yönetimle sık sık anlaşamaz. Yöneticiler acı çekme konusunda Yahudiler gibi özel bir kategoriye reddederler. Grossman, bu nedenle kurbanların bireyselliklerini geri vermek üzere sürekli isimler ya da bir takım kişisel ayrıntılar arar.

Grossman'ın “**gerçeğe sadakat**” duygusu acımasızca çok güçlüdür, bunu okura kitap boyunca hissettirir. Kendi askerlerinin yaptığı hırsızlık, tecavüz ve yağmayı da görmezden gelmez ve gizlemeden anlatır. Askerlerin fedakarlıkları ve cesaretleri kadar korkaklıklarını, savaştan kaçmak için kendilerini nasıl yaraladıklarını da anlatır.

“Kızıldordu askerleri tarafından tecavüz edilen Alman kadının bebeği ağlamaktadır; kadının akrabaları tecavüzcülerden, kadının bebeğini emzirmesi için bir süre tecavüze ara vermelerini rica ederler.”

Bu olaylar karşısında bile gerçekçiliğini titizlikle korur. Komünist Evseyev'in notları arasından çıkan el yazısıyla yazılmış duayı yazar. Grossman'ın cepheadeki en vahşi anlarda bile sürekli bir insan arayışındadır; savaşta, barışta, ölürken, yağmalarken, yücelirken ya da alçaklaşırken: insanın her hali... Kitabın yazarı Antony Beevor'un gayet yerinde saptamasıyla **Grossman savaşta karakter eskizleri toplamaktadır.**

Grossman 2. Dünya Savaşı'nın başında Alman işgali öncesi annesini güvenliği için Moskova'ya aldirmayı düşünür. Ancak eşi, evlerinin dar olduğu gerekçesiyle buna karşı çıkar. Grossman Nazi Almanya'sının bu kadar hızlı ilerleyip annesinin yaşadığı yer olan Berdiçev'i işgal edeceğini tahmin edememiştir. Her ne kadar annesine gelmesini teklif etmiş, annesi ise bakması gereken akrabası nedeniyle bu teklifi reddetmiş olsa da, teklifinde ısrarcı olmadığı için yaşamı boyunca vicdan azabı çeker. Bir hafta sonra olayın ciddiyetini anladığında ise artık geç kalmıştır. Annesi ve şehrin diğer Yahudileri 1941 yılında, birçok Sovyet vatan-daşı gibi topluca katledilmiştir. Bu olaydan ancak 3 yıl sonra savaşın sonuna doğru haberdar olan Grossman, olayın etkisinden kurtulamaz. Annesi, daha sonra yazdığı Yaşam ve Yazgı kitabındaki Anna Ştrum karakteri ile yaşayacaktır. 1950'de annesine mektup yazar ve 1961'de ölümünün 20 yılında bir kez daha mektup yazar.

Bu anıları değerli yapan en önemli özellik, Grossman'ın savaş alanında onca kan, ölüm, katliam, zulüm altında bile hep insanlık durumları ile ilgilenmesi, insanı trajik yazgısıyla kavrayabilmesidir. Klişeler, idealize etmek ya da slogan asla yoktur. İnsan vardır: her türlü yüceliği ve her türlü alçaklığıyla insan...

Kitaba bakılırsa 4 yıllık cephe deneyiminde onu 3 yer çok etkilemiştir: savaşın doruğu ve tüm savaşın dönüm noktası **Stalingrad**, annesinin öldürüldüğü **Berdiçev ve Treblinka Toplama Kampı**.

Grossman, Treblinka'ya ilk ulaşanlardan birisidir. Bu kampta gördüklerini ve bu kamptaki insanların hikayesini uzun uzun anlatır. Orada öğrendiklerini detaylarıyla yazdığı ve trenle Treblinka'ya gelen bir mahkumun gaz odasında öldürülene kadar yaşadığı süreci anlattığı notları, kitabın edebi açıdan doruk noktasıdır. “Bir kurşun bile yemenin lüks olduğu” Treblinka toplama kampını anlattığı bu kısım, toplama kampları üzerine okuduğum binlerce sayfa içerisindeki en çarpıcı birkaç metinden birisidir.

Bir noktayı vurgulamakta yarar var. Bu kitapta, nesnelliğinden kuşku duyulacak kadar çok Stalin nefreti göze batıyor. Başka birçok konuda şüpheli ve sorgulayıcı olan yazar Antony Beevor, konu Stalin olunca somut bilgileri, kulaktan dolma söylentileri ve apaçık NAZİ dezenformasyonlarını bir arada yazmaktadır. Yazar, “1 milyon kişi açlıktan öldü.” cümlesinden “100 milyon kişi açlıktan öldü.” cümlesine kolaylıkla geçebilir, yeter ki bunu birisi “söylesin”. Bir dedikodu bile Stalin aleyhinde ise hemen “bazı iddialara göre...” diye yer ediniyor. Yazar NAZİ’leri suçlarken bile bu kadar kolaycılığa sapmıyor. Ukrayna’daki NAZİ işbirlikçilerini ve katliamlarını bile Stalin kadar sert eleştirmemektedir.

Bunlardan dolayı okur, Antony Beevor’un kitabında Stalin konusunda her şeyi (tabii ki aleyhinde) duymaya hazır olmalıdır.

Bu kitabı okuyacak olan okur, deyim yerindeyse Yaşam ve Yazgı kitabının “kamera arkası”nı okumuş olacaktır. Yaşam ve Yazgı kitabındaki bazı karakterlerin kökenini, yaşamın hangi parçasından doğduğunu bu kitaptan öğrenebilirsiniz. Yaşam ve Yazgı kitabını okumayı düşünenler önce bu kitabı okursa, kitabı daha iyi kavrayabilir. Savaşı kavrayabilir mi? Sanırım savaş, güvenli evlerimizde okuduğumuz kitaplarda öğrenilecek bir şey değil. Ama savaş, bir kitapta ancak bu kadar etkileyici anlatılabilir.

15. Çok kişisel bir Stanislaw Lem yazısı

Stanislaw Lem'in ilk okuduğum kitabı, bir arkadaşımın "*bu adam tam senin adamın*" diyerek verdiği **Gelecekbilim Kongresi** idi. Bu adamın niye "benim adamım" olduğunu o sırada da, daha sonra da sormadım. Ama gerçekten de "benim adamım" olduğu doğrudur. O kitaptan sonra S. Lem'in o sırada Türkçe'ye çevrilmiş bütün kitaplarını okudum. Bu kitapları okuduğumda S. Lem hala yaşıyordu. O sırada internette Türkçe olarak şaşırtıcı derecede az kaynak vardı. Bir yerlerde yazdığına göre Lem yıllardır yazmayı bırakmış, Krakow şehrinin dışında elektriksiz bir kulübede yaşıyordu. O sıralarda Polonya'ya gidip Lem'i evinde ziyaret etmeyi ciddi ciddi aklımdan geçirmiştım.

Ama diyelim ki gittim, ona ne soracaktım? Ne konuşacaktım? Böylesine büyük bir zeka, beynimi bu kadar etkileyen bir kişi henüz ölmeden yakınında olmayı en azından onu canlı görmeyi çok isterdim.

Bunlar o sırada sadece tasarı olarak kaldı, hiç gerçekleşmedi. 2006 yılının mart ayında, geleceğimin özel nedenlerle belirsiz olduğu bir zamanda haberini aldım: S. Lem ölmüştü. Zaten pek az yerde çıkan ölüm haberi bizim medyaya yakışır biçimde magazinsel, bir o kadar da sinir bozucuydu. Haberi yazmaya değer bulanlar ağız birliği etmişcesine “*Solaris öksüz kaldı*” başlığıyla vermişlerdi. S. Lem ölmeden önce onu görme fırsatını kaçırmıştım. Garip ve gaddarca ama ölmesine üzüldüğüm kadar onu görme planımın suya düşmesine de üzülmüştüm. Bu utanç verici düşünce, bir anlığına da olsa kafamda çakmıştı. S. Lem’in ölümünden sonra kendisini canlı görememiş olsam da mezarını ziyaret edebilirim diye düşünmeye başladım. En azından Lem’in beni kapıdan kovma olasılığı yoktu.

S.Lem’in şimdiye kadar Türkçe’de çıkan bütün kitaplarını en az bir sefer, bir kısmını birkaç kez okudum. Son 10 yıldır ne okuyor olursam olayım, okuduğum kitapların yanında S.Lem’in bir kitabı mutlaka bulunurdu. Şu anda da en son çıkan **Siberya** kitabından önce çıkmış olan **Mükemmel Boşluk** ve **Hayali Büyüklük** kitaplarının çeşitli bölümlerini tekrar tekrar okuyorum.

Stanislaw Lem? O da kim?

S. Lem’in mezarını ziyaret etmek için Krakow’a gittiğimde Krakow’da her tarafta S. Lem heykelleri, S. Lem ismini taşıyan cadde, sokak, bulvarlar göreceğimi zannediyordum. Sokakta birisine S. Lem dediğimde hemen tanıyacak ve ondan söz edecekti! Kafamda aptallık derecesinde bir saflıkla bu düşünceler geçiyordu. Bunun böyle olmadığını kısa sürede öğrendim. Gerçi örneklem fazla büyük değildi -belki bize denk geldi- ancak Krakow sokaklarında S. Lem’in adını bir tek bir taksi sürücüsü duymuştu. O da bir süre düşünüp bir kuyudan yukarı çeker gibi zorlukla çıkarabilmişti Lem tanıdıklığını; kafa sallayıp “o” harfini kalabalıklaştırmak “*robooot*” demişti. Sadece okuldan tanıdığını tahmin ediyorum. Önce bunu garipsedim ama sonra bunun bir ölçü olamayacağına karar verdim. Orhan Kemal’i Adana’da kaç kişi tanır? Yusuf Atılgan’ı Manisa’da, Rıfat Ilgaz’ı Kastamonu sokaklarında kaç kişi tanır? Ancak kitapçıların adını hiç duymamış olmasına, ismini tek tek kodlamamı istemelerine şaşırmak hakkım olsa gerek. Krakow’un

iki büyükçe kitapçısında S.Lem adını hiç duymamışlardı. Tezgahtar ismini tekrarlattı, heceletti ve bilgisayarda baktı. Oldukça büyük mekanda geniş bir bilimkurgu bölümünde her türlü ejderha, canavar, vampir resimli kitaplar, gözlere sokulacak yerleri kapmışken S. Lem'in bir tek kitabı en altta köşede, bulunması neredeyse imkansız bir yerde duruyordu. Gördüğümde aklımdan "*Lem'e en uygun yer*" diye geçti. Hiç kimse köyünde peygamber olamıyor sanırım.

S. Lem'in mezarı

Lem'in mezarına google earth'den defalarca bakmıştım. İnternette mezarının resimlerini bulmuş, hangi mezarlıkta olduğunu ve mezarlıktaki yerini öğrenmiştim. **Salwator mezarlığı** çok büyük bir mezarlık da değildi zaten. Hava tamamen kapalıydı. S. Lem'in mezarı çevresindeki mezarlara göre genişçeydi. Yine çoğu mezar taşı siyah renkli iken Lem'inki etrafındakilerden farklı olarak tümü bordo-pembe bir mermerden yapılmıştı. Mezarının üzerine onlarca küçük taş bırakılmıştı. Bu kadar çok ziyaretçisi var mıydı merak ettim. Bu kapalı, yağmur bulutlarıyla kaplı, insanı karamsarlığa ve çökkünlüğe iten hava ile S. Lem'in dünyası ve edebiyat atmosferi arasında kolayca bir ilişki kurulabilirdi.

S. Lem şimdi yaşasa ne yapardı diye düşündüğümde, mezarının üzerinde oturup bu iç bunalıtcı havayı izleyebilirdi diye aklımdan geçirdim. Muhtemelen gülümseyerek. Bunların hepsi elbette S. Lem'in yazdıklarından yola çıkarak benim uydurmalarımdı. Lem'in metinlerinin bir köşesine, ne kadar karamsar olursa olsun mutlaka okuyucunun yüzünde bir tebessüm bırakacak miktarda bir mizah sıkıştırılmıştır. S. Lem gördüğüm en karamsar yazarlardan biri dahi olsa bu karamsarlığa hep bir "**Aias gülüşü**" eşlik eder çünkü.

Lem'i, sadece bir bilimkurgu yazarı olarak tanımlamak, onun hakkında neredeyse hiçbir şey söylememektir. Felsefi soruları izleyen bilim-kurgu yazarlarının olması, bilim-kurgunun "ana akım" eğilimlerini görmemize engel olmamalıdır. Ne Mülksüzler kitabının yazarı anarşist-feminist yazar Ursula K. LeGuin, ne de hemen hemen bütün yapıtlarında "gerçek nedir?" sorusunu işleyen Philip K. Dick; her ne kadar bu yazarların bilimkurguyu "saygın edebiyat seviyesi"ne (o, her ne de-

mekse!) yükselttiği söylense de bilimkurgu yazınının “merkez”inde yer almazlar. Bilebildiğimiz ölçüler içerisinde bugün edebiyat dünyasında ikinci bir Philip K. Dick yoktur, Ursula K. LeGuin de; ama Stanislaw Lem hiç yoktur. O halde yanıtını vermeye başladığımız soruyu daha açık bir şekilde soralım: S. Lem ve kitapları niye bu kadar önemlidir? Bu soruya hakkıyla yanıt vermek herkesin harcı değil, bu metnin yazarının da... Ancak bu yazıda elden geldiğince S. Lem’in geride bıraktığı ve 20 milyonun üzerinde basılan kitaplarının temel karakteristik özellikleri ele alınacaktır.

Lem’in en başta gelen özelliği, bıkıp usanmadan, dönüp dolaşıp **insanın evrendeki yerini** işleyen öyküler anlatmasıdır. İnsanın kendisini her şeyin merkezine koyduğu o yaygın görüşü büyük bir acımasızlıkla yerden yere vurur. İnsanmerkezciliğin eleştirisi, birçok hikâyesinde ana ya da yan tema olarak kullanılan tipik bir Lem temasıdır.

O, insan uygarlığına hep dışarıdan bakar; milyarlarca insanın benimsediği en tartışılmaz “hakikatler” Lem’in baktığı mesafeden bakıldığında buharlaşır, en “nesnel” zannedilenlerin “öznel”, en “evrensel” zannedilenlerin aslında “yerel” olduğu anlaşılır. Metinlerinde hemen daima, anlatılarının merkezinde olmayan bir ironi ve mizah vardır. Bu mizah, okuyucuyu kahkahalara boğmayı amaçlamaz -ama okuyucunun kahkahalara boğulması hiç de nadir bir durum değildir- ancak kahramanı gölgesi gibi sürekli takip eder ve genellikle de trajik olanın içindedir.

Lem, “büyük anlatı” iddiasıyla yola çıkmaz, “mükemmellik” onun en çok reddettiği şeydir. Hikâyelerinde büyük toplum projeleri ya da türlü mühendislikler, öngörülemeyen amaç dışı olaylara yol açar ve genellikle kötü sonuçlanır. Yıldız Güncesi’ndeki öykülerinin birinde güneşin oluşumu, buzul çağı ya da dünyanın iklimi, hep geçmişi düzeltmeye çalışan bir büyük projenin yol açtığı kazalar sonucu oluşmuştur.

Kitaplarında, yaşadığı zamanın çok ötesinde öngörüler vardır ve bunların bir kısmı on yıllar sonra gerçek olmuştur. Daha bilgisayarların gündelik hayata girmesinden yıllar önce 1964 yılında yazdığı kitapta “sanal gerçeklik gözlüğü”nü yazmış, “phantomatik” kavramı ile sanal gerçekliği betimlemiştir. Henüz dar bir akademik çevre dışında kimseyi ilgilendirmezken biyoteknolojiden, kuantum ışınlamadan, klonlamadan

ya da “evrenin bir hiçlik dalgası olduğu” teorisiden bahsetmiştir.

1968’de yazdığı “Gelecek bilim Kongresi” kitabında psişik ilaçlarla sayesinde “kemokrası” ile yönetilen bir toplum tasarlar. Bu kitapta, milyonlarca insanın izlediği popüler bir film olan “Matriks”ten tam 30 yıl önce “gerçek nedir?” sorusunu, bir bilgi felsefesi konusu olarak ele alır. Verdiği yanıtlar azdır, olanlar da karamsardır.

Bakış açısına, ince mizahıyla bile dengelenemez bir karamsarlık hâkimdir. Bu onun dünyaya bakışındaki en temel unsurlardan biridir.

“Etik nedenlerden dolayı bir ateistim. Bir yaratıcıyı yaratısından tanıyacağınızı düşünüyorum. Dünya bana öyle acı verici bir şekilde birleştirilmiş gibi geliyor ki onun birisi tarafından kasıtlı bir şekilde yaratıldığını düşünmektense, herhangi biri tarafından yaratılmadığını düşünmeyi yeğlerim.” açıklaması onundur. İnsanın diğer memelilerden farkını *“ahlaksızlık ve alçaklık sadece insana aittir.”* diyerek açıklar. Bir söyleşide, insanlığın durumu ile ilgili bir soruya verdiği yanıt şudur:

“Olanaksız bir koşuşturmanın içinde yaşıyoruz. 50 katlı bir gökdelenin çatısından atlamış bir adam gibiyiz ve şu anda 30. katta birisi eğilip soruyor ona ‘nasıl gidiyor?’ düşen adam cevap verir ‘şimdilik her şey yolunda’. Bizi nasıl bir şeyin ele geçirdiğini kavrayamıyoruz. Yüksek teknolojilere sahip oldukça onların ilerleyişindeki hakimiyetimizi yitiriyoruz.”

Yıldız Güncesi kitabının 8. Yolculuğu’nda “birleşmiş gezegenler” kurulunda insan ırkı sınıflandırılırken şu tartışma yaşanır: Bir “garabet” (aberrantia) olan insan ırkı “kokuşmuş pelte” (monstroteratum furiosum) olarak mı adlandırılmalıdır yoksa “böcekgözlü sahtekar” (artefactum abhorrens) olarak mı?

Birçok romanının temel çelişkisi, kahramanın yabancı olduğu bir çevreyle olan ilişkisidir. Bu açıdan bir yazara benzetilecekse en çok Kafka’ya benzer. Solaris’te kahraman, dilini anlayamadığı bir gezegene gider. “Yıldızlar’dan Dönüş” kitabının kahramanı, yaşadığı zamandan 200 yıl sonrasına, her şeyin “mükemmel” olduğu dünyaya döner. “Küvette Bulunan Günce” kitabının kahramanı labirente benzeyen bir binada olan biteni anlamaya çalışır. Kafka’nın kahramanlarında çevreye bu yabancılık, bir gerilim unsurudur ve kahraman bu yabancılığı

gidermeye çalışır. Oysa Lem'in kahramanlarında böyle bir çaba görülmez. Anlatıların sonunda bu yabancılık sorunu çözülmez de; genellikle evrenselleştirildiği ve bir insanlık durumu olarak ilan edildiği sezilir. Lem, o klasik şablona sokacak olursak az cevap verir, çok soru sorar; ama en çok bizim cevap diye bildiklerimizi yıkarak onların yerine kendi sorularını koyar.

Kitapları 27 milyon basılmış ve 40 tan fazla dile çevrilmiş olsa da Lem hep anlaşılmadığından şikâyetçi olmuştur. Bir konuşmasında:

“Sanki yarım asır boyunca Çince konuşmuşum izlenimine kapılıyorum. Çünkü kimse bir şey anlamadı; okundu ve anlaşılmadığı için unutuldu.” diyerek bunu dile getirmiştir. Solaris onun, en çok tartışma yaratmış olan kitabıdır.

Solaris romanının A. Tarkovski ve S. Soderbergh tarafından 1972 ve 2002 yıllarında çekilen iki ayrı versiyonu Lem'in “anlaşılmama” yahut “yanlış anlaşılma” yakınmasını doğrular nitelikteydi. Bu yönetmenlerin her biri önemli yönetmenler olsalar da çektikleri Solaris, Lem'in yazdığı Solaris değildi.

Tarkovski'nin S. Kubrick'in 1968 yılında çektiği “2001 A Space Odyssey” filmine yanıt diye çektiği söylenen (Bu varsayımın hangi kanıtlarla temellendirildiğini hala anlayamamışımdır.) Solaris filmi, Solaris kitabından çok başka bir anlayışı işlemektedir. O kadar ki “Lem'in Solaris kitabı, bu iki filmden hangisine daha yakındır?” diye sorulacak olursa cevap muhtemelen Tarkovski'nin Solaris filmi değil Kubrick'in 2001 filmi olacaktır.

Lem Solaris'i, *“Romanda yapmak istediğim şey, insanın var olduğunu anladığı, gücünün farkına vardığı fakat kendi insani konseptleri, düşünceleri ve imgelerine dönüştürmeyi başaramadığı bir varlıkla karşılaşmasını anlatmaktır.”* diye açıklamıştı. Tarkovski'nin, Lem'in kitabından kendine özgü üslubuyla çektiği, uzun sekansları ve yoğun mistik göndermelerle dolu filmi Lem, bir “Suç ve Ceza” uyarlaması olarak yorumlar ve şöyle der: *“Tarkovski ile ben aynı arabayı birbirine zıt yönlerde çeken iki at gibiyiz.”* Soderbergh'in filmi ise Solaris'in bir anlamda “Hollywoodize” edilmiş halidir. Soderbergh'in film hakkında “Aşkî biraz daha ön plana çıkardık.” ifadesi üzerine, resmi internet site-

sinde kendisinin “*Kesinlikle uzaydaki insanların erotik problemleriyle ilgili bir metin kurgulamadığını*” söyleyip şunu eklemiştir: “*Böyle bir amacım olsaydı kitabın ismi Solaris değil, “Uzayda Aşk” (Love in Outer Space) olurdu.*”

S. Lem kitaplarının çevirileri

Yetmişli yıllarda Solaris, Türkçe’ye çevrilmiş olsa da uzun bir süre Lem, Türkçe okunamayan bir yazar olarak kalmıştır. Türkçe’de Lem kitaplarının yaygınlaşması 2000’li yılların başında İletişim Yayınevi’nin basımıyla olmuştur. Türkçe’ye Lem’in 20’ye yakın kitabı çevrilmiş olmasına rağmen şu an piyasada sadece Solaris ve Aden’in yeni baskısı, Pinhan Yayınevi’nin çıkardığı Hayali Büyüklük, Cem Yayınevi’nin Mükemmel Boşluk ve Siberya adlı kitapları bulunmaktadır.

S. Lem’in kitaplarının en büyük şanssızlığı bunların özgün dilinden çevrilmemiş olmasıdır. Aslında bu şanssızlık, S. Lem’in değil bizimdir. Bu durum bazı metinlerinde o kadar göze çarpar ki “*Bu tatsız tuzsuz metni S.Lem mi yazmış?*” sorusunu akla getirir. Türkiye’de Lehçe bilen kimse yok mudur? Elbette vardır. Ve hatta S. Lem’in kitaplarını özgün dilinden çeviren çevirmen de vardır. Ancak bilmediğim nedenlerden ötürü “*Lehçe özgün dilinden çeviren :...*” ibaresini henüz hiçbir S. Lem kitabında görmedim. Kütüphanemdeki İletişim yayınları’ndan çıkan S.Lem kitaplarından birisi Almanca’dan, sekizi İngilizce’den çevrilmiştir. Kalan üçü belirtilmemiş olsa da Lehçe’den çevrilmediği kesindir.

Bir kitabın çevirisinin çevirisi elbette her kitapta anlam kaybına yol açar ama S. Lem’de bu 10 kat daha fazladır. S. Lem’in dilini bilenler, kitabın bir yığın sözcük oyunları, yeni sözcük uydurma, anlam kaydırmalarından haberdar olan okurlar ne dediğimi daha iyi anlayacaklardır. Bazı kitaplarında neredeyse her sayfada birkaç uydurma sözcük görürüz. **Felektron, vardiya-diazem: vardiyazem, kimya-demokrasi: ke-mokrasi...** Bunlar, üzerinden iki defa çeviri geçmiş bir metinden bize kalanlardır. Kim bilir özgün dilindeki metinlerde neler neler vardır, bilmiyoruz. Bu yıkımı en aza indirmek için S. Lem’in Türkçe’ye özgün dilinden çevrilmesi şarttır. Türkçe okuruna karşı bu son derece gecikmiş görev artık yerine getirilmelidir. **Yıldız Güncesi, Solaris, İnsanın Bir**

Dakikası, Küvette Bulunan Günce, Hayali Büyüklük ve diğerleri...
Bu ifadelerin abartı olduğunu düşünenler, bunlardan birini okurlarsa ne demek istediğini anlayacaklardır.

Bu yazı “Lem bilimi”ne bir giriş bile değildir. Lem ile ilgili bir yazı çok daha detaylı yazılabilir, her kitabının sayfalarca ayrıntılı incelemesi yapılabilir. Lem, son yıllarında artık kitap yazmayı bıraktığını söylüyordu. 27 Mart 2006’da Krakow’da öldü. Mezarı Krakow’da Salwator Mezarlığı’ndadır ve mezar taşının üstünde Çehov’un “Üç Kızkardeş” oyununda geçen şu ifade yazılıdır: *“Feci, quod potui, faciant meliora potentes.” (1)*

Yeni başlayanlar için Lem

Bu liste tamamen kişisel bir listedir, bir başkası bu sıralamayı başka bir şekilde yapacaktır. Liste, 2015 yılı itibariyle Türkçe’de basılmış olan kitaplardan seçilmiştir.

Mutlaka Okunması Gerekenler

1. Yıldız Güncesi
2. Gelecekbilim Kongresi
3. Solaris
4. Küvette Bulunan Günce

Okunması Gerekenler

5. İnsanın Bir Dakikası
 6. Soruşturma
 7. Yıldızlardan Dönüş
 8. Aden
 9. Dünyada Barış
 10. Hayali Büyüklük
 11. Mükemmel Boşluk
 12. Siberya
1. Ben elimden geleni yaptım, daha iyi yapabilen buyursun yapsın.

Lem'in Türkçe'deki diğer kitapları

13. Yenilmez

14. Fiyasko

15. Ölümlü Makineler

16. Dönüşüm Hastanesi

17. Kör Talih

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: VASAT EDEBİYATI 101

1. Bir laboratuvar olarak Ahmet Altan romanları.....	9
2. Ali ile Ramazan (Perihan Mağden).....	16
3. Olasılıksız veya “Vay be! Ne kadar kalın kitaplar okuyorum!”	23
4. Yazı pazarlama A.Ş. ya da “bazı” kitap eklerinde yazı yazma kılavuzu.....	26
5. Saçma bir “eleştiri” nasıl yazılır?.....	29
6. Penguen yazılar ve Tonguç Kundil.....	32
7. Vasat edebiyatı okuru.....	35
8. “Aykırı yazar”, “sivri dilli” ve “cesur kalem” olma teknikleri.....	37
9. Vasat estetiği.....	39
10. Vasat endüstrisi.....	43
11. Okur velinimetimiz midir?.....	46

2. BÖLÜM: EDEBİYAT ÜZERİNE

1. Sanat tarafsız mıdır?.....	51
2. Türkiye’de edebiyat ödülleri nasıl verilir?.....	53
3. Flaş! Flaş! Flaş! Ahmet Altan Büyük Roman Ödülü Taylan Kara’ya verildi!.....	60
4. Orhan Kemal Roman Ödülü nasıl verilmemelidir?.....	63
5. Kendi kendisine ödül veren jüri.....	68
6. Yunus Nadi Ödülü almat teknikleri.....	71
7. Utanç eksikliği ve rezil olamamak.....	75
8. Devletin “edebiyat” teşviki: Aynılar aynı yerde, ayrılar ayrı yerde...78	
9. Bir NAZİ iyi roman yazabilir mi?.....	81
10. “Muhelif yazar”a gönderilmemiş bir yanıt.....	83
11. Edebiyat yasaklansa ne değişir?.....	87
12. İdam edilmenin faydaları.....	90
13. “Güzel” öykü nedir? Peri Gazozu (Ercan Kesal).....	93
14. Savaşta bir yazar, Vasili Grossman Kızılordu’yla 1941-1945.....	96
15. Çok kişisel bir Stanislaw Lem yazısı.....	101

Yazarın daha önce yayımlanmış kitapları:

***Cölanj 2008**

***Poe'nun Kuzgunu 2008**

***Böyle de Buyurabilirdi Zerdüşt 2010**

***Vasatlığa Giriş Dersleri 2013 (İkinci Baskı 2015)**

İletişim adresi: taylankara111@gmail.com

taylankara@gmail.com

VASAT EDEBİYATI 101

TAYLAN KARA

**Vasat Edebiyatı,
bir çürüme ve çürütme düzenegidir.
Vasat Edebiyatı,
bir sürüleştirme ve ahmaklaştırma
aracıdır.
Ahmaklaştırdıkça ahmaklaşmakta,
ahmaklaştıkça ahmaklaştırmaktadırlar.
Nice şanlı isyanı tutuşturan, küçük bir
tiksinme duygusunun kıvılcımı olmuştur.
Bu kitap bir iğrenme çağrısıdır.**

